HITLERS
Derde Rijk

Nummer 2

Ontdek de gruweldaden van de Duitse tirannie

Lijkenfabriek
In de gaskamer

Geheime Hitler-archieven
Had Hitler syfilis?

Pzkpfw VI
De Tiger in actie

Reinhard Heydrich
Het blonde beest van de SS

Slavenarbeid
Hoe miljoenen zich dood werkten

HITLERS Derde Rijk

Deel 2 Inhoud

Geheime Hitler-archieven 7 t/m 10
Had Hilter syfilis?

De Holocaust 9 t/m 16
De lijken-fabriek

In het Derde Rijk 5 t/m 10
Partijdagen in Neurenberg

Hitlers handlangers 1 t/m 4
Reinhard Heydrich

Nazi verschrikkingen 5 t/m 8
Slaven-arbeid

Hitlers veldslagen 9 t/m 14
De slag aan de Rio de la Plata

Hitlers oorlogsapparaat 9 t/m 16
Pantzerkampfwagen VI: TIGER

Nazi-symbolen 7 t/m 10
SA-mannen

A tot Z van het Derde Rijk 5 t/m 8
'Autarkie' tot 'Berchtesgraden'

Fotoverantwoording
Geheim Hitler Archief 7: Aerospace Publishing; **Geheim Hitler Archief 8-10:** Bayerische Staatsbibliothek, Robert Hunt Library (onderaan); **Holocaust 9:** Bayerische Staatsbibliothek; **Holocaust 12:** Robert Hunt Library; **Holocaust 14:** AKG London, Robert Hunt Library; **Holocaust 15:** US Holocaust Memorial Museum; **Holocaust 16:** Aerospace Publishing, US Holocaust Memorial Museum, US Holocaust Memorial Museum, Robert Hunt Library; **In het Derde Rijk 5-10:** Aerospace Publishing, AKG London; Aerospace Publishing; AKG London, AKG London; AKG London, Topham (rechtsonder); **Nazi verschrikkingen 5:** US Holocaust Memorial Museum, US Holocaust Memorial Museum, AKG London; **Nazi verschrikkingen 6:** US Holocaust Memorial Museum; **Nazi verschrikkingen 7:** US Holocaust Memorial Museum; **Nazi verschrikkingen 8:** US Holocaust Memorial Museum, AKG London (linksonder); **Hitlers handlangers 1:** US Holocaust Memorial Museum; **Hitlers handlangers 2:** US Holocaust Memorial Museum; **Hitlers handlangers 3-4:** US Holocaust Memorial Museum; **Hitlers veldslagen, Hitlers Oorlogsapparaat 9-13** Aerospace Publishing; Aerospace Publishing, AKG London; Aerospace Publishing; AKG London, Aerospace Publishing; **Hitlers Oorlogsapparaat 15-16:** Aerospace Publishing; **A-Z 5-8:** AKG London (bovenaan), Aerospace Publishing; Aerospace Publishing

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd of openbaar gemaakt in welke vorm of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Midsummer Books Ltd. Alle rechten voorbehouden. Deze uitgave mag niet in gewijzigde vorm of tegen een hogere prijs dan de aanbevolen verkoopprijs uitgeleend, wederverkocht, verhuurd of op andere wijze op commerciële basis aangeboden worden.

© © 2001 Maxwell B.V.
© 2001 Midsummer Book
Brightstar Publicing plc. 2001

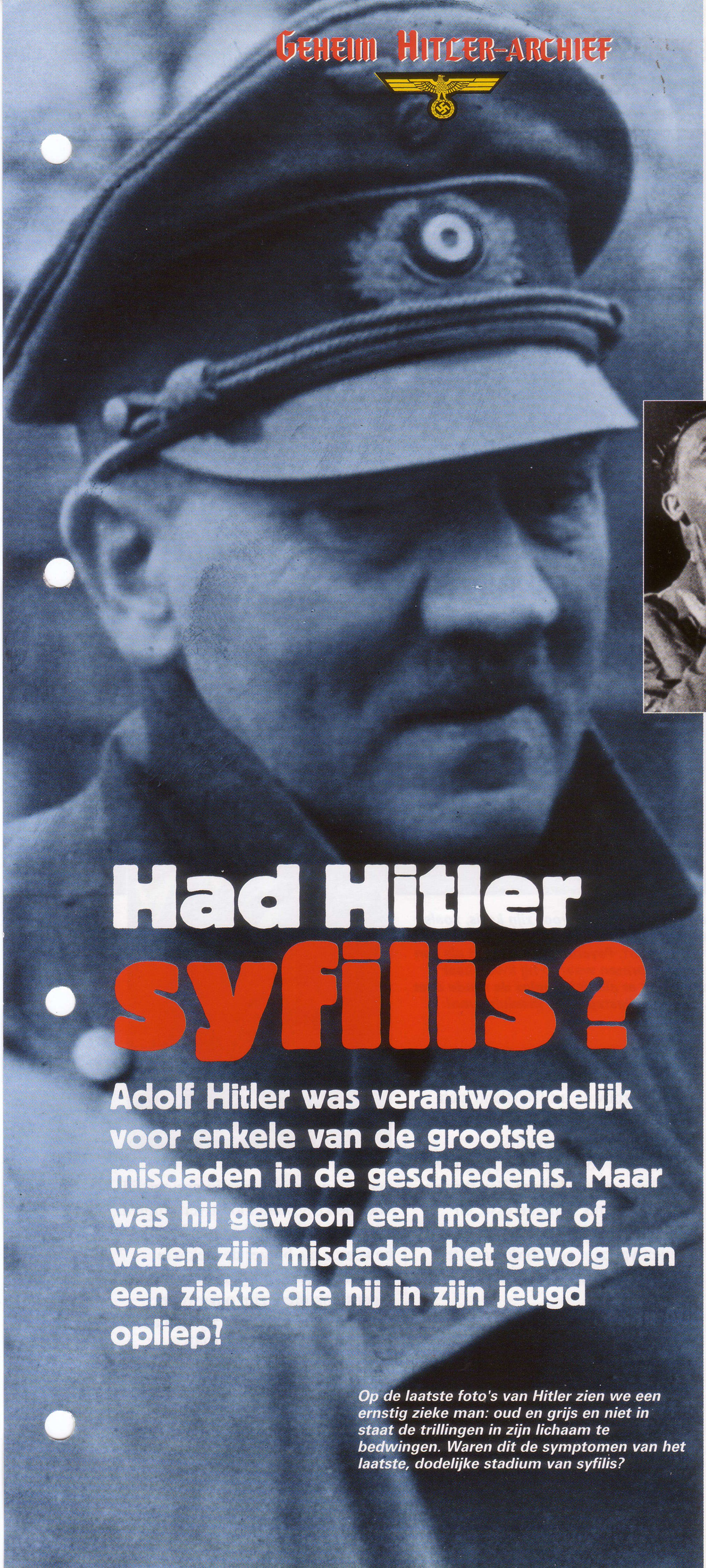

Had Hitler syfilis?

Adolf Hitler was verantwoordelijk voor enkele van de grootste misdaden in de geschiedenis. Maar was hij gewoon een monster of waren zijn misdaden het gevolg van een ziekte die hij in zijn jeugd opliep?

Op de laatste foto's van Hitler zien we een ernstig zieke man: oud en grijs en niet in staat de trillingen in zijn lichaam te bedwingen. Waren dit de symptomen van het laatste, dodelijke stadium van syfilis?

ADOLF HITLER was nou niet echt een doorsnee persoon. Hij had zo'n sterke overtuigingskracht dat hij zelfs de sterkste persoonlijkheden tot de meest afschuwelijke misdaden kon aanzetten. Zelf leefde hij echter altijd met de angst krankzinnig te worden of jong te sterven en was daarom een frequente gast bij allerlei

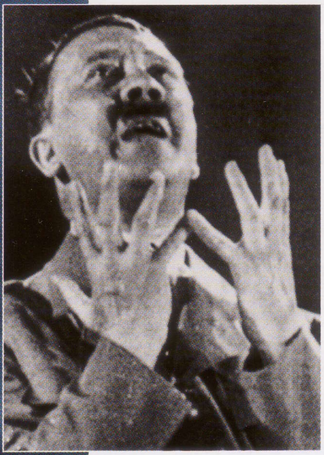

Links: Hitlers krachtige persoonlijkheid bleek buitengewoon aantrekkelijk te zijn voor vrouwen, maar hij leek daarvoor absoluut niet gevoelig.

kwakzalvers. Maar waar was hij nou eigenlijk bang voor? Kanker, zoals hij zelf zei? Krankzinnigheid of dementie, iets wat in Oostenrijk veel voorkwam in zijn familie? Of had hij in zijn jeugd een geslachtsziekte opgelopen waardoor zijn wereldbeeld totaal verwrongen raakte en die er uiteindelijk toe zou leiden dat de dictator echt krankzinnig werd?

Het is moeilijk om te bepalen of Hitler niet alleen door en door slecht was, maar ook daadwerkelijk aan een ziekte leed. Hij gaf namelijk geen enkele dokter de kans hem volledig te onderzoeken, zelfs niet toen hij dacht dat hij kanker had en snel zou overlijden. Hij biechtte deze angst in 1932 op aan de gouwleider van Hamburg, als verklaring waarom hij niet met de nazi-revolutie wilde wachten tot na de dood van Hindenburg. Het is heel goed mogelijk dat dit morbide idee dat hij niet lang meer te leven had, hem ertoe heeft aangezet zich in 1939 op het oorlogspad te begeven. Kanker tastte Hitlers verstand aan. Er wordt wel eens geopperd dat dit hem aanzette tot zijn meest extreme ideeën. Hij had gezien hoe zijn geliefde moeder langzaam en pijnlijk door kanker verteerd werd, waarbij

In het openbaar hield Hitler meestal zijn handen of zijn hoed voor zijn kruis, zoals hierboven als hij een gewonde veteraan de hand schudt of hieronder terwijl hij met de architect Albert Speer een bouwproject inspecteert. Psychologen zien dit als een onbewuste poging van Hitler om een plek af te schermen waarop hij kwetsbaar was gebleken. Het gebaar was zo karakteristiek dat er allerlei grapjes de ronde over deden in Duitsland – maar wel voorzichtig, want de Gestapo kon meeluisteren!

haar lijden nog verergerd werd door een experimentele (en naar later bleek zinloze) behandeling door een joodse dokter. Maar er is ook nog een seksuele invalshoek. Hitler had absoluut geen normaal seksleven. Veel mensen dachten dat hij aseksueel was: De vrouw van 'Putzi' Hanfstängl zei dat Hitler geslachtloos was. Volgens andere bronnen waaronder 'Putzi' zelf, gaf Hitler zich over aan allerlei perversiteiten waardoor zijn jonge minnares Geli uiteindelijk zelfmoord pleegde. Het enige wat we zeker weten is dat Hitler, als jonge man, geen afspraakjes maakte met vrouwen. Ook als volwassene deed hij dat niet, zelfs niet toen, nadat hij eenmaal aan de macht was, de mooiste vrouwen uit Duitsland zich onvoorwaardelijk aan hem aanboden. Het feit dat Hitler dergelijke verleidingen kon weerstaan, geeft wel te denken over de Führer. Een theorie voor zijn gebrek aan interesse, en wellicht een uitleg voor andere facetten van zijn gestoorde karakter, is dat Adolf Hitler aan syfilis leed.

SOA in de loopgraven?

Volgens de nazi-jager Simon Wiesenthal zijn er bewijzen dat Hitler als soldaat is aangeklaagd vanwege het feit dat hij een geslachtsziekte had. Men beschouwde dit als een vorm van zelfverwonding – een vergrijp waarvoor men in oorlogstijd voor de krijgsraad moest verschijnen. Hij werd vrijgesproken, omdat hij beweerde als burger de ziekte te hebben opgelopen. Zijn wantrouwen jegens doktoren, zijn ongewone seksuele activiteiten en zijn gebazel in de bunker in Berlijn in 1945 wakkeren het vermoeden aan dat de Führer op jonge leeftijd met syfilis besmet was en hiervoor nooit een goede behandeling had gehad. Syfilis is een seksueel

Links:
De meest normale relatie die Hitler ooit met een vrouw had, was die met zijn nichtje Geli. Tegen de tijd dat zij zelfmoord pleegde, was hun relatie echter inmiddels ook al verre van normaal.

overdraagbare aandoening. De symptomen zijn uiterst onprettig, maar zelfs in Hitlers jeugd was dit al te genezen als er op tijd de juiste diagnose werd gesteld. Na zo'n zes weken verdwijnen de symptomen meestal vanzelf. Een paar maanden later komen ze vaak verergerd terug, waarna ze weer uit zichzelf kunnen verdwijnen.

Maar zonder behandeling is de ziekte dodelijk. Hij kan zich jarenlang slapend houden, maar als hij dan uiteindelijk terugkomt, is de patiënt ten dode opgeschreven. Het hele lichaam wordt erdoor aangetast. In Hitlers gedrag waren vooral de uitwerkingen op de hersenen duidelijk herkenbaar.

Het derde stadium van syfilis wordt gekenmerkt door een snelle aantasting van de geestelijke vermogens, hetgeen te herkennen was in Hitlers gedrag aan het eind van zijn leven. De patiënten worden meestal paranoïde, soms op het extreme af. Vaak lijden ze aan grootheidswaanzin. Ze verliezen hun greep op de realiteit en kunnen vaak de draad niet vasthouden tijdens een gesprek, waardoor ze oeverloos kunnen gaan uitweiden over allerlei details. Wie de tekst leest van de 'tafelrede van Hitler' die is opgeschreven door zijn vertrouwensman Martin Bormann, kan alleen maar vaststellen dat Hitler niets interessants te vertellen had. Of was dit de wartaal van een syfilislijder op leeftijd?

De meeste beroemde syfilispatiënten hebben de ziekte gekregen door wisselende seksuele contacten met vaak goedkope partners. De meesten van hen bleven wisselende contacten houden na hun besmetting. Maar Hitlers seksleven was zo beperkt dat er vrijwel geen aanwijzingen zijn voor wisselende contacten. Na 1933 had hij zowat elke vrouw kunnen krijgen die hij maar wilde en had hij ongestraft met haar kunnen doen wat hij wilde. Hij had de media en de meest gevreesde geheime politie ter wereld volledig in zijn macht. Maar hij was tevreden met de charmes van Eva Braun, een simpel meisje uit de provincie, en zelfs zij werd alleen maar voorgesteld aan zijn allerbeste vrienden. Volgens haar kennissen had Eva hen verteld dat hun relatie zelden fysiek was.

Hitler blijft een raadsel

De theorie dat Hitler aan syfilis leed, zal altijd een theorie blijven. Syfilis in het derde stadium zou een goede verklaring zijn voor zijn snelle lichamelijke aftakeling in de periode van 1943 tot 1945, zijn verminderde concentratie, zijn angsten dat zijn generaals tegen hem samenspanden en het feit dat hij uiteindelijk definitief zijn greep op de realiteit verloor en afdaalde in de bunker in Berlijn. De pech deze afschuwelijke ziekte op jonge leeftijd tijdens een prille, seksuele ervaring op te lopen zou gezondere geesten dan die van Hitler hebben kunnen vergiftigen. Het zou ook wel eens de reden kunnen zijn waarom hij zich plotseling zo fel overgaf aan antisemitisme. Maar er zijn geen concrete bewijzen. De syfilistheorie blijft slechts een van de vele mogelijke verklaringen van het raadsel dat Adolf Hitler heet.

De andere kant van Wenen

Onttrokken aan het daglicht

SYFILIS tierde welig in de achterbuurten waar Hitler woonde tijdens zijn dagen in Wenen. Het was een beroepsrisico voor prostituees van beide geslachten en voor hun klanten die een afkeer hadden van voorbehoedsmiddelen en zichzelf aan hetzelfde risico blootstelden. De meeste prostituees leefden niet erg lang, vandaar dat het derde en laatste stadium van syfilis vooral bekend was onder de gegoede kringen, de klanten. De namen van de syfilisslachtoffers vormen een doorsnede van de Europese high society in de 18e en 19e eeuw – ironisch genoeg was Randolp Churchill, de vader van Winston Churchill, een van hen.

Hitler voelde zich veel minder op zijn gemak in het gezelschap van vrouwen dan de meeste andere jonge mannen. Hij fantaseerde wel, maar hij kwam nooit tot daden. Hij was iets minder onbeholpen in mannelijk gezelschap. De intensiteit van zijn vriendschappen met mannen doet zelfs vermoeden dat er latente homoseksuele gevoelens in het spel waren. Als hij dus syfilis had opgelopen, dan moet dat gebeurd zijn tijdens een van zijn zeldzame fysieke avontuurtjes en was het zeker niet het gevolg van wisselende contacten als volwassene. Het is niet ondenkbaar dat hij op dat moment ontmaagd werd, hetgeen zijn rare houding ten opzichte van vrouwen zou kunnen verklaren. En wat als zijn besmette partner joods was?

Hitlers toespraken zitten vol met verwijzingen naar 'zuiver bloed'. In Mein Kampf is 'parasiet' een van zijn favoriete metaforen: joden zijn parasieten die het superras aantasten door hun bloed te vervuilen. Hij schildert het proces en de gevolgen van rassenvermenging in bloederige beelden die rechtstreeks uit een horrorroman lijken te komen. Hij komt steeds weer terug op het thema van de vieze jood die het arische meisje verkracht en beschrijft dit in bijna pornografische details. Is dit een weerspiegeling van zijn eigen ervaringen?

Boven:
Na 1900 was Wenen een levendige stad vol schilders, muzikanten en andere kunstenaars. Tot deze wereld voelde Hitler zich sterk aangetrokken.

Onder:
Kunstenaars brachten veel tijd door in cafés en bars. Kan het zijn dat de jonge Hitler van de verborgen kant van het leven als bohémien geproefd heeft en erdoor besmet is geraakt?

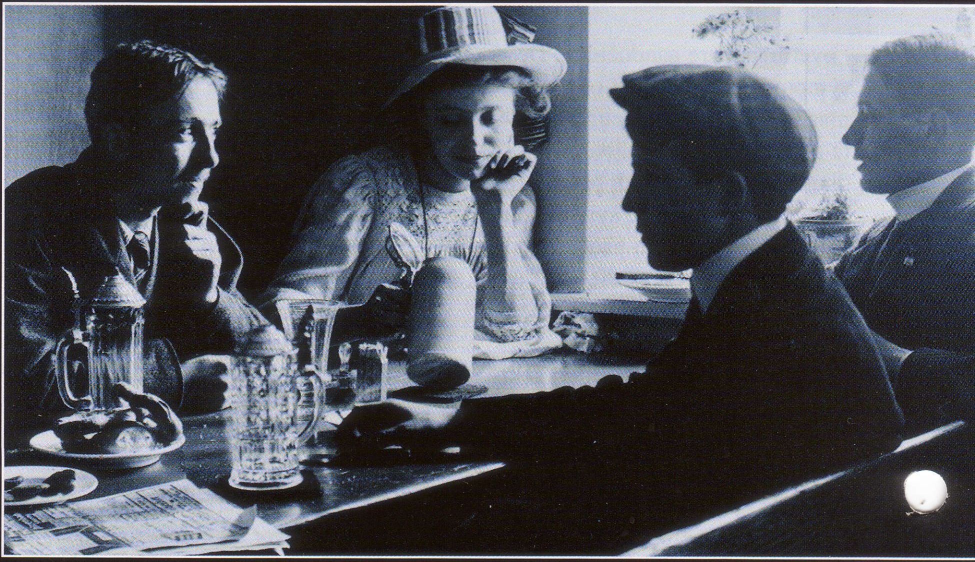

DE LIJKEN-FABRIEK

De hoofdingang en het wachthuis van Auschwitz II zijn in stand gehouden als gedenkteken voor de ruim 1.000.000 hulpeloze slachtoffers die hier per trein aankwamen. De hoofdingang voerde naar het rangeerterrein waar de gevangenen geselecteerd werden en stond daarom bekend als de 'poort naar de dood'. Het rangeerterrein was in 1944 aangelegd om de selectie en het transport van de gevangenen van de veewagons naar de gaskamers gemakkelijker te maken.

De doodsfabrieken van de nazi's waren één grote verschrikking, maar het ergst was wel de kille efficiency waarmee de nazi's miljoenen mensen vermoorden en zich van de lijken ontdeden, zodat er geen sporen zouden overblijven.

ER was een bord waarop stond 'Naar disinfectie'. De man die bij mij was, zei 'Kijk, nu brengen ze de kinderen naar binnen.' Ze deden de deur open, gooiden de kinderen naar binnen en deden de deur dicht. Nadat er een SS'er op het dak geklommen was en daar iets gedaan had, begonnen de kinderen verschrikkelijk te krijsen. Hun doodskreten duurden zo'n tien minuten en stopten toen vanzelf. Daarna werden de deuren door gevangenen geopend. Alle lichamen waren helemaal verwrongen van de angst en de pijn. De lijken werden op een kar geladen en naar een sloot gebracht, terwijl de volgende partij zich al weer aan het uitkleden was. Ik heb daarna een maand lang niet meer naar mijn vrouw kunnen kijken."

De getuigenverklaring die SS-soldaat Böck na de oorlog aflegde, toonde aan dat zelfs de SS'ers niet helemaal immuun waren voor wat er in Auschwitz gebeurde. Maar hoewel sommigen hun bedenkingen hadden, waren er slechts weinigen die weigerden deel te nemen aan deze afschuwelijke misdaden.

> **"We konden het schreeuwen en gillen door de afvoeren heen horen. Het was duidelijk dat de slachtoffers voor hun leven vochten. Het schreeuwen stopte na een paar minuten"**
> SS-arts Johannes Kremer

Na de selectie bij de treinwagons in Birkenau werd aan de ongelukkigen die vergast zouden worden verteld dat ze zich moesten laten ontluizen voordat ze naar het hoofdkamp konden. In de begindagen moesten ze zich achter wat bosjes uitkleden. Toen de faciliteiten beter werden, mochten ze zich uitkleden in een groot vertrek vlakbij de 'douches'.

Daarna werden ze naakt in de gaskamers gedreven. Wie niet snel genoeg was, kreeg een beet van een bewakingshond of een afranseling van een SS'er. De eerste twee bunkers in Auschwitz hadden een capaciteit van respectievelijk 800 en 1200 mensen. Als iedereen binnen was, werden de deuren luchtdicht afgesloten en werd het gifgas losgelaten.

Na zo'n 30 minuten gingen de

Alle wegen leiden naar de hel

Auschwitz, het zenuwcentrum van het netwerk van de dood

De beslissing om Auschwitz van een normaal, zij het ietwat groter, concentratiekamp om te bouwen tot het grootste en meest dodelijke van alle vernietigingskampen werd genomen door Reichs-führer Heinrich Himmler, hoofd van de SS. In de zomer van 1941 riep hij de commandant van Auschwitz bij zich in Berlijn. Volgens de auto-biografie die hij na de oorlog in een Poolse gevangenis schreef, kreeg Rudolf Höss toen exact te horen wat de toekomst van Auschwitz zou zijn. "De Führer heeft opdracht gegeven de joodse kwestie definitief op te lossen", zei Himmler, "en wij als SS mogen die opdracht uitvoeren. De bestaande methodes die we in het oosten gebruiken, zijn niet geschikt voor de grootschalige operaties die nu gepland zijn. Daarom heb ik Auschwitz voor dit doel geselecteerd; ten eerste vanwege de gunstige locatie met het oog op het transport, en ten tweede omdat deze locatie gemakkelijk afgeschermd en gecamoufleerd kan worden. Dit was minstens zes maanden voor de Wannsee-conferentie die men altijd als het startpunt voor de Endlösung beschouwd heeft.

Links:
Auschwitz lag op een centraal punt in het goed ontwikkelde Europese spoorwegennet en van april 1943 tot november 1944 kwamen er zowel transporten binnen vanuit West-Europa en Griekenland als vanuit de getto's in Oost-Europa.

deuren weer open en gingen er speciale brigades van gevangenen, de zogenaamde *Sonderkommandos*, met gasmaskers naar binnen om de lijken weg te halen. Op een open ruimte werden de lijken ontdaan van gouden tanden, juwelen en, bij vrouwen, van het haar. Een ander team laadde de lijken op een karretje dat door gevangenen via rails naar de diepe grafkuilen gereden werd. Daar werden de lijken in gelegd waarna er een laag kalk overheen gegooid werd waarop de volgende laag lijken geplaatst werd. De gaskamers werden na gebruik steeds schoongespoten en gewit.

GIFGAS

Het middel dat gebruikt werd om miljoenen mensen te vergassen, heette Zyklon-B. Het was oorspronkelijk door het chemische concern IG Farben ontwikkeld als desinfectie- en ontluizingsmiddel. De licentie voor het middel was aangekocht door de firma Degesch uit Frankfurt, die er meer dan twee ton per maand van aan de SS verkocht. Zyklon-B is cyaanwaterstofzuur, beter bekend als blauwzuur, in kristalvorm. De kristallen verdampen bij 27 °C en geven dan een dodelijk gas af dat in een concentratie van 300 ppm al binnen 15 minuten dodelijk is voor mensen. In de volgepakte, hete en zweterige gaskamers steeg de temperatuur al snel tot boven het kritieke punt en door de doodsstrijd van de slachtoffers werd het gif nog sneller verspreid. In het verleden hadden de nazi's al van alles geprobeerd om zo effectief mogelijk zoveel mogelijk mensen te vermoorden: van doodschieten tot vergassing door middel van de koolmonoxide uit de uitlaten van vrachtauto's. In september 1941 was Auschwitz nog een gewoon werkkamp voor Russische krijgsgevangenen. Het stond toen onder leiding van Rudolf Höss. De standaard methode om gevangenen te doden was door hen dood te schieten, maar dit eindigde toen SS *Hauptsturmführer* Karl Fritsch op het idee kwam het ontluizingsmiddel te gebruiken dat men in Auschwitz ook al inzette als vergif tegen ratten en ander ongedierte. Op 3 september werden er zo'n 600 Russische gevangenen en zo'n 250 zieke kampbewoners in een ondergrondse cel opgesloten. SS'ers met gasmaskers op gooiden een aantal bussen met Zyklon-B leeg, verlieten het vertrek en sloten de ruimte luchtdicht af. De concentratie Zyklon-B was echter erg laag en de temperatuur in de kelder was minder dan 27 graden, dus de volgende dag waren er nog heel wat gevangenen in leven. Dit experiment toonde echter wel aan dat Zyklon-B veel effectiever was dan de andere methoden en daarom beval Höss deze techniek aan bij Adolf Eichmann, die op dat moment verantwoordelijk was voor de joodse 'emigratie'.

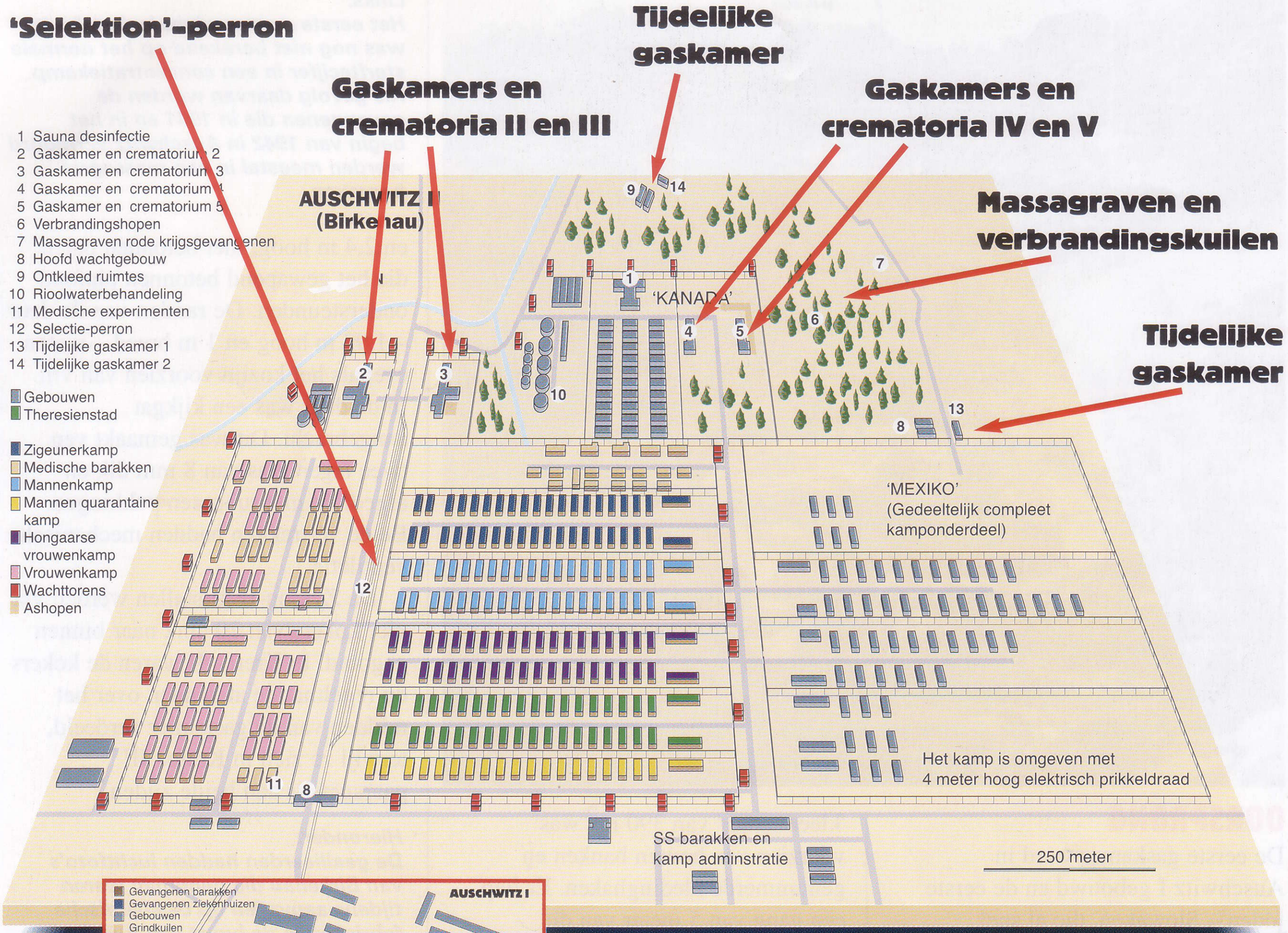

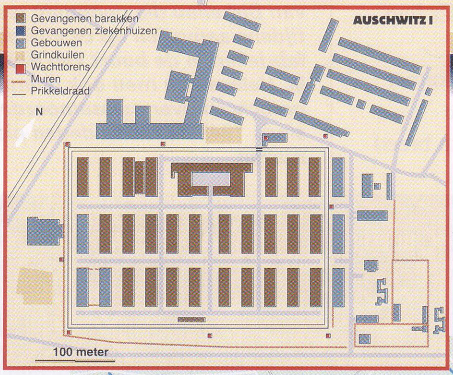

Het terrein rond Auschwitz
Naarmate het complex groeide, verdreven de Duitsers steeds meer lokale bewoners uit een gebied van meer dan 100 km^2 rond Auschwitz. Binnen dit terrein zette de SS een aantal subkampen op die arbeiders leverden aan de fabrieken in de regio. De meerderheid van de 130.000 gevangenen in het Auschwitz-complex werkte voor SS-bedrijven. Zij produceerden voedsel op SS-boerderijen, werkten in cementfabrieken en steenbakkerijen van de SS en produceerden en repareerden militaire apparatuur in de wapenfabrieken van de SS. De gevangenen die voor externe firma's werkten waren kleiner in getal, maar belangrijker voor de oorlogsinspanningen. De meerderheid daarvan werkte in de chemische industrie om synthetische rubber en brandstof te produceren. Daarnaast lieten heel veel dwangarbeiders het leven in de mijnen, staalfabrieken en particuliere wapenfabrieken.

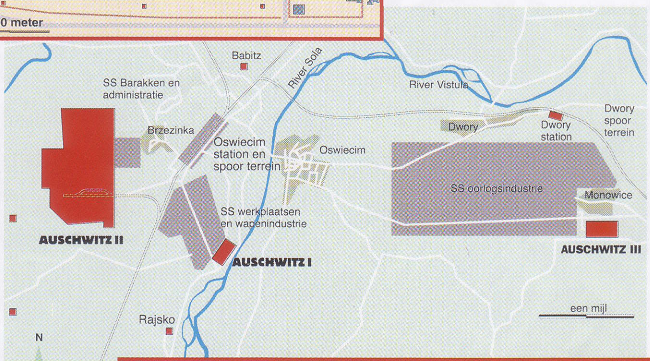

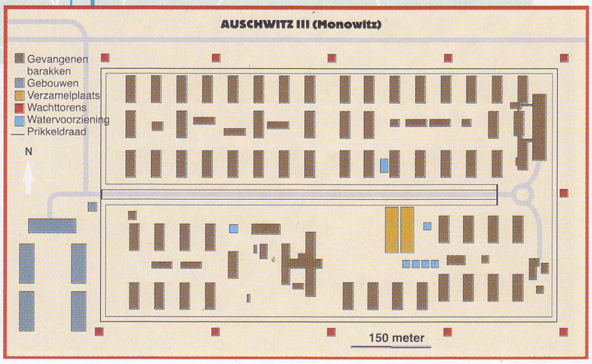

Monowitz/ Auschwitz III
Een van de redenen waarom Auschwitz III vlakbij de oorspronkelijke kampen werd opgezet, was om de 10.000 arbeiders te kunnen leveren die nodig waren in de enorme fabriek van IG Farben waar synthetische rubber werd gemaakt. Omdat Auschwitz III vooral een werkkamp was, fungeerde het ook als het administratieve hoofdkwartier voor het netwerk van subkampen dat over de hele regio verspreid lag.

Links:
Het eerste crematorium in Auschwitz was nog niet berekend op het normale sterftecijfer in een concentratiekamp. Als gevolg daarvan werden de gevangenen die in 1941 en in het begin van 1942 in Auschwitz vermoord werden meestal in een massagraf begraven.

OORSPRONG

De eerste gaskamer werd in Auschwitz I gebouwd en de eerste joden – Slowaken, die al snel opgevolgd werden door Poolse joden uit het nabijgelegen Sosnowiec – werden er in april 1942 om het leven gebracht. Het besluit tot de ‘Endlösung’ was inmiddels al genomen, en het was duidelijk dat de kleine gaskamer en het crematorium in Auschwitz I – Krema I – niet voldoende capaciteit bood om grote aantallen mensen tegelijk te doden. Daarom kreeg het bedrijf J.A.Topf en Zonen de opdracht een serie grotere gaskamers en crematoria te bouwen in het nabijgelegen werkkamp Birkenau/Auschwitz II. Er werden vier installaties gebouwd met de naam Krema II, III, IV en V. Deze werden tussen maart en juni 1943 in gebruik genomen.

De installaties waren van de rest van het kamp afgesloten door een eigen prikkeldraadversperring en een *Grüngürtel* of ‘groene gordel’ van bomen en struiken. Elke Krema had drie onderling verbonden gedeelte. De eerste twee delen van Krema II en III lagen onder de grond en waren bedekt met een laag aarde, maar om kosten te sparen werden Krema IV en V later boven de grond gebouwd. De 'kleedkamer' van 390 m^2 was voorzien van houten banken en genummerde kledinghaken. Er liep een gang van 5 meter van dit raamloze vertrek naar de gaskamer.

De gepleisterde en gewitte gaskamer was 30 m lang, 7 m breed en 2,4 m hoog, met betonnen palen die het gewapend betonnen plafond ondersteunden. De randen van de deur – 1,92 m hoog en 1 m breed – waren evenals het kozijn voorzien van vilt. In de deur was een kijkgat aangebracht. Dit was gemaakt van twee lagen glas van 8 mm dik en afgedicht met rubberen pakkingen. Beide vertrekken hadden mechanische ventilatie.

De Zyklon-B-kristallen werden via vier kokers van 70 cm2 naar binnen gegooid. In Krema II waren de kokers op regelmatige afstanden over het midden van de gaskamer verdeeld, terwijl ze zich in Krema III paarsgewijs aan beide zijden

Hieronder:
De geallieerden hadden luchtfoto's van Birkenau die genomen waren tijdens aanvallen op de chemische fabrieken in de buurt van Auschwitz III. Helaas kon men ook daarmee de geruchten over massamoorden die al sinds 1943 de ronde deden niet hard maken.

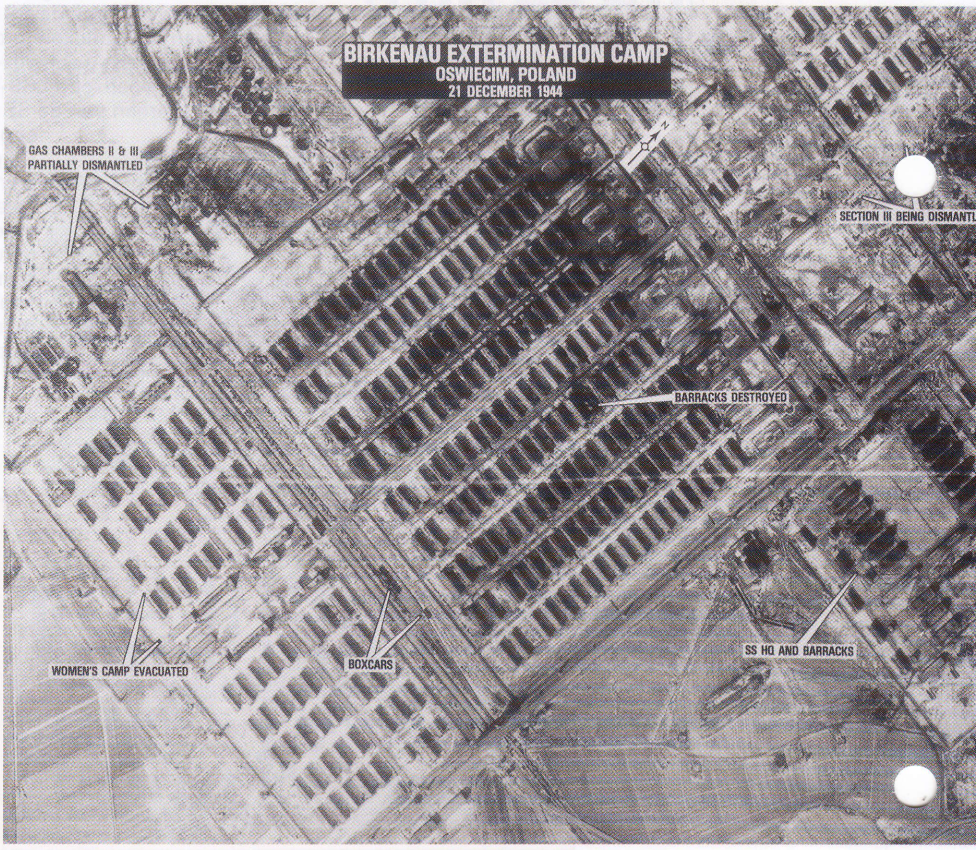

Boven:
De deur naar de gaskamer was gemaakt van verschillende lagen hout op een ondoordringbaar membraan. De randen waren afgezet met lagen vilt. Een klein kijkgaatje in de deur was de enige manier om in de gaskamer naar binnen te kunnen kijken.

van de as van de gaskamer bevonden. De buitenkant van de koker was van gaas, met een tweede gazen koker van binnen. Daarin bevond zich een uitneembare vertinde kern met een kegelvormige bovenkant. De kristallen werden in de kern gegooid waar ze door de kegelvorm gelijkmatig over de bodem verdeeld werden . Normaal zou de warmte van honderden lichamen voldoende moeten zijn om de verdamping van de kristallen op gang te brengen, maar bij koud weer werden er extra vuurkorven met gloeiende kolen in het vertrek geplaatst. Tijdens zijn proces na de oorlog beschreef Höss wat hij gezien had.

OOGGETUIGE

"Door het kijkgat in de deur konden we zien hoe degenen die het dichtst bij de kokers stonden onmiddellijk stierven. Dat was ongeveer een derde. De rest stierf langzamer, schreeuwend en naar adem snakkend. Het schreeuwen duurde echter niet lang. Het veranderde al snel in doodsgereutel en binnen een paar minuten was er geen beweging meer".

De belangrijkste reden waarom de nieuwe faciliteiten gebouwd werden, was dat zij beter waren toegerust op het opruimen van de lijken. In het begin werden die immers nog in grote geulen begraven, maar op 17 juli 1942 inspecteerde *Reichsführer* SS Heinrich Himmler het kamp en

"Degenen die het dichtst bij de kokers stonden stierven vrijwel meteen.... De rest stierf langzamer, schreeuwend en naar adem snakkend. Het schreeuwen duurde echter niet lang"

Rudolf Höss
Commandant van Auschwitz

GASKAMERS EN CREMATORIA

De eerste gaskamer bevond zich in Auschwitz I. Dit was oorspronkelijk het mortuarium van het kamp geweest. Het was een geïmproviseerde ruimte die niet berekend was op de enorme stroom lijken die het resultaat was van de georganiseerde massamoorden. Ook de volgende gaskamers waren geïmproviseerd. Deze bevonden zich in het nieuwe kamp in Birkenau. Deze provisorische gaskamers waren omgebouwde boerenhuisjes, die zich in de bossen ten westen van het hoofdkamp bevonden. De eerste van deze gaskamers stond bekend als het 'Witte Huis' en werd in januari 1942 operationeel. De tweede gaskamer was het 'Rode Huis'. Deze werd gebruikt van juni 1942 tot de herfst van 1944. Deze gaskamers waren slechts als noodoplossing bedoeld en deden daarom alleen maar dienst totdat de vier industriële crematoria voltooid waren die speciaal voor dit doel gebouwd werden tussen maart en juni 1943. Er was nog een zesde crematorium gepland; dit zou een grote, ringvormige constructie moeten worden waarin men honderden lijken tegelijkertijd kon verbranden.

Een van de gaskamers in het oorspronkelijke kamp dat bekend stond als Auschwitz I. Volgens Rudolf Höss konden er tussen de 800 en 1100 mensen in. Deze ruimte werd slechts kort als gaskamer gebruikt en werd later omgebouwd tot schuilkelder.

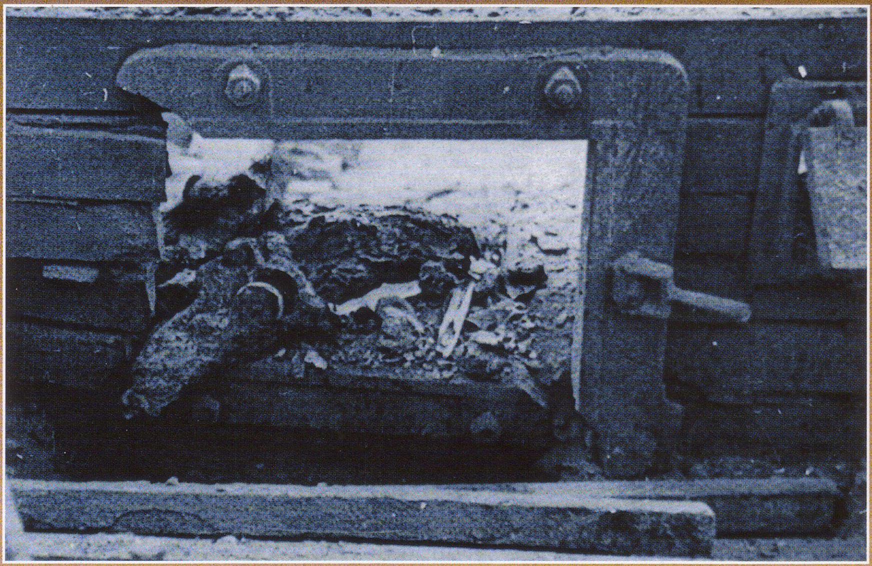

Boven:
Toen de Russen in Auschwitz aankwamen, ontdekten ze menselijke overblijfselen in de ovens, ondanks het feit dat de SS geprobeerd had de crematoria te vernietigen.

Boven:
De ovens in Krema II. In elke oven kon men tussen de drie en vijf lijken tegelijk verbranden. Het kwam regelmatig voor dat de slachtoffers nog leefden als ze in de oven gestopt werden.

Hieronder:
De kleedruimte en gaskamer van Krema II en III lagen onder de grond: in het zichtbare gedeelte van het gebouw werden de lijken verbrand. In de zomer van 1944 braakten de schoorstenen dag en nacht dikke rookwolken uit en hing de stank van brandend vlees in het hele kamp.

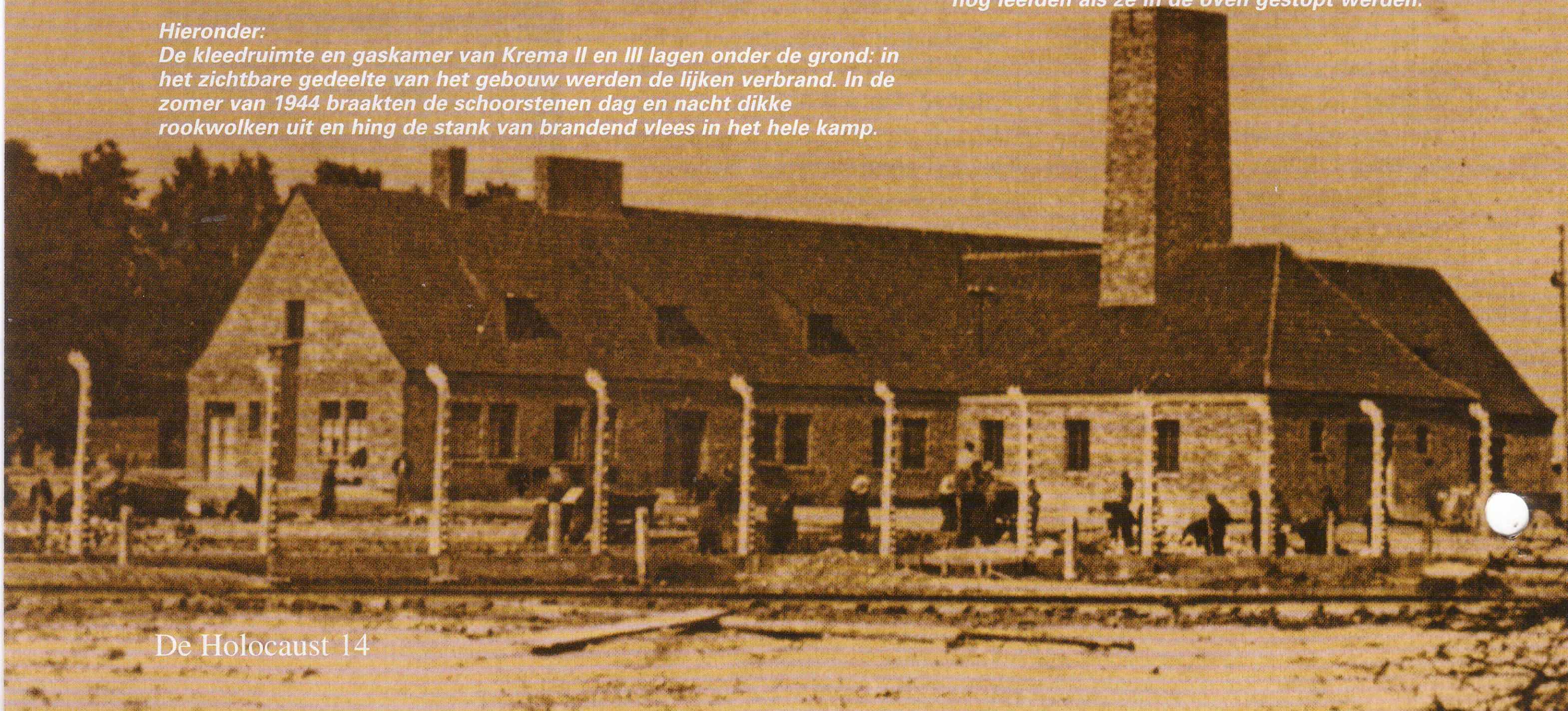

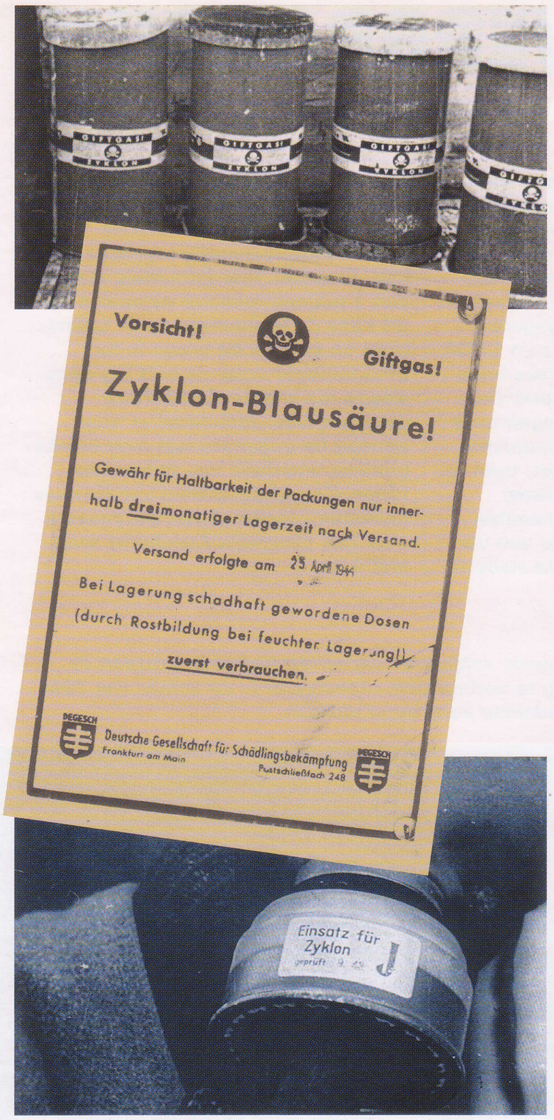

Hierboven:
De firma Degesch verkocht in 1943 en 1944 meer dan 20 ton Zyklon-B aan de SS. Het meeste daarvan werd verkocht via hun agenten Tesch/Stabinow.

"Buiten stonden borden met 'Baden' en 'Sauna'. Daarna werden ze naar de *Entkleidungskammer*, of kleedruimte, gebracht. Er was een glijbaan die de mensen met kunstbenen of die om andere redenen niet konden lopen rechtstreeks naar de kleedruimtes bracht. Aan de zijkant stonden er banken en hingen er genummerde kledinghaken. De SS'ers zeiden tegen de slachtoffers dat ze zich moesten uitkleden, maar dat ze het nummer van hun kledinghaak moesten onthouden. Mensen vroegen om water, omdat ze dorst hadden na de dagenlange reis in afgesloten goederenwagons. De SS'ers zeiden dat er in het kamp koffie klaarstond die koud werd als ze zich niet snel douchten. Ze moesten naakt via de linkerkant van het vertrek naar de gaskamers. De gaskamers in Krema 1 en Krema 2 kon in tweeën gesplitst worden, als er niet voldoende mensen waren voor de hele gaskamer. Zo kon men gas uitsparen. "

Yehuda Backon, kunstenaar en overlevende van Auschwitz, was lid van de Sonderkommando's en deed ooggetuigenverslag tijdens het proces tegen Adolf Eichmann, Jeruzalem, 1960

bestudeerde hij het totale proces van selectie, vergassing en het begraven van de lijken. Hij had duidelijk zijn twijfels over het achterlaten van bewijzen in de vorm van massagraven, want al snel daarna kwamen er orders om de graven te ruimen, de lijken te verbranden en de as uit te strooien.

De bestaande crematoria konden deze grote hoeveelheid lijken niet aan. Daarom werden ze met 2000 tegelijk op grote brandstapels verbrand. Deze brandstapels werden later verbrandingskuilen van 30 meter lang, 7 meter breed en 3 meter diep. De lijken werden daar laagsgewijs ingelegd, met lagen hout ertussen en besprenkeld met een brandbare vloeistof. Er werden speciale gaten gegraven om het menselijke vet op te vangen, omdat dat als brandstof kon dienen voor de vuren. Tegen eind november 1942 waren er zo meer dan 100.000 lijken verbrand. De verbrandingskuilen waren echter nog niet afdoende om de onvoorstelbare stroom lijken te verwerken. Daarom gaf de SS de firma Topf en Zonen de opdracht de ovens bij de nieuwe crematoria te bouwen. Deze werden op cokes gestookt en hadden drie compartimenten waarin de lijken verbrand werden. Door kunstmatige trek werd de lucht voor de verbranding aangevoerd en werden de verbrandingsgassen via een hoge schoorsteen afgevoerd.

Vlakbij de gaskamers in Krema II en III bevonden zich de liften naar de ovens op de begane grond. Het kostte ongeveer 4 uur om de gaskamers leeg te maken. De lijken werden met kleine karretjes of speciale lijkenbrancards naar de ovens gebracht. De brancards waren met zeep ingevet zodat de lijken er gemakkelijker op en af konden glijden. Krema II had vijf ovens. Elk daarvan had drie plateaus waarop de lijken in de ovens geduw werden. Meestal werden er drie tot vijf lijken tegelijk verbrand. Door te experimenteren had men ontdekt dat het brandstofverbruik het laagst was als men een goed doorvoede volwassene tegelijkertijd met een ondervoede volwassene en een kind verbrandde: als de lijken eenmaal brandden, hoefden er dan verder geen

cokes meer toegevoegd te worden. Topf dacht dat het ongeveer een half uur zou kosten om een lijk te verbranden, maar de SS ontdekte dat de capaciteit van de ovens zo ver opgevoerd kon worden dat het mogelijk werd drie lijken tegelijk te verbranden binnen 20 minuten en vier of vijf in iets meer dan 30 minuten.

Twee jaar na de oorlog zei Johannes Kremer hierover:

"Ik herinner me dat we een groep gevangenen uit het vrouwenkamp moesten vergassen. Omdat ze alleen maar versleten kampkleding droegen die geen waarde meer had, moesten ze zich buiten uitkleden. Ze wisten precies welk lot hen te wachten stond en ze smeekten de SS'ers om hun leven te sparen, maar ze werden zonder pardon de gaskamer ingejaagd en vergast.

"Als anatomist heb ik de nodige ervaring met stoffelijke resten, maar wat ik die dag zag ging mijn ergste fantasie te boven. Nog volledig ontdaan schreef ik die nacht – 5 september 1942 – in mijn agenda 'Dit is het ergste van het ergste. *Hauptscharführer* Thilo had gelijk, dit is de *anus mundi*, het kontgat van de wereld'"

Kremer was een SS-arts die vivisectie-experimenten op gevangenen had uitgevoerd. Hij werd opgehangen na het 'Artsenproces' in 1947.

LIJKENVERBRANDING

Geen bewijzen overlaten

Op hun maximale capaciteit hadden de vier industriële crematoria in Birkenau in totaal 46 ovencompartimenten waarin steeds drie tot vijf lijken tegelijk verbrand konden worden. Met het schoonmaken en onderhoud van de crematoria meegerekend, konden ze in theorie zo'n 12000 lijken per dag verwerken. Deze hoge belasting was echter niet goed voor de machines waardoor er regelmatig storingen voorkwamen. In augustus 1944 was het zelfs zo erg dat, toen de SS de Hongaarse joden massaal wilde vergassen, ze terug moesten grijpen op de oude methode van verbrandingskuilen om de grote stroom aan lijken te kunnen verwerken.

De Duitsers verlieten Auschwitz aan het eind van 1944 toen de oprukkende Russische legers naderden. Er waren hier inmiddels al meer dan 1 miljoen mensen vermoord. De SS blies de gaskamers en de crematoria op en stak de brand in het Effektenlager waar de buit lag opgeslagen die van de slachtoffers gestolen was. Toch bleef er nog genoeg be-wijsmateriaal over om de pijnlijke waarheid aan te kunnen tonen. De getuigenissen van de overlevenden zeggen echter het meeste over hoe gruwelijk Auschwitz wel niet was.

Onder:
Hoewel de crematoria in theorie voldoende capaciteit boden om tussen de 8000 en 12000 lijken per dag te verbranden, moesten er in de zomer van 1944 toch nog extra verbrandingskuilen aangelegd worden.

Links:
Toen het Rode Leger Auschwitz aan het eind van 1944 naderde, blies de SS de gaskamers en crematoria op in een poging hun afschuwelijke misdaden te verhullen. Dit is wat er is overgebleven van Krema II.

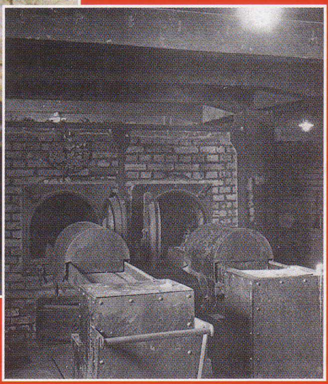

Links:
Vanaf de goederenliften die in verbinding stonden met de gaskamer werden de lijken op karren over rails naar de ovens gereden. Ze werden rechtstreeks vanuit de karren in de ovens geladen.

PARTIJDAGEN IN NEURENBERG

EEN VAN DE bekendste beelden van de Partijdagen in Neurenberg is dat van enorme massa's SA-mannen, SS'ers en functionarissen van de nazi-partij, omgeven door honderden rood, zwart en witte vlaggen met hakenkruisen en het geluid van duizenden stemmen die "Sieg Heil" schreeuwen.

Een ander beeld dat steeds weer terugkeert, is dat van Adolf Hitler die met zweetdruppels op zijn gezicht zijn publiek als in trance geboeid houdt, terwijl hij fulmineert tegen joden, marxisten, bolsjewieken, pacifisten, het Verdrag van Versailles, de Weimar-republiek, Frankrijk en Sovjet-Rusland.

Dit beeld werd gedeeltelijk gecreëerd door Leni Riefenstahls krachtige film *Triumph des Willens* ('de triomf van de wil') die verslag deed van de partijdag van 1934. In de begindagen waren de jaarlijkse bijeenkomsten van de nazi-partij echter veel kleinschaliger.

Deze bijeenkomsten stonden bekend als *Parteitage*. De eerste werd in 1923 in München gehouden en trok 20.000 toeschouwers en partijleden. De SA (*Sturmabteilung*) was opgeroepen voor een bescheiden parade. Na de oprichting in 1921 stond de SA enige tijd bekend als de 'Gymnastiek- en sportafdeling' van de nazi-partij, maar in feite was het gewoon een paramilitaire organisatie die als knokploeg voor de nazi-beweging fungeerde.

Op initiatief van Julius Streicher werd de tweede partijdag in augustus 1923 in Neurenberg gehouden. Hier vond onder andere een twee uur durende parade van 80.000 SA-mannen plaats en in de *Ausstellungshalle* hield Hitler vier keer dezelfde toespraak voor een publiek van telkens 2000 mensen.

HITLER IN DE BAN

Vanwege zijn aandeel in de mislukte Putsch van 1923 moest Hitler negen maanden van een gevangenisstraf van in totaal vijf jaar uitzitten in de gevangenis in Landsberg am Lech. De partij verloor na de Putsch heel veel leden, en na zijn vrijlating mocht Hitler in de meeste grote steden niet politiek actief zijn. De volgende partijbijeenkomst werd daarom pas in juli 1926 in Weimar gehouden.

Dit was de eerste bijeenkomst die ook echt een *Parteitag* genoemd werd. Hij begon op 3 juli en eindigde de volgende dag om 12 uur 's middags. De *Blutfahne*-ceremonie werd hier nog in het geheim gehouden. Er werden speciale commissies in het leven geroepen om de jeugd, arbeiders en vrouwen naar

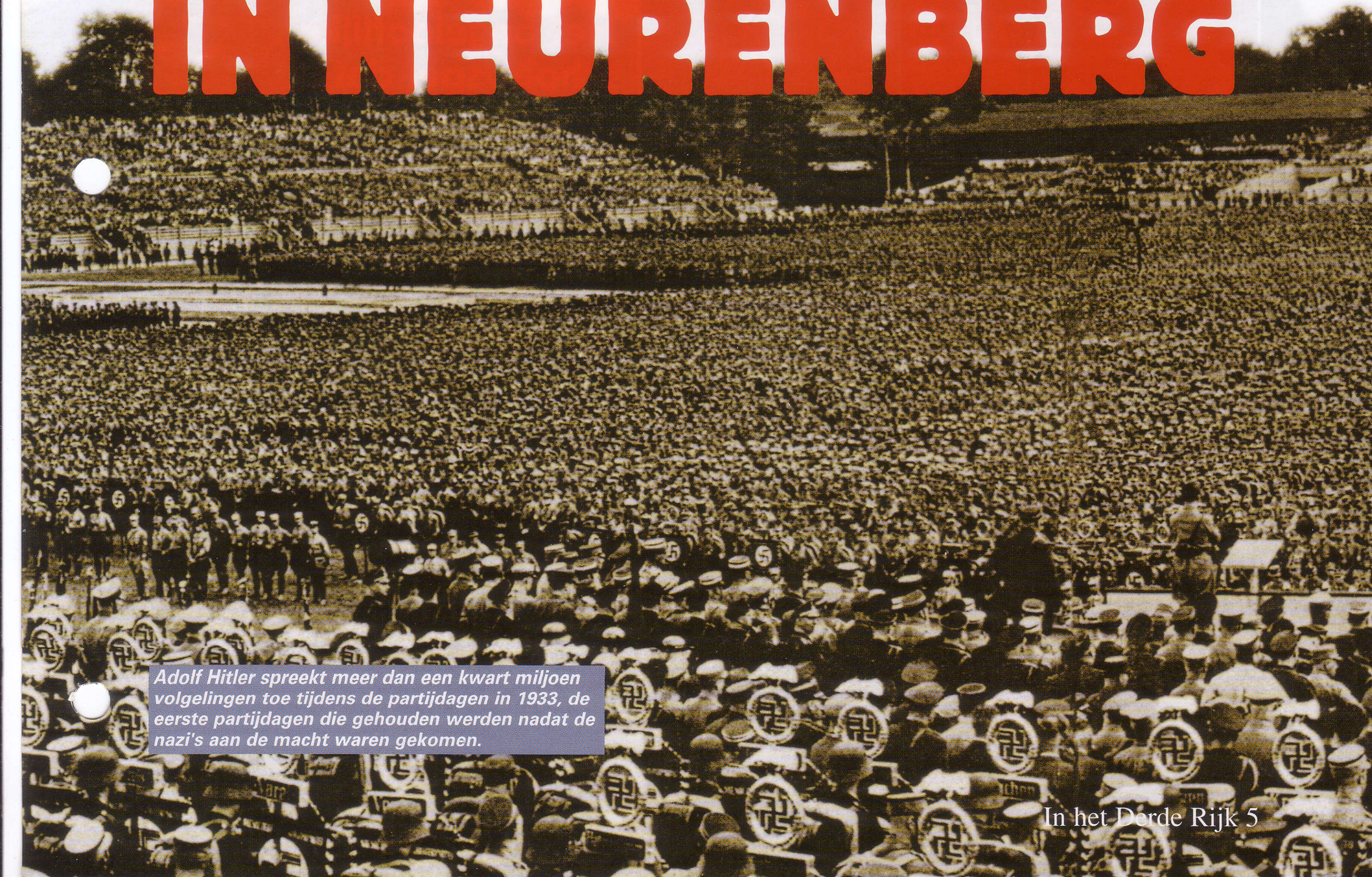

Adolf Hitler spreekt meer dan een kwart miljoen volgelingen toe tijdens de partijdagen in 1933, de eerste partijdagen die gehouden werden nadat de nazi's aan de macht waren gekomen.

de Partij te trekken. In deze bijeenkomst deed ook Dr. Joseph Goebbels zijn intrede.

De vierde bijeenkomst in Neurenberg in augustus 1927 was nog steeds vrij bescheiden, maar duurde wel al drie dagen. De politieke ban tegen Hitler was inmiddels opgeheven en de *Blutfahne*-ceremonie werd in het openbaar gehouden. Het hoogtepunt van deze bijeenkomst was een door fakkels verlichte parade door de smalle, middeleeuwse straatjes van de stad. Tijdens deze partijdagen trad er een nieuwe persoon in het voetlicht: Heinrich Himmler.

Boven:
Hitler groet de SA-mannen die tijdens de partijbijeenkomst in 1927 langs marcheren. Dit was de vierde keer, en het was nog steeds allemaal redelijk bescheiden in vergelijking tot de toekomstige partijdagen.

Onder de inzet:
De eerste echte partijdag vond in München plaats in januari 1923, 11 maanden voordat de nazi's zouden proberen de macht te grijpen. Het hoogtepunt van dit evenement was een parade door de paramilitaire SA.

Het ongelooflijke schouwspel dat in Neurenberg te zien was, is de geschiedenis ingegaan als het definitieve gezicht van het Derde Rijk van voor de oorlog.

SPECTACULAIRE PARTIJDAGEN

Door de depressie steeg het ledenaantal van de nazi-partij weer en de partijdagen van 2 tot 5 augustus 1929 waren echt spectaculair. Het thema was 'vastberadenheid'. Alle grote gebouwen in de stad, zoals het

"Hakenkruis op onze helm, zwart/wit/rode armband, *Sturmabteilung* Hitler is onze naam"

Oud strijdlied van de SA

Kulturvereinhaus, en de grote open ruimtes zoals de *Zeppelinwiese* en *Luitpoldhain* werden door de nazi's in gebruik genomen. Meer dan 2000 afgevaardigden kwamen bijeen om naar toespraken van Hitler, Goebbels en Streicher te luisteren. Er waren atleten met brandende toortsen, er werden menselijke hakenkruisen gevormd en er was een spectaculair vuurwerk. Om te vieren dat Hitler aan de macht was gekomen, werden de partijdagen van 1933 het 'Overwinningscongres' genoemd. Het aantal aanwezigen was uitgegroeid tot een half miljoen nazi's. Om hen allemaal te kunnen huisvesten en voeden, werden kerken, fabrieken en openbare gebouwen opgeëist en werden er tentendorpen met veldkeukens gebouwd.

In mei van dat jaar had de succesvolle jonge architect

***Links:* Tweeduizend vooraanstaande afgevaardigden bijeen in het Kulturvereinhaus in Neurenberg om Hitler, Goebbels en anderen te horen spreken tijdens de partijbijeenkomst van 1929. Na een mindere periode nam het ledenaantal van de partij weer toe en werden de jaarlijkse partijdagen steeds spectaculairder.**

Wijding van de vlaggen

Gedrenkt in het bloed van martelaren: de *Blutfahne*

EEN BELANGRIJK element van alle Partijdagen was de Blutfahne, de Bloedvlag. De Blutfahne was een van de vlaggen die gebruikt werden tijdens de mislukte putsch in München in 1923 en was waarschijnlijk het meest vereerde symbool van het Derde Rijk. De vlag werd door Heinrich Trambauer gedragen toen de nazi's op het Odeon-plein in aanraking kwamen met de staatspolitie en werd daar bevlekt met het bloed van Andreas Bauriedl, een van de 16 mannen die tijdens de opstand gedood werden. De vlag werd als een heilige relikwie gezien en werd in 1926 bij de SS in bewaring gegeven. Jakob Grimminger kreeg de eer deze vlag te mogen dragen. Grimminger was een veteraan uit de Eerste Wereldoorlog die ook nog had meegedaan aan de straatgevechten tegen de communisten. Hij zou de officiële drager blijven totdat de Blutfahne aan het eind van de oorlog verdween. De Blutfahne werd tijdens alle belangrijke nazi-ceremonies vertoond. De meest opzichtige van die ceremonies was het 'wijden' van de Feldzeichen of vlaggen van nieuwe SA-eenheden en SS Standarten. Meestal vond dit tijdens de jaarlijkse partijdagen in Neurenberg plaats.

In een ritueel dat overeenkwam met het zegenen van de militaire vlaggen in christelijke legers trad Hitler op als een soort hogepriester. Met de Blutfahne in de ene hand en de nieuwe vlag in de andere, vormde hij het medium waarlangs de magie van het ene heilige symbool op het andere werd overgebracht. Door de twee vlaggen een paar seconden tegen elkaar aan te houden, moest de Blutfahne een 'mystieke' verbinding leggen tussen de nieuwe nazi-eenheden en de strijders en martelaren uit de begindagen van de beweging.

Dit ritueel bleef een van de belangrijkste elementen van alle ceremonies in Neurenberg en zou uitgebreid vastgelegd worden op film en foto's.

Boven:
De eerste vier Feldzeichen van de partij worden meegevoerd in een parade op het Marsfeld in München in 1923.

Boven:
Hitler wijdt nieuwe Feldzeichen in een quasi-religieuze ceremonie door ze aan te raken met de Blutfahne.

Boven:
De Blutfahne werd door de SS bewaard en werd door Jakob Grimminger gedragen totdat hij aan het eind van de oorlog zou verdwijnen.

De vier originele vlaggen zouden nog veel navolging krijgen: elke vlag vertegenwoordigde een regiment SS of SA Standarte.

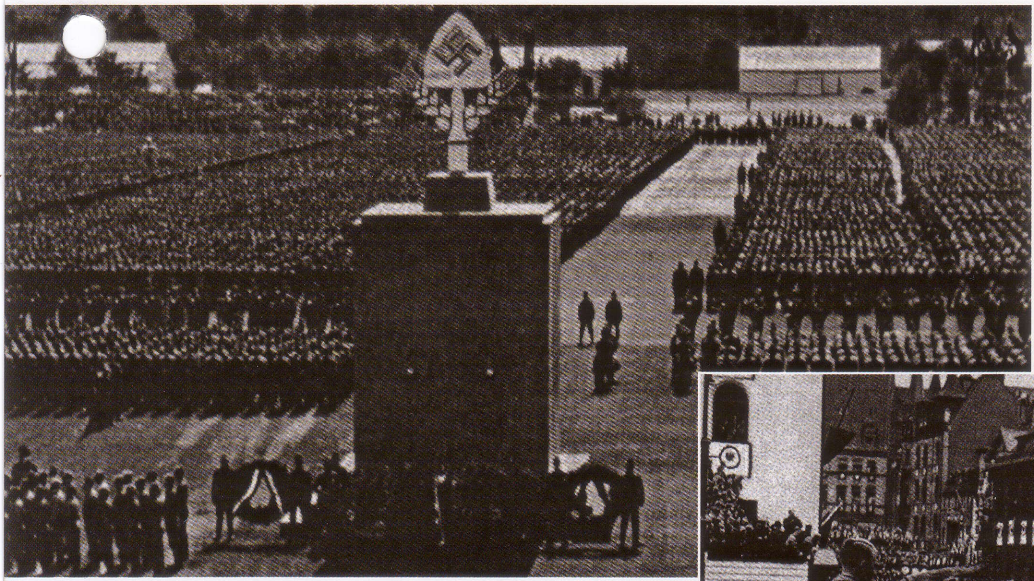

Links:
Vanaf 1934 speelde de Reichsarbeitsdienst een belangrijke rol in Neurenberg: dit is het 'Leger van de arbeid' tijdens een parade in 1935.

Rechts:
Leden van de gemotoriseerde SA trekken door de eeuwenoude straten van Neurenberg. Na de partijdagen in 1934 werd deze organisatie bekend als het NSKK (National-sozialistische KraftfahrerKorps)

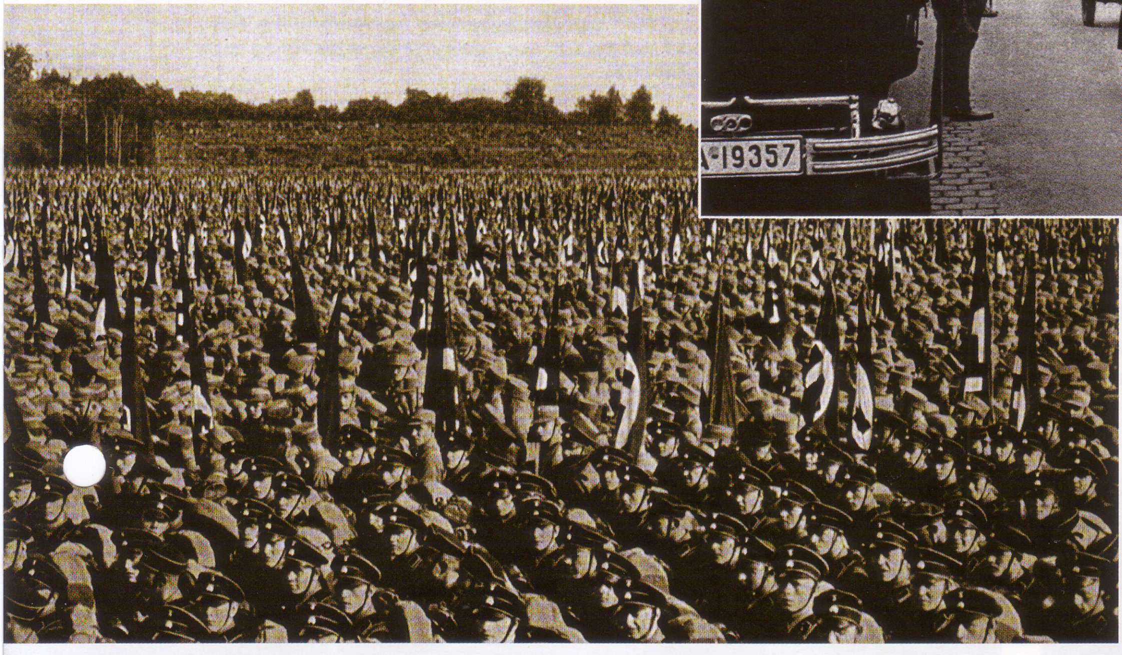

Links:
Hoewel ze in de minderheid waren ten opzichte van de SA, kregen de zwarthemden van de SS veel meer invloed in nazi-Duitsland.

Albert Speer een ontwerp gemaakt voor het Tempelhof-terrein in Berlijn en zijn uitbundige gebruik van vlaggen en speciale verlichtingseffecten zou een van de vaste kenmerken worden van de partijdagen. Hitler waardeerde het talent van Speer en gaf hem in 1934 opdracht het terrein voor de partijdagen in Neurenberg te ontwerpen.

De partijdagen van 1934 in Neurenberg duurden van 3 tot 10 september. Leni Riefenstahl, een voormalige actrice die inmiddels als regisseuse werkte, huurde 30 cameramensen in en liet speciale rails en liften aanleggen om dramatische beelden te kunnen schieten van de bijeenkomst. De film die daarvan gemaakt werd, is waarschijnlijk het krachtigste stukje propaganda dat er ooit gemaakt is. Hitler werd hierin afgebeeld als een Wagneriaanse held en men kan zien hoe hij met een vliegtuig uit een dreigende wolkenhemel komt aanvliegen. Riefenstahls memorabele beelden bevatten o.a. massale processies bij het licht van fakkels, het ontvouwen van 21.000 vlaggen en het beeld van 50.000 mannen van de *Reichsarbeitsdienst* met hun schoppen die in de zon glanzen. 'Triumph des Willens' werd bekroond met een prijs van de Duitse staat, de gouden medaille op het Filmfestival in Venetië en een Grand Prix van de Franse regering tijdens het Filmfestival in Parijs.

ANTISEMITISCHE WETTEN

Tijdens de partijdagen in 1935 kondigde Hitler de Neurenberger Wetten af. Naast bepalingen over het staatsburgerschap bevatten deze wetten vooral regelingen die tegen de joden gericht waren. De rest van de wereld maakte hiermee voor het eerst kennis met de ware aard van de nieuwe Duitse regering. Dit was ook de eerste keer dat er een militaire parade werd gehouden met tanks, pantservoertuigen en vliegtuigen.

Tijdens de partijdagen in 1936, met het thema 'Eer en vrijheid', waren er nog meer militaire parades. Een jaar later vertelde Hitler tijdens zijn toespraak aan het volk dat het Derde Rijk "duizend jaar zou blijven bestaan". De laatste en grootste partijbijeenkomst in Neurenberg werd gehouden van 5 tot 12 september 1938. Elke dag had een ander thema: Verwelkoming, Congres van de Arbeid, Kameraadschap, Politiek, Jeugd, SA en tenslotte de Militaire Troepen. In deze bijeenkomst werden alle ervaringen uit de afgelopen jaren verwerkt: parades, vlaggen, toespraken, processies bij het licht van fakkels en vuurwerk. Meer dan één miljoen mensen woonden deze partijdagen bij en honderden verslaggevers uit de hele wereld deden verslag van een evenement dat één grote viering van triomf leek, maar dat in feite de doodszang voor het Reich was.

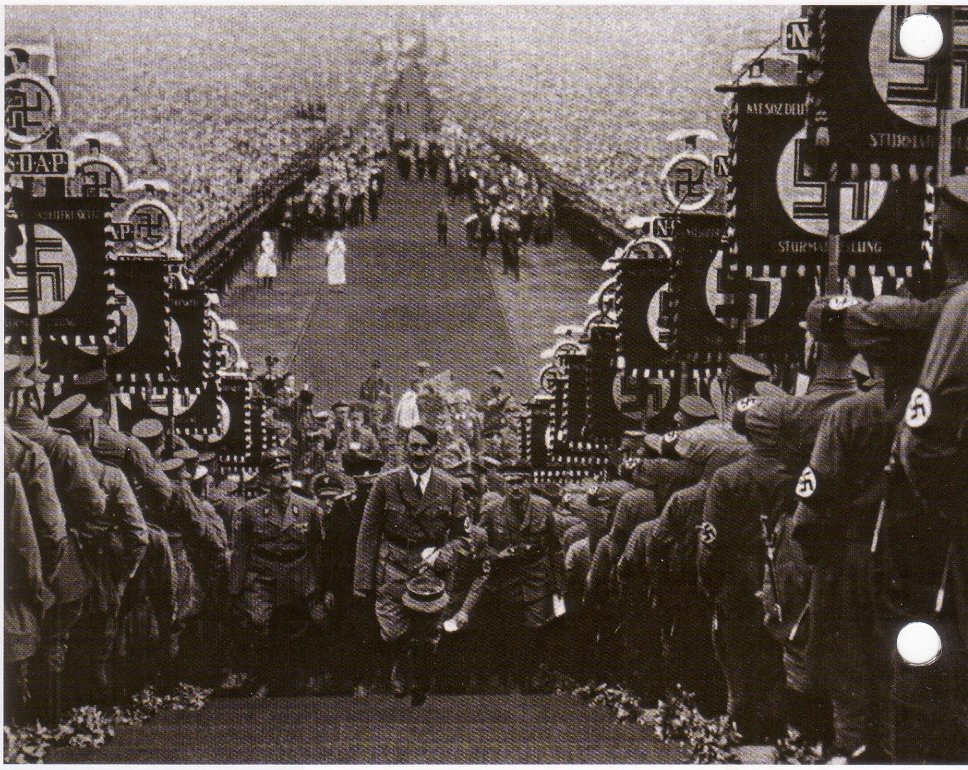

Boven:
Hitler beklimt de Bückeberg temidden van tienduizenden boerenfamilies. Het jaarlijkse nazi-oogstfestival vond een maand voor de Parteitage plaats en was ontdaan van alle christelijke symboliek.

Links:
Neurenberg was niet de enige plek waar grote nazi-bijeenkomsten gehouden werden: hier spreekt Hitler een politieke bijeenkomst toe in Braunschweig tijdens de periode waarin de partij sterk groeide in de jaren voordat Hitler aan de macht zou komen.

Hierboven:
Hitler inspecteert de ceremoniële wacht die is samengesteld uit de Leibstandarte Adolf Hitler, de elite SS-formatie die ontstond uit de oorspronkelijke SS-lijfwachten van de Führer.

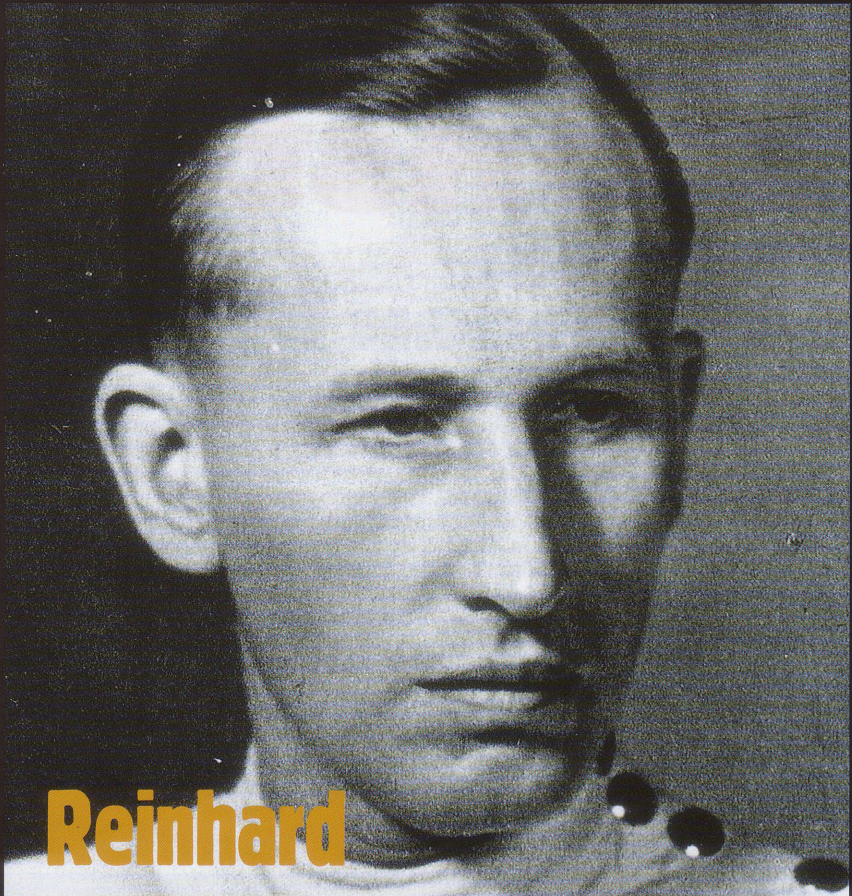

Reinhard Heydrich

Reinhard Heydrich was al de meest gevreesde man in Duitsland voordat hij het plan voor de uitroeiing van de elf miljoen Europese joden bedacht.

NAZI-DUITSLAND heeft ongekend veel monsters opgeleverd, maar Reinhard Tristan Eugen Heydrich was waarschijnlijk de allerergste. Zijn vijanden noemden hem de 'beul' en zelfs binnen de SS was hij bekend als het 'blonde beest'.

Heydrich was de personificatie van het nieuwe type mensen dat in Adolf Hitlers Derde Rijk aan de macht kwam. Hij was groot en blond: een perfecte 'nieuwe Duitser'; hij was een goede ruiter, een eersteklas schermer en skiër, een onbevreesd piloot en een begenadigd violist met een voorliefde voor de werken van Mozart en Haydn. Zijn enige gebrek was zijn hoge, schrille stem. Maar dit was alleen maar de buitenkant: van binnen was hij koud en berekenend, cynisch, amoreel, een seksbelust roofdier met een onbedwingbare machtshonger.

Hij werd op 7 maart 1904 in Halle, Saksen geboren als de zoon van Bruno en Sarah Heydrich. Hij ging al jong in de Duitse marine en lag goed bij zijn superieuren. De gewone matrozen kenden hem echter als een gewelddadige en hooghartige man.

SEKSBELUST

Helaas voor Heydrich was hij een onverbeterlijke charmeur. Toen hij de dochter van een prominente industrieel met connecties bij het opperbevel van de marine verleidde en in de steek liet, kostte hem dit zijn loopbaan bij de marine. Men zegt dat hij tegen het zwangere meisje verklaarde dat hij niet wilde trouwen met iemand die zich voor het huwelijk al aan hem gegeven had. Hij werd ontslagen door een speciaal tribunaal dat werd ingesteld door admiraal Raeder. In die periode verloofde hij zich ook met zijn toekomstige vrouw, Lina von Osten. In 1931 sloot hij zich aan bij de nazi-partij en werd hij door bekenden van zijn vrouw voorgesteld aan Heinrich Himmler, hoofd van de persoonlijke lijfwacht van Hitler, de *Schutzstaffel* (SS). Heydrich bleek van grote waarde als assistent voor Himmler. Hij hielp hem voor de nazi-partij op te zetten, de *Sicherheitsdienst* (SD). Hij speelde een leidende rol in 'de nacht van de lange messen' in 1934, waarin de voornaamste leiders van de SA, de massabeweging van de nazi-partij en de enige echte bedreiging voor de macht van de Führer, door de SS vermoord werden. Op 17 juli 1936 toen Himmler de leiding kreeg over de Gestapo en over alle andere Duitse politiediensten, werd Heydrich chef van de *Sicherheitspolizei* waarin

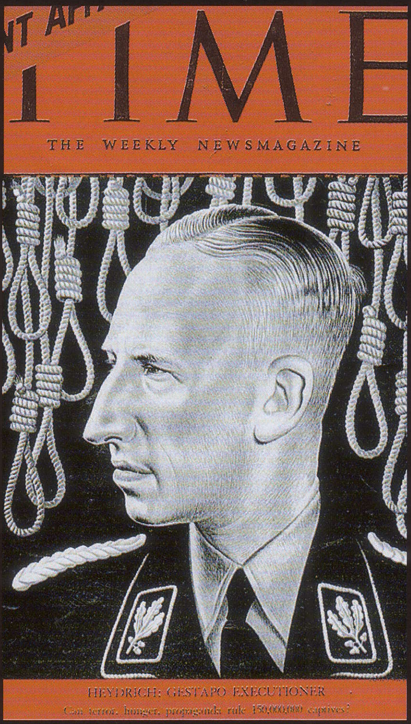

Boven: ***De terreur die in Duitsland en bezet Europa gevoerd werd door Heydrichs Gestapo, zorgde ervoor dat de jonge nazi-leider de bijnaam 'de beul' kreeg.***

de veiligheidspolitie en de SD waren samengebracht. In 1938, na de annexatie van Oostenrijk, zette Heydrich een dienst op voor de emigratie van joden. Hij stelde Adolf Eichmann aan het hoofd daarvan. Het doel was de joodse bevolking van Oostenrijk ertoe te bewegen het land te verlaten, waarbij ze zoveel mogelijk bezittingen zouden overlaten aan de Duitsers. Dit concept was zo succesvol dat er een vergelijkbare dienst werd opgezet in Berlijn. In 1939, na de invasie in Polen, werd Heydrich hoofd van het Reichssicherheitshauptamt (RSHA). Hiermee waren alle veiligheidsdiensten in het Reich gebundeld in één machtige organisatie, die verantwoordelijk werd voor een terreurcampagne in alle bezette gebieden en voor massamoorden op ongekende schaal.

MOORDBRIGADES

Een van de eerste taken van Heydrich tijdens de oorlog was het vernietigen van de Poolse natie. Zijn speciale SS-*Einsatzgruppen* hadden maar één missie: de hoger opgeleiden in Polen elimineren. Zij spoorden zoveel mogelijk politici, ingenieurs, doktoren, onderwijzers en religieuzen op om ze te executeren. De rest van het Poolse volk zou tot slaaf gemaakt worden, op één bevolkingsgroep na: de joden, waarvan er meer dan drie miljoen in Polen leefden. Velen van hen werden ter plekke vermoord. De overblijvenden verloren al hun rechten en werden in 1941 naar de eerste getto's gedeporteerd. Heydrichs *Einsatzgruppen* waren inmiddels al actief in de Sovjet-Unie, waar ze in het spoor van de oprukkende Wehrmacht tienduizenden Russische joden en leden van de communistische partij om het leven brachten.

WAS HIJ JOODS?

De meedogenloosheid waarmee Heydrich de joden probeerde uit te roeien, kan wellicht deels verklaard worden door zijn eigen afkomst. Binnen de hoogste regionen van de Duitse regering ging iedereen, zelfs Himmler, er vanuit dat het 'blonde beest' gedeeltelijk joods was.

IJskoud monster die alle geheimen kende

Heydrich stond al als boeman bekend voordat hij de drijvende kracht werd achter de 'Endlösung.'

In 1936 werd hij de chef van de Sicherheitspolizei, waarmee hij de leiding kreeg over de Gestapo (de geheime politie) en de Kripo (de politie in burger die misdadigers opspoorde). Hij gebruikte deze instanties om een complexe, allesomvattende organisatie op te bouwen die uitgebreide dossiers bijhield over iedereen die als staatsgevaarlijk beschouwd werd.

De Sicherheitspolizei eigende zich het recht toe professionele criminelen (iedereen die veroordeeld was voor minimaal drie misdaden, ongeacht hoe zwaar of licht) uit preventieve overwegingen gevangen te zetten. In het Derde Rijk betekende dit dat ze zonder enige vorm van proces naar een concentratiekamp gestuurd werden.

Hetzelfde gold voor alle ongewenste elementen: homo's, bedelaars, zwervers, zigeuners, verkeersovertreders, psychopaten en gekken.

Er werd wel eens beweerd dat de dossiers van Heydrich belastende informatie bevatten over iedereen in Duitsland, ook over Heinrich Himmler en andere vooraanstaande nazi's. Dit is een mogelijke verklaring voor het feit waarom er nooit een serieuze poging is ondernomen om Heydrich op grond van zijn vermeende joodse afkomst buitenspel te zetten.

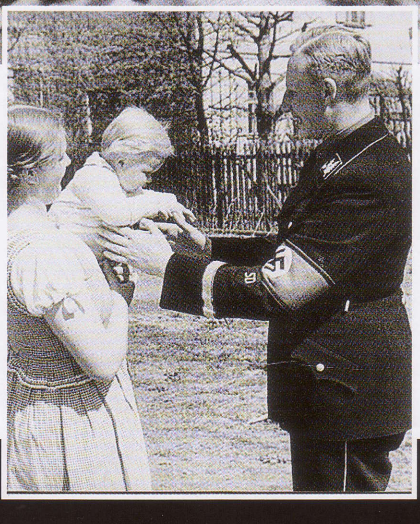

***Boven:*
*Heydrich tijdens een officiële partijbijeenkomst, naast zijn baas Himmler en zijn SS-rivaal Kurt Daluege, hoofd van de geüniformeerde politie.***

***Links:*
*Heydrich speelt de ideale echtgenoot en vader voor de camera, maar hij was in werkelijkheid een seksbeluste charmeur.***

Boven:
Een portret van Reinhard Heydrich in het uniform van een SS Obergruppenführer. Hij draagt hier oorlogs- en sportonderscheidingen en emblemen van de nazi-partij.

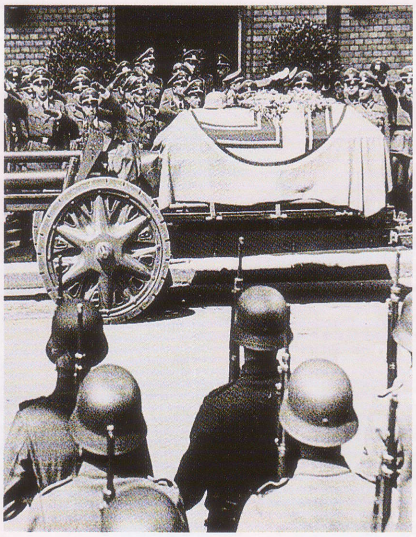

Boven:
Een saluut voor Heydrich op kasteel Hradcany in Praag, na zijn benoeming tot Reichsprotektor voor Bohemen en Moravië.

Boven:
Heydrichs meedogenloze, maar efficiënte heerschappij over het huidige Tsjechië kwam ten einde toen hij gedood werd door Tsjechen die gestuurd waren door de regering in ballingschap in Londen.

Een onderzoek in 1932 'zuiverde' hem van alle 'smetten', maar Heydrich deed veel moeite om alles wat eventueel op een joodse afkomst kon duiden verborgen te houden. Zo liet hij de naam Sarah van zijn moeders grafsteen verwijderen en spande hij rechtszaken aan tegen diverse Duitsers die suggereerden dat hij "joods bloed" had.

ZELFVERACHTING

Hitler en Himmler wisten dat de efficiënte, energieke en meedogenloze Heydrich eigenlijk een hekel had aan zichzelf. Himmler vermoedde dat dit te maken had met zijn angst dat hij wellicht van joodse afkomst was. Zijn politieke meesters wisten maar al te goed dat dit het middel was om hun gevaarlijk effectieve medewerker onder controle te houden. Het was duidelijk dat Heydrich niet gelukkig was. Een collega herinnerde zich hoe Heydrich reageerde toen hij, in een dronken bui, zichzelf in een grote spiegel zag. Hij trok zonder nadenken zijn pistool en vuurde twee schoten af op zijn eigen spiegelbeeld, met de opmerking "Nou heb ik je, stuk tuig!" Maar waar het de vernietiging van het Europese jodendom betrof, was hij absoluut niet onzeker. Hij voerde dit beleid bewust uit; niet uit haat, maar uit cynisch opportunisme.

Hij had echter wel een ziekelijke afkeer van de Christelijke kerken en net als Hitler keek hij uit naar de dag (als Duitsland de oorlog gewonnen zou hebben) waarop de Gestapo voorgoed kon afrekenen met alle priesters en pastores.

Op 28 september 1941 werd Heydrich benoemd tot *Reichsprotektor* voor Bohemen en Moravië, gebieden die nu het grootste deel van Tsjechië vormen. Zijn eerste acties waren het verbeteren van de rantsoenen voor de arbeiders in de zware industrie en dan met name in de grote Skoda wapenfabrieken. Tegelijkertijd gaf hij de SS het bevel iedereen die zich ook maar enigszins tegen de nazi-heerschappij verzette op te sporen en naar de concentratiekampen te deporteren of te executeren. Deze tactiek leek te werken: het openlijke verzet werd minder en de Tsjechische wapenproductie, die zo belangrijk was voor de Duitse oorlogsinspanningen, nam toe. De Tsjechische regering in ballingschap in Londen was niet blij met dit succes en in december 1941 besloot men dat Heydrich dood moest. Twee speciaal opgeleide Tsjechen, Jan Kubis en Josef Gabcik, werden in Tsjecho-Slowakije gedropt en maakten contact met het verzet.

HEYDRICH MOET DOOD

Heydrich was het kwetsbaarst tijdens zijn rit van zijn huis in Panenske Brezany naar zijn kantoor in kasteel Hradcany. Hij gebruikte daarvoor altijd zijn Mercedes met open dak en werd dan alleen maar vergezeld door zijn chauffeur annex lijfwacht, SS-Oberscharführer Klein. Om half tien in de ochtend van 27 mei 1942 voerden de twee mannen hun aanslag uit op het moment dat Heydrichs auto afremde voor een scherpe bocht. De stengun van Gabcik ketste, maar een granaat bracht ernstige schade toe aan de auto en verwondde Heydrich. De twee aanvallers wisten te ontkomen, achtervolgd door hun slachtoffer die zijn pistool op hen leeg schoot totdat hij gewond in elkaar zakte. Scherven van de auto en paardenhaar en leer van de bekleding waren in Heydrichs lichaam binnengedrongen en enkele dagen later, op 4 juni, bezweek hij aan bloedvergiftiging.

De vergelding die daarna over Tsjecho-Slowakije neerdaalde was zo verschrikkelijk, dat alle krediet die Heydrich bij de Tsjechen had opgebouwd ongedaan werd gemaakt. Er werden meer dan 10.000 mensen gearresteerd en meer dan 1300 Tsjechen werden uit wraak vermoord of geëxecuteerd – waaronder Kubis en Gabcik. Het dieptepunt was wel de moord op de volledige mannelijke bevolking van het dorpje Lidice. De vrouwen en kinderen werden gedeporteerd en het dorp werd met de grond gelijk gemaakt.

Heydrich's 'Endlösung'

Als hoofd van de veiligheidsdiensten had Heydrich de leiding over de concentratiekampen. Op 20 januari 1942 was hij voorzitter van de Wannsee-conferentie, waar de basis werd gelegd voor de "Endlösung der Judenfrage". Deze definitieve oplossing was een formele goedkeuring van de grootschalige executies die al uitgevoerd werden door de Einsatzgruppen en leidde tot de oprichting van de vernietigingskampen in Oost-Europa: Chelmno, Belzec, Sobibor, Treblinka, Majdanek en Auschwitz-Birkenau, het grootste kamp. Deze kampen hadden slechts één doel: de systematische uitroeiing van maar liefst vijf miljoen joden, zigeuners, homoseksuelen, communisten en andere personen die door de leiders van het Reich als ongewenste elementen of Untermenschen beschouwd werden.

Het vreemde is dat Heydrich geen diepe haat jegens de joden leek te koesteren. Zo gaf hij nooit uiting aan het groteske antisemitisme dat minder intelligente leden van de nazi-partij zoals Julius Streicher wel vertoonden. Het leek wel alsof hij besloten had dat de uitroeiing van de joden voor hem de snelste weg naar de macht was. De 'beul' werd vooral gedreven door zijn streven naar persoonlijke macht.

Boven:
De ideologische onderzoeksdienst van Heydrichs RSHA hield zich bezig met het onderzoek op mensen die 'een ideologisch gevaar opleverden' voor het Derde Rijk. Dit betrof vooral de joden en er werd een complete pseudo-wetenschap ontwikkeld om raciale kenmerken te herkennen.

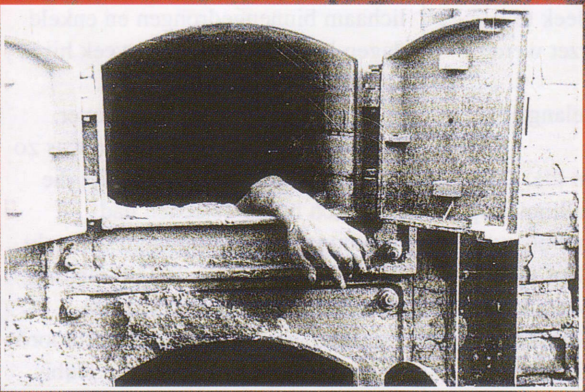

Boven:
De ultieme misdaad van Reinhard Heydrich was wel de 'Endlösung.' Hoewel hij vermoord werd voordat de vernietigings-kampen operationeel werden, was Heydrich in grote mate verantwoordelijk voor het ontstaan van het systeem waardoor miljoenen joden en andere ongewenste elementen vergast en gecremeerd werden.

Boven:
De oorlog aan het oostfront was meedogenloos. De nazi-veiligheidsdiensten onder commando van Heydrich waren verantwoordelijk voor ontelbare wreedheden. Als vergelding voor aanvallen van verzetsstrijders op Duitse doelen werden vaak volledige dorpen uitgeroeid, waarbij ook baby's niet gespaard werden.

Boven:
Heydrich was verantwoordelijk voor de Einsatzgruppen. Dit waren speciale eenheden van de SS en de SD die belast waren met het uitroeiingsbeleid in Oost-Europa. Tussen 1939 en 1942 vermoordden zij meer dan een miljoen joden en gewone Polen en Russen.

Slaven-arbeid

“De buitenlandse arbeiders moeten zo efficiënt mogelijk benut worden tegen zo laag mogelijke kosten.”

Richtlijn van Fritz Sauckel
Generalbevollmächtigter für den Arbeitseinsatz

Links:
Duitse soldaten drijven Oekraïense vrouwen bijeen in de straten van Kiev voor werk op het land of in Duitse fabrieken.

Hitler noemde het *Teufelswerk* oftewel duivelswerk: het grondig en 'rücksichtlos' plunderen van Oost-Europa, waarbij de bevolking behandeld werd als werkvee dat men naar gelieve kon roven en misbruiken.

De nazi's draaiden de klok zo'n tweeduizend jaar terug en haalden burgers weg uit de bezette landen om ze op het land, in Duitse fabrieken of in de mijnen te laten werken.

Duitsland had te kampen met een steeds groter gebrek aan militairen, dus was elke maatregel waarmee er geschikte mannen beschikbaar kwamen voor de oorlogsinspanningen van strategisch nut. Maar zoals gebruikelijk bij de nazi's bleek hun brutaliteit weinig effectief. De slavenarbeiders werden zo wreed behandeld dat ze bij de duizenden stierven. Dus moesten er door het leger en de SS steeds weer verse krachten gehaald worden – met afnemend succes omdat er door de Duitse terreur in de Poolse en Russische dorpen uiteindelijk alleen nog maar mensen overbleven die te jong of te oud waren om te vluchten.

Polen, het eerste land dat aan de Duitsers ten prooi viel, werd bijna helemaal leeggeplukt. Hans Frank, de gouverneur-generaal van Polen onder de nazi's, eiste een miljoen Poolse arbeiders, zowel mannen als vrouwen, waarvan er 750.000 op het land moesten werken.

De razzia's begonnen op kleine schaal, bijvoorbeeld door al het publiek in een bioscoop of alle gezonde mensen die uit een kerkdienst kwamen op te pakken. Het duurde echter niet lang voordat er legertrucks in de vroege ochtend dorpen binnen kwamen rijden en er lukraak mensen werden opgepakt.

Poolse weerstand

De Polen probeerden terug te slaan, o.a. door het hoofd van de Arbeitseinsatz in Warschau te liquideren, maar ze konden niet voorkomen dat er tussen 1939 en 1941 vier miljoen mensen gedeporteerd werden. Het merendeel daarvan werd op Duitse boerderijen tewerkgesteld. Ze werden alleen of in paren toebedeeld aan boerenfamilies die hun slaven met onmenselijke onverschilligheid of bruut geweld behandelden. De invasie van Rusland gaf de nazi's toegang tot een bijna onuitputtelijk aanbod aan slavenarbeiders. Tijdens de oorlog lieten de Duitsers naar schatting

Rechts:
Gevangenen van het concentratiekamp in Dachau werken aan een project om de drainage in de buurt van het kamp te verbeteren.

zeven miljoen mensen als dwangarbeider werken. De meesten van hen kwamen uit Rusland en de Oekraïne. Maar de meest voor de hand liggende bron van slavenarbeiders – de talloze Russische soldaten die in het eerste jaar van de oorlog krijgsgevangen genomen waren – werd heel lang over het hoofd gezien. BBC-correspondent Alexander Werth bracht de oorlog grotendeels in de Sovjetunie door en was erbij toen het Rode Leger in het begin van 1943 Kharkov heroverde. Na 18 maanden van Duitse bezetting, was er van de oorspronkelijke bevolking nog maar tweederde over. Hoewel eenderde van de mensen wellicht al in 1941 gevlucht was, kon Werth alsnog vaststellen dat er zo'n 100.000 jonge mannen en vrouwen als dwangarbeiders naar Duitsland gedeporteerd waren. Daarvan zouden er zo'n dertigduizend nooit als slaaf hoeven te leven: alle joden en leden van de communistische partij werden al snel na de Duitse invasie doodgeschoten.

Iedere *'Ostarbeiter'* had zijn of haar eigen verhaal, maar toen Alexander Werth een aantal Oekraïense overlevenden interviewde, bleek hoe sterk hun ervaringen met elkaar overeenkwamen. De jonge vrouwen die hij sprak, waren 's nachts thuis van bed gelicht of op hun werkplek overvallen en werden in veewagons naar barakken bij fabrieken in Duitsland vervoerd.

Ze werkten daar negen uur per dag en kregen daarvoor de schamele vergoeding van 1,2 mark per week.

SS ACCOUNTING
VALUE OF A CONCENTRATION CAMP SLAVE LABOURER

Life expectancy Revenue from labour		9 months (c. 273 days) 6 Reichsmarks per day
Gross Profit from labour		**1638 RM**
Deductions for accommodation/food	60 pfennigs per day	(164 RM)
Net Profit from labour		**1474 RM**
Average value of possessions confiscated on arrival at camp (money, valuables, clothes) plus any dental gold extracted after death		200 RM
Total admitted profit		**1674 RM**
Not included in SS figures: *Bones and ash (used as fertiliser), hair (from females only) and body fat (used to fuel crematoria, saving on energy costs)* ***Value***		*c.20 RM*
TOTAL VALUE OF A SLAVE'S LIFE:		**1694 RM**

Average weekly wage in Germany in 1939 was around 40 RM – $20 or £5 at pre-war exchange rates

A litre of milk cost 17 pfennigs
Six eggs cost 72 pfennigs
500 grams of beef cost 85 pfennigs
Typical weekly rent for a three-room flat was around 10 RM

RODE KRIJGSGEVANGENEN

Tijdens de eerste zeven maanden van de oorlog aan het Russische front maakten de Duitsers ruim drie miljoen Russen tot krijgsgevangenen. De meerderheid daarvan waren gezonde jonge mannen. Maar het opperbevel van de Duitse strijdmachten bepaalde dat deze soldaten al hun rechten verspeeld hadden en niet als normale krijgsgevangenen behandeld mochten worden. Ze werden opgesloten in overvolle kampen die vaak niet meer waren dan een met prikkeldraad afgezet open terrein en moesten daar onder afschuwelijke omstandigheden de Russische winter zien te overleven. Er was geen eten, onderdak of medische bijstand. Al snel braken er besmettelijke ziekten uit zoals tyfus en dysenterie. Er deden zoveel verhalen over kannibalisme de ronde dat Hermann Göring ooit grapte, "nu ze een wachtpost hebben opgegeten, zijn ze toch echt te ver gegaan." Tegen februari 1942 was meer dan de helft van de gevangenen dood en de gezondheid van de meeste overlevenden was zo slecht dat ze niet meer konden werken. Om te illustreren hoe slecht deze gevangenen behandeld werden: het sterftecijfer onder de geallieerde gevangenen in de Japanse kampen, inclusief de slachtoffers van de dodenmars op de Filippijnen en de Birmaspoorweg, was ongeveer 40 procent. Het sterftecijfer onder de Russische soldaten in Duitse krijgsgevangenschap was meer dan 60 procent. Uiteindelijk werd het besluit genomen de overlevende Russische soldaten aan het werk te zetten. Ze werden daarom naar Duitse fabrieken getransporteerd waar ze zich dood moesten werken.

Links:
Dwangarbeiders bouwen aan de Franse grens aan versperringen om tanks tegen te houden, terwijl een boerenfamilie op weg is naar hun akker. De meeste mensen die voor dit werk gebruikt werden, kwamen uit de bezette landen. Ze werden gelokt door de belofte van een goed salaris en goede arbeidsvoorwaarden, maar deze beloften werden nooit waargemaakt.

Onder:
Ochtendappèl in de plaatselijke wapenfabrieken in Sachsenhausen bij Berlijn. De honderdduizenden gevangenen in de kampen waren de grootste bron van goedkope arbeidskrachten voor de nazi's.

Links:
In Auschwitz moesten de gevangenen de faciliteiten voor hun eigen vernietiging bouwen. Hier storten ze het betonnen dak voor de ondergrondse gaskamer van het crematorium II van Birkenau.

Rechts:
Gevangenen bouwen pakhuizen in de buurt van het oorspronkelijke kamp in Auschwitz. In deze pakhuizen werd onder andere voedsel opgeslagen dat door dwangarbeiders geproduceerd werd op de grote boerderijen rond het Auschwitz-complex.

Rechts:
Vrouwen die pas zijn kaalgeschoren, maken zich klaar voor het werk in Birkenau. Het Auschwitz-complex was meer dan een vernietigingskamp – het was ook een van de grootste werkkampen dat arbeiders leverde voor de zware industrie in de regio.

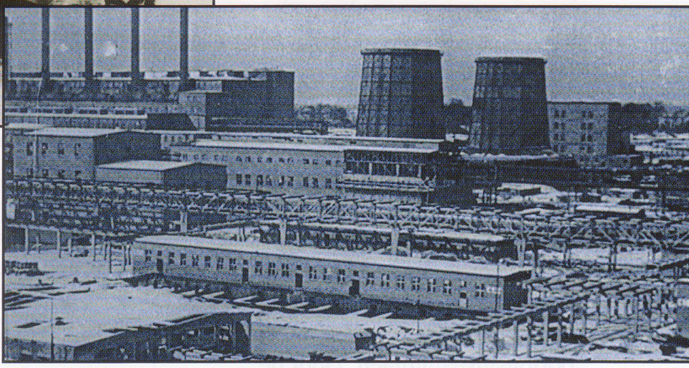

Onder:
Auschwitz III werd gebouwd in het plaatsje Monowitz op een paar kilometer van Birkenau. Het voornaamste doel ervan was arbeids-krachten leveren aan de grote Buna-fabriek van IG Farben.

Hierboven:
Naarmate er steeds minder mankracht beschikbaar werd, maakten de Duitse bedrijven steeds meer gebruik van dwangarbeiders. Deze gevangenen helpen bij de bouw van vliegtuigmotoren in een BMW-fabriek in Beieren.

De meeste fabrieksdirecteuren eisten daarvan hun eigen deel op waardoor er voor de arbeidsters uiteindelijk nog maar een of twee pfennig overbleef. Ze kregen bedroevend weinig te eten: twee lepels gekookte rapen met een snee brood als ontbijt en een paar gebakken aardappelen en 'ersatz' koffie (gemaakt van geroosterde eikels) als avondmaal. Door het eenzijdige dieet kregen ze vaak ziektes zoals scheurbuik en bloedend tandvlees en vielen hun tanden uit. Ze probeerden dergelijke problemen te genezen met wilde knoflook die rond de kampen groeide, maar dit werd door de Duitsers verboden omdat ze de reuk niet konden verdragen. Omdat de Duitsers zwangere vrouwen weer naar huis stuurden, hadden de arbeidsters soms seks met Franse of Belgische arbeiders van nabijgelegen fabrieken, maar de meesten waren zo ondervoed dat ze niet meer menstrueerden. Een jonge vrouw werd naar huis gestuurd, nadat ze met opzet haar hand in een vlassnijder had gestoken die haar vingers afhakte. Toen Duitsland het moeilijker kreeg aan het front, was er van dergelijke 'medeleven' geen sprake meer. Een ander meisje dat hetzelfde probeerde, werd toch gedwongen om te blijven werken. Voor de gelukkigen die vrijgelaten werden, was de ellende nog lang niet voorbij. Het kon zes tot acht weken duren om van Duitsland terug te keren naar hun dorpjes in de Oekraïne. De meisjes moesten de reis berooid en moederziel alleen ondernemen. Bovendien konden ze op elk moment weer misbruikt worden door Duitsers die hen als raciaal minderwaardig beschouwden. En als ze dan eindelijk thuiskwamen, troffen ze vaak een vrijwel leeg dorp aan, bestuurd door wrede nazi-collaborateurs. Omdat vooral de Duitse bezetter werk te bieden had, gingen de ex-slavenarbeidsters vaak als schoonmaakster in Duitse kantoren of soldatenverblijven werken. Ook daar werden ze door de Duitsers als los wild behandeld, maar ze waren niet altijd weerloos. Zo plaatste een *'Putzfrau'* een tijdbom van de lokale partizanen onder het bed van Wilhelm Kube, de gehate Reichskommissar van Wit-Rusland.

Onschuldigen gedood

In 1943 werd er bepaald dat zwangere arbeidsters niet meer gerepatrieerd zouden worden. Zij moesten hun kinderen voortaan in speciale 'kindertehuizen' baren. In werkelijkheid waren dit doodskampen voor baby's. De moeders moesten

De slaven die de geheime wapens van Hitler bouwden

Veel arbeiders hielpen tegen hun wil bij de bouw van de geheime wapens van Hitler. De minister voor bewapening en munitie, Albert Speer, ontmoette Himmler en Hitler in de 'Wolfsschanze' in augustus 1943 voor besprekingen over een radicaal plan om de belangrijkste industrieën te verhuizen naar verspreide, ondergrondse locaties, omdat de bestaande fabrieken door de geallieerden platgebombardeerd werden. In het Harz-gebergte werden diepe grotten groter gemaakt door dwangarbeiders. Dezen waren aanvankelijk afkomstig van het concentratiekamp in Buchenwald en later van een nieuw kamp vlakbij het tunnelcomplex. Hier werden de onderdelen gebouwd voor de gevechtsvliegtuigen en voor de V1's en V2's waarin Hitler zoveel vertrouwen stelde. Speer bezocht het complex met de codenaam 'Dora' in december 1943. "Zoiets verschrikkelijks had ik nog nooit gezien," vertelde hij later, verbluft door de realiteit van wat hij had helpen bouwen. Binnen in de enorme grotten moesten de slaven zich onder leiding van de meedogenloze SS'ers dood werken. Er was geen verwarming, geen ventilatie, geen fatsoenlijk eten en het hoogtepunt van de dag was voor de bewakers het moment waarop ze een uitgeputte gevangene in de tonnen met uitwerpselen konden duwen die dienst deden als toilet. Zestigduizend mensen werden onder bedreiging van bajonetten de grotten in gedreven; minder dan de helft ervan zou het overleven. Maar de technici en ingenieurs die leiding gaven aan het complex, werden na de oorlog meegenomen naar Amerika waar ze vrijwel zonder uitzondering in een goede baan terechtkwamen. De Duitse wetenschappers die door de NASA in dienst genomen werden om het Amerikaanse ruimteprogramma een voorspoedige start te bezorgen maken in hun memoires niet veel woorden vuil aan het 'Dora'-complex. Albert Speer zat een gevangenisstraf van 20 jaar uit voor zijn betrokkenheid. Fritz Sauckel werd opgehangen.

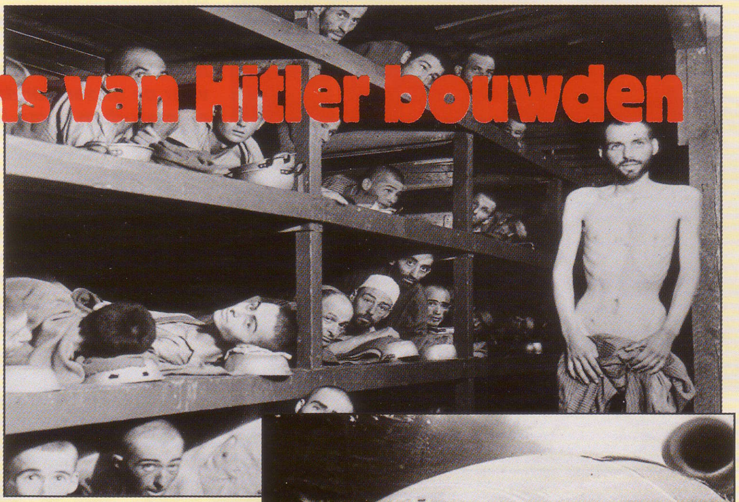

Boven: Gevangenen van Buchenwald werden veelvuldig ingezet in de wapenindustrie, waaronder de ondergrondse fabrieken voor V-wapens in Nordhausen.

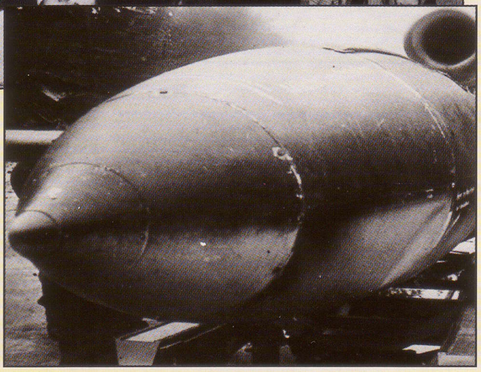

Rechts: Slaven bouwden geheime wapens zoals de Fieseler Fi-103, beter bekend is als de V-1 en een voorloper van de moderne kruisraketten.

binnen twee weken weer aan het werk en de baby's werden overgelaten aan de tedere zorgen van nazi-functionarissen die niet veel meer voor ze deden dan dossiers bijhouden. Dankzij dit bewijsmateriaal kregen ze in 1946 echter wel de strop. De kindersterfte in deze instellingen was hoger dan 80 procent. De jacht op slaven had zijn weerslag op de Duitse oorlogsinspanningen. Door de weerstand tegen de massadeportaties vanuit Rusland en de Oekraïne in 1942 groeide de Russische partizanenbeweging van een handvol toegewijde patriotten uit tot een grote strijdmacht die opgewassen was tegen de Duitse legereenheden. Waar de Duitsers alle mannen en vrouwen die oud genoeg waren om te werken deporteerden, werden de kinderen simpelweg aan hun lot overgelaten. Voor velen, vooral voor hele jonge kinderen, betekende dit een ellendige dood in een verlaten dorp. Oudere kinderen werden snel volwassen of stierven: velen van hen werden bij de partizanen ingelijfd als verkenners, boodschappers of spionnen. In Polen realiseerde Hans Frank zich hoe slecht de deportaties waren voor de toekomst van zijn persoonlijke rijkje, en daarom probeerde hij er een einde aan te maken. Na verhitte conflicten met Hitler en Himmler werd Frank uiteindelijk ontslagen.

Fritz Sauckel, gouwleider van Thüringen, werd in maart 1942 benoemd tot Generalbevollmächtigter für den Arbeitseinsatz. In die functie was hij verantwoordelijk voor de deportatie van zo'n drie miljoen mensen vanuit Oost-Europa van 1942 tot 1944.

Arbeiders uit het westen

Onder de arbeiders uit de bezette gebieden bevonden zich zo'n 250.000 vrijwilligers. De meesten van hen waren gedurende de eerste weken van de Duitse bezetting geworven, aangelokt door het vooruitzicht van een goed salaris en goede arbeidsomstandigheden. Met hun gebruikelijke bureaucratische ijver ronselde de regering van Vichy Frankrijk jonge mannen die in Duitsland wilden gaan werken. De arbeiders uit Noord-Afrika en Indo-China die in 1940 in Frankrijk gevangen genomen waren, werden overgedragen aan de Organisation Todt. De jeugdbeweging van maarschalk Petain, de *Chantiers de Jeunesse* werd ingezet voor de bouw van de 'Atlantikwall'.

Maar tegen de tijd dat Sauckel uiteindelijk om meer medewerking van de Fransen vroeg, was het tij al niet meer te keren. In februari 1944 bepaalde hij dat alle Franse mannen van tussen de 16 en 60 en alle vrouwen tussen de 18 en 45 verplicht tewerkgesteld konden worden, maar D-Day maakte een einde aan de medewerking van het Vichy-regime en het plan om alle Franse mannen die konden werken te evacueren werd nooit ten uitvoer gebracht. De Fransen en Belgen die in Duitsland moesten werken, werden meestal iets beter behandeld dan de Russische 'Untermenschen', maar daarmee is dan ook alles gezegd. Door de lange dagen, het lage loon (25-35 mark per week) en de toenemende geallieerde bombardementen was de productiviteit erg laag. De Messerschmitt Me-163 bommenwerper die tentoongesteld staat in het Air and Space Museum in Washington DC werd gebouwd – en gesaboteerd – door Franse dwangarbeiders. Als er ooit een piloot het geprobeerd had met dit vliegtuig op te stijgen, dan zou er een stalen wig door de brandstoftank zijn geslagen, waardoor de piloot in de vlammen zou omkomen. In het kale metaal is een inscriptie gevonden die vrij vertaald betekent: 'Ik ben niet blij met mijn werk'.

DE SLAG AAN DE RIO DE LA PLATA

De Duitse oppervlaktevloot was dan wel geen partij voor de Royal Navy, maar de zware pantserschepen van de Duitsers vormden toch een grote bedreiging voor de Britse handelsvloot.

Rechts: Een Brits stoomschip is tot zinken gebracht door de kanonnen van een 'Hipper'. De 'Hippers' waren traditionele zware kruisers met 203-mm-kanonnen.

Links: Britse zeelieden worden uit hun reddingsboot geholpen terwijl hun schip in vlammen opgaat. Langsdorff van de Graf Spee was een ouderwetse zeeman die zijn best deed om de bemanningen van vijandelijke schepen te redden.

OP VRIJDAG 1 september 1939 voegde het *Panzerschiff Admiral Graf Spee* zich bij de *Altmark* in de Atlantische Oceaan ten zuidwesten van de Canarische eilanden. De *Graf Spee* was veertien dagen eerder uit Wilhelmshaven vertrokken. Het schip was de Noordzee overgestoken zonder opgemerkt te worden door de Britten en was tussen IJsland en de Faeröer Eilanden doorgevaren om het noordelijke deel van de Atlantische Oceaan te bereiken. Haar zusterschip *Deutschland* zette een paar dagen later koers door de straat van Denemarken om haar bevoorradingsschip voor de kust van Groenland te ontmoeten. Kort na de middag op zondag 3 september pikten de Duitse telegrafisten een ongecodeerd Brits radiobericht op. Het was 'TOTAL GERMANY': het afgesproken signaal om aan te geven dat de oorlog begonnen was. Een half uur later gaf de SKL (*Seekriegs-leitung*) de Kriegsmarine het bevel om de strijd aan te binden met de Britse vloot.

KLAAR VOOR DE OORLOG

Op het moment dat de oorlog uitbrak, bevonden er zich dus twee zware Duitse oorlogsschepen op een paar uur varen van de belangrijkste scheepvaartroutes die door de Britse koopvaardij gebruikt werden. Kapitein Paul Wenneker ging met de *Deutschland* naar het zuiden, naar de routes tussen het Verenigd Koninkrijk en West-Indië. Het was te laat: de Britten gebruikten deze route sinds 8 september al niet meer en Wenneker vond slechts één schip dat hij op 5 oktober tot zinken bracht. De bemanning daarvan nam hij aan boord van de *Deutschland*. De Britse slagkruisers *Berwick* en *York* kregen het bevel de Duitse aanvaller op te sporen, maar op dat moment wisten de Britten nog niet met hoeveel

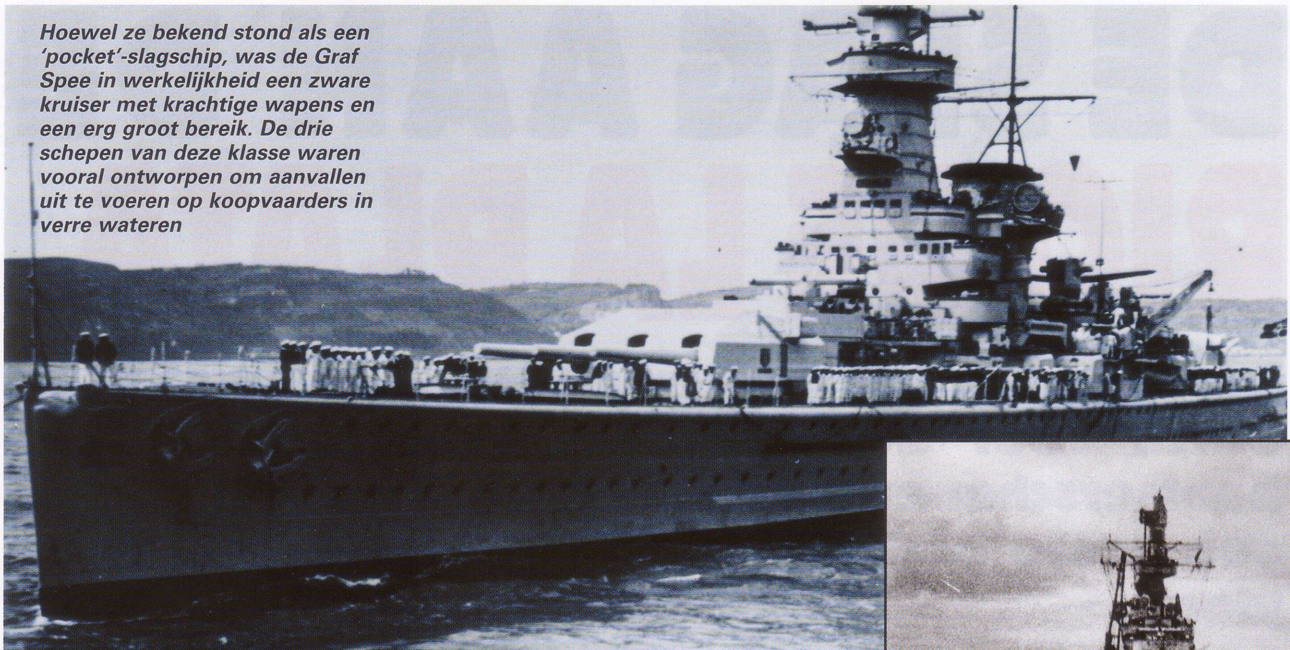

Hoewel ze bekend stond als een 'pocket'-slagschip, was de Graf Spee in werkelijkheid een zware kruiser met krachtige wapens en een erg groot bereik. De drie schepen van deze klasse waren vooral ontworpen om aanvallen uit te voeren op koopvaarders in verre wateren

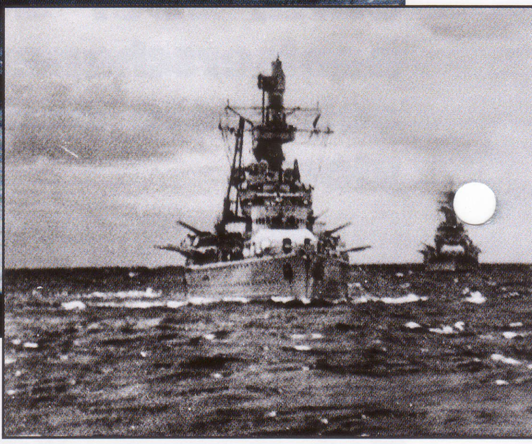

Hierboven:
De Scheer en Lützow stomen samen op. Met hun 28-cm-kanonnen waren ze dodelijker dan andere kruisers, terwijl ze weer sneller waren dan slagschepen. Ze waren echter niet opgewassen tegen de snelheid en de zware kanonnen van de geallieerde slagkruisers.

schepen ze te maken hadden. Wenneker maakte drie dagen later de *City of Flint* buit, en een uitgelezen bemanning voer het schip naar Noorwegen via Moermansk. De *Deutschland* bleef de rest van de maand voor Newfoundland liggen, maar door het slechte weer en problemen met de machines gelastte de SKL Wenneker naar huis te komen. In een zware storm glipte hij tussen de Britse patrouilles door om IJsland heen en bereikte hij Kiel half november. In meer dan twee maanden op zee had de *Deutschland* slechts twee koopvaarders tot zinken gebracht en een derde schip buitgemaakt.

De *Graf Spee*, onder aanvoering van de 45-jarige kapitein Hans Langsdorff, had veel meer succes. Toen de vijandigheden uitbraken, koerste Langsdorff naar Brazilië, omdat Groot-Brittannië grote hoeveelheden voedsel uit Zuid-Amerika importeerde. Het verkenningsvliegtuig van de *Graf Spee*, een Arado Ar 196, vond al snel het eerste slachtoffer: de *Clement*, een eenzaam stoomschip van 5000 ton. Het stoomschip werd tot zinken gebracht en de bemanning moest zijn toevlucht zoeken tot de reddingsboten. Toen het schip van Langsdorff langszij kwam, gaf hij ze nog door welke koers ze moesten varen om Brazilië te bereiken. Het koste Langsdorff maar liefst twee torpedo's, 25 150-mm-granaten en vijf 280-mm-granaten om de *Clement* tot zinken te brengen. Langsdorffs telegrafisten meldden hem dat de koopvaarder een waarschuwing had kunnen verzenden voordat hij door de Arado aangevallen was. Daarom besloot hij zijn schip te vermommen. Hij had tijdens eerdere uitzendingen al het oproepsignaal van het zusterschip, de *Admiral Scheer*, laten gebruiken. Nu gaf hij het bevel de opvallende toren zo te schilderen dat de indruk gewekt werd van de masten van een geallieerd oorlogsschip en liet hij een nep-'B'-toren bouwen achter de 28-cm-toren op het voorschip. De *Graf Spee* hees de Franse driekleur en vervolgde haar missie.

DOOD EN VERDERF

Het 'pocket'-slagschip bracht nog eens vier koopvaarders tot zinken alvorens eind november Kaap de Goede Hoop te ronden. In het Mozambi-que-kanaal maakte de *Graf Spee* een nieuw slachtoffer: het SS *Africa Shell*. Op zijn terugtocht naar het zuidelijke deel van de Atlantische Oceaan bracht Langsdorff de 10.000-tonner *Doric Star* tot zinken die op weg was van de Kaap naar St. Helena. Langsdorff wist dat alle aandacht nu op hem gericht was. De Britse en Franse marine speurden met acht slagschepen en slagkruisers, zes vliegdekschepen en zo'n 20 kruisers de Atlantische Oceaan af naar de ongrijpbare aanvallers. Op 8 december had de *Graf Spee* inmiddels al negen koopvaardijschepen tot zinken gebracht, waarbij er nog helemaal niemand om het leven was gekomen. Het moet Langsdorff worden nagegeven dat hij altijd zeer veel respect toonde voor zijn slachtoffers. Hij zette koers naar de Rio de la Plata waar volgens de SKL een grote concentratie koopvaarders lag, maar waar ook Britse kruisers gesignaleerd waren. Langsdorff liet zijn bemanning elke dag oefenen ter voorbereiding op de onvermijdelijke zeeslag. De Arado was inmiddels defect en kon niet meer gebruikt worden, dus moest hij volledig vertrouwen op de uitkijkposten

DE DOOD VAN DE *GRAF SPEE*
De laatste uren van een 'pocket'-slagschip

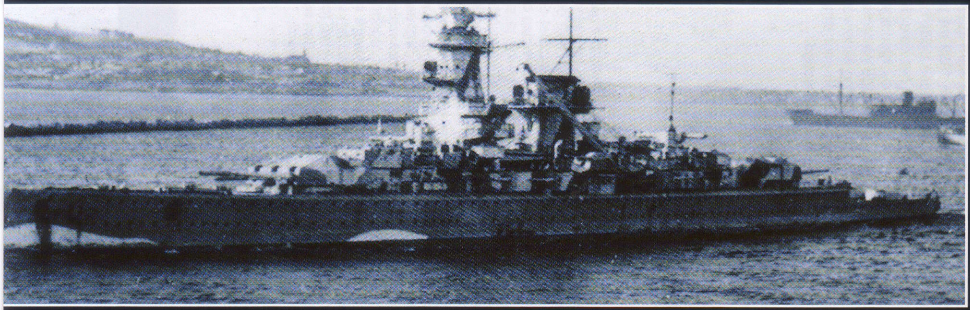

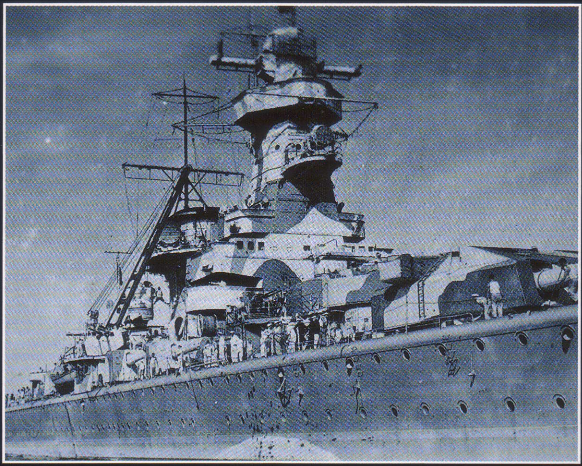

Boven:
Op de hielen gezeten door kleinere Britse kruisers moest Langsdorff zijn toevlucht zoeken tot de neutrale haven van Montevideo.

Links:
De Graf Spee werd wel beschadigd tijdens de slag, maar kon nog steeds op volle snelheid varen. Volgens het internationale recht mochten zeewaardige oorlogsschepen slechts 24 uur in een neutrale haven blijven liggen.

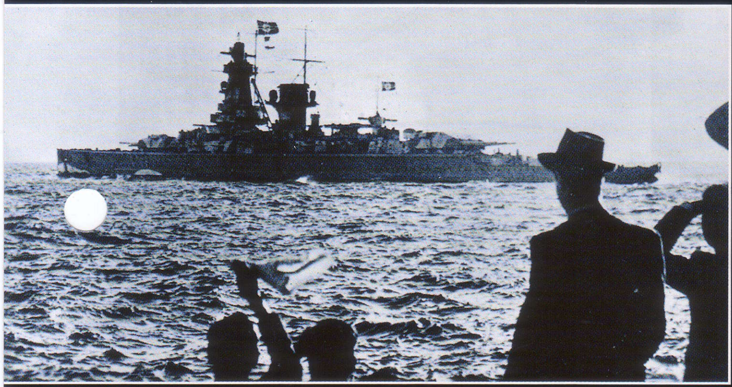

Boven:
Op de ochtend van 17 december lichtte de Graf Spee het anker om de internationale wateren van de monding van de Rio de la Plata in te varen.

Hieronder:
Toen de bemanning van boord was, werd de Graf Spee tot zinken gebracht, omdat de kapitein ervan overtuigd was dat er achter de horizon superieure Britse eenheden op hem lagen te wachten.

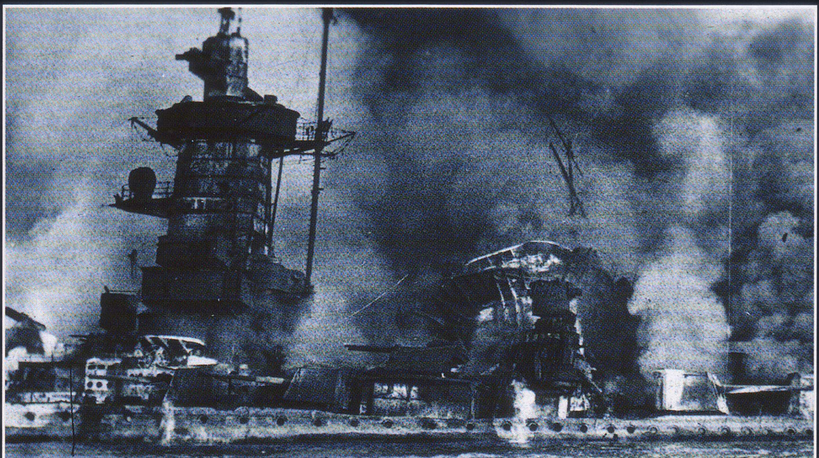

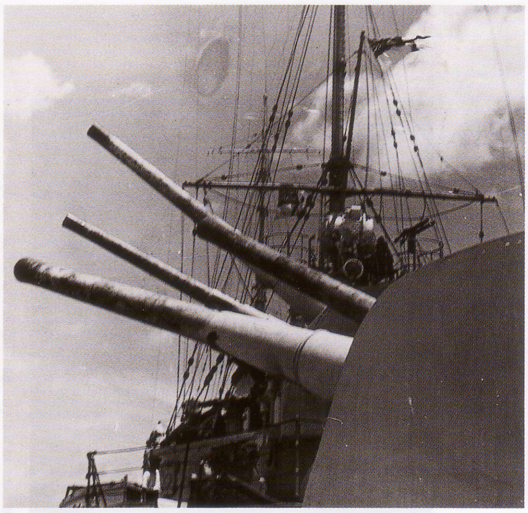

Boven:
De kanonnen van de HMS Achilles worden in stelling gebracht om de veel zwaardere Graf Spee aan te vallen.

aan boord van het schip.

In de ochtend van 13 december bij een kalme zee en een heldere hemel was het zicht ongeveer 20 zeemijlen. Iets voor 6 uur meldde de uitkijk de toppen van masten aan de horizon. Langsdorff gaf zijn bemanning de opdracht zich voor klaar te houden voor actie. Het voorste schip werd al snel geïdentificeerd als de zware kruiser *Exeter*; daarachter voeren twee lichte kruisers, *Ajax* en *Achilles,* waarvan de laatste de scheepsvaan *van* Commodore Henry Harwood voerde. Toen de Britse kruisers zich klaarmaakten om aan te vallen,

Boven:
Kapitein Hans Langsdorff pleegde zelfmoord drie dagen nadat hij zijn eigen schip tot zinken bracht.

Duitse zware kruisers

In het Verdrag van Versailles dat het eind van de Eerste Wereldoorlog markeerde, werden er strenge beperkingen gesteld aan de grootte van de oorlogsschepen die Duitsland zou mogen bouwen. De limiet was 10.000 ton. In latere verdragen werden er wel wat concessies verleend aan de Kriegsmarine, maar tot halverwege de jaren 30 van de twintigste eeuw bleef de limiet van 10.000 ton gehandhaafd. Omdat de Weimar-republiek geen slagschepen mocht bouwen, liet men een aantal zware kruisers bouwen die even groot waren als hun tegenhangers uit Groot-Brittannië, de VS en Japan, maar die wel veel zwaardere kanonnen meevoerden.
Toen Adolf Hitler in 1933 aan de macht kwam, was het al snel duidelijk dat hij van Duitsland opnieuw een machtige militaire natie wilde maken. Hij hield zich echter aan de verdragen totdat hij zich in 1936 sterk genoeg voelde om te doen wat hij zelf wilde.

De enige andere Duitse kruisers waren schepen van tussen de 6000 en 7000 ton. Ze waren bewapend met 15-cm-kanonnen en gebouwd als escortevaartuigen en torpedobootjagers. Een aantal daarvan werd in noordelijke wateren ingezet, maar ze hadden onvoldoende bereik en vermogen voor aanvallen op koopvaarders.

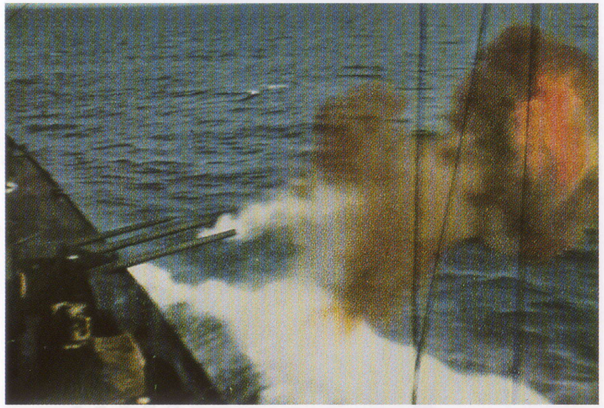

De Deutschland werd hernoemd tot **Lützow** na het verlies van de Graf Spee om de schande te voorkomen van het verlies van een schip dat naar het Rijk vernoemd was. De Lützow werd twee keer getorpedeerd en bracht een groot gedeelte van de eerste drie jaar van de oorlog in het droogdok door. Haar enige grote actie was in de slag op de Barentszee in december 1942, die een tactische nederlaag vormde voor de Duitsers. De **Admiral Scheer** werd in 1933 te water gelaten en voerde twee geslaagde tochten uit op de Atlantische Oceaan voordat ze naar Noorse wateren werd overgebracht. De **Admiral Graf Spee** werd als laatste gebouwd. Zij werd in 1934 te water gelaten en in 1939 tot zinken gebracht. In 1943 werden beide overgebleven schepen aan het opleidingseskader in de Oostzee overgedragen, waar zij de terugtrekkende Wehrmacht beschermden met hun kanonvuur. Ze werden allebei in 1945 door Britse bommenwerpers vernietigd.

KMS Lützow (voorheen Deutschland)
De eerste van de drie Duitse 'vestzakslagschepen' die ingezet werden. De Deutschland werd in 1931 ten tijde van de Weimar-republiek te water gelaten. Met een standaard waterverplaatsing van zo'n 12.000 ton (tot 16.000 ton bij volle belasting) was dit schip een stuk groter dan toegestaan was onder het Verdrag van Versailles. Deze schepen waren bewapend met zes 28-cm-kanonnen en werden aangedreven door acht MAN-diesels. Oorspronkelijk werden ze geclassificeerd als Panzerschiffe, maar in 1940 werd hier schwere Kreuzer (zware kruisers) van gemaakt. De Lützow is hier afgebeeld zoals het schip er aan het eind van de oorlog uitgezien zou hebben, met de gebogen boeg die in 1940 aangebracht werd en de hoge schoorsteen uit 1941.

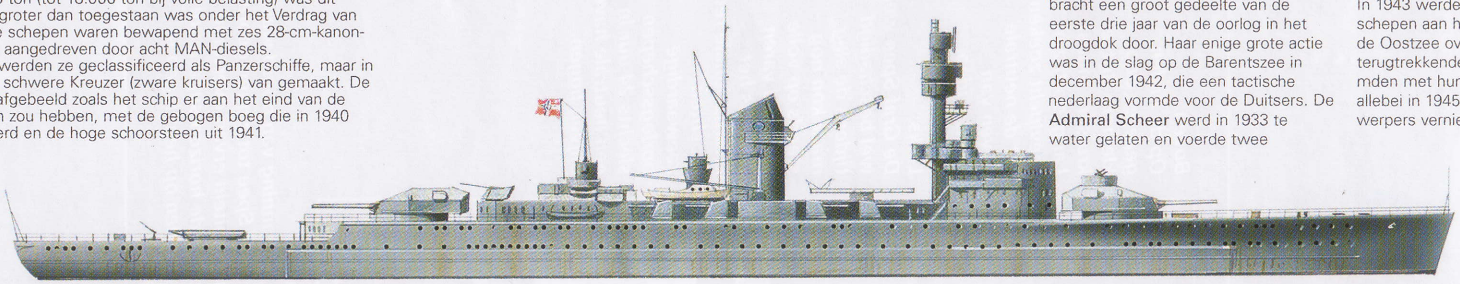

KMS Prinz Eugen
De Prinz Eugen werd in 1938 te water gelaten en was de derde zware kruiser in de 'Admiral Hipper'-klasse. De 'Hippers' zouden volgens het Verdrag van Versailles maximaal 10.000 ton mogen zijn, maar het tonnage van deze kruisers varieerde van 14.000 tot 17.000 ton en bijna 20.000 ton bij volle belasting. Het ontwerp van deze schepen was vrij orthodox. Ze waren voorzien van een batterij van acht 203-mm-kanonnen. Ze werden uitgerust met hogedruk-stoomturbines die voor behoorlijk wat snelheid zorgden, maar deze installaties bleken onbetrouwbaar en het brandstofverbruik was enorm hoog. De Prinz Eugen is hier afgebeeld zoals het schip er uitzag ten tijde van de Bismarck-actie in mei 1941.

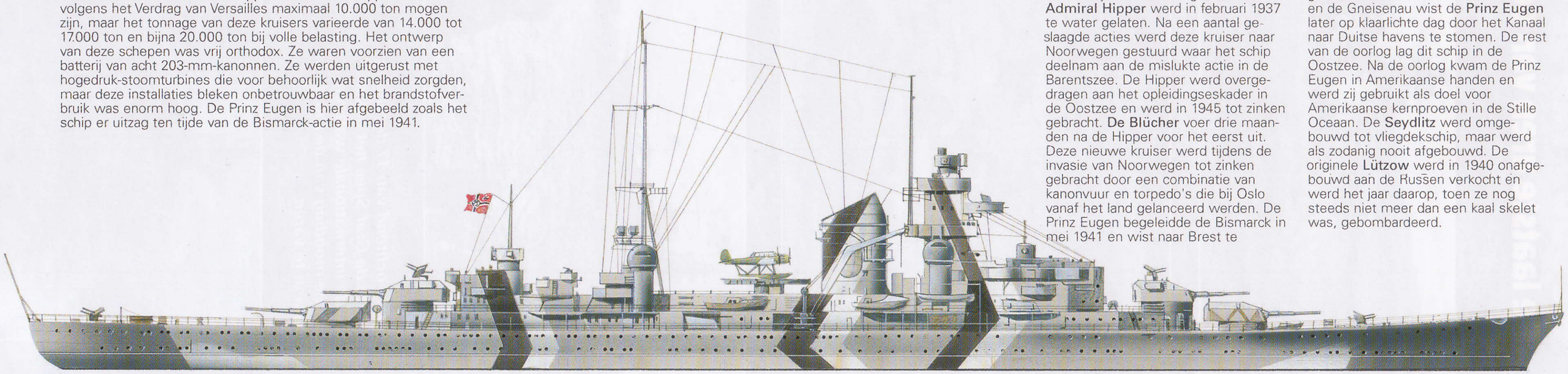

Er waren plannen voor vijf kruisers in de 'Hipper-klasse', maar er werden er uiteindelijk slechts drie gebouwd. **Admiral Hipper** werd in februari 1937 te water gelaten. Na een aantal geslaagde acties werd deze kruiser naar Noorwegen gestuurd waar het schip deelnam aan de mislukte actie in de Barentszee. De Hipper werd overgedragen aan het opleidingseskader in de Oostzee en werd in 1945 tot zinken gebracht. **De Blücher** voer drie maanden na de Hipper voor het eerst uit. Deze nieuwe kruiser werd tijdens de invasie van Noorwegen tot zinken gebracht door een combinatie van kanonvuur en torpedo's die bij Oslo vanaf het land gelanceerd werden. De Prinz Eugen begeleidde de Bismarck in mei 1941 en wist naar Brest te ontkomen terwijl het grotere slagschip door de Britten tot zinken werd gebracht. Samen met de Scharnhorst en de Gneisenau wist de **Prinz Eugen** later op klaarlichte dag door het Kanaal naar Duitse havens te stomen. De rest van de oorlog lag dit schip in de Oostzee. Na de oorlog kwam de Prinz Eugen in Amerikaanse handen en werd zij gebruikt als doel voor Amerikaanse kernproeven in de Stille Oceaan. De **Seydlitz** werd omgebouwd tot vliegdekschip, maar werd als zodanig nooit afgebouwd. De originele **Lützow** werd in 1940 onafgebouwd aan de Russen verkocht en werd het jaar daarop, toen ze nog steeds niet meer dan een kaal skelet was, gebombardeerd.

Boven:
De Admiral Hipper volgens het oorspronkelijke ontwerp met een verticale boeg en een platte schoorsteen. Als gevolg van de ervaringen in de noordelijke wateren werd de 'Atlantische boeg' geïntroduceerd, die te zien is op het profiel van de Prinz Eugen.

werden er grote strijdvlaggen ontrold aan hun masten. De lichte kruisers waren ongeveer acht knopen sneller, dus de *Graf Spee* moest de strijd met ze aangaan. Als de andere schepen niet al te dichtbij kwamen, dan zou de *Graf Spee* door haar bepantsering goed beschermd zijn tegen de 152-mm-kanonnen van de lichte kruisers, maar de *Exeter* was bewapend met zes 203-mm-kanonnen en vormde een grote bedreiging voor het Duitse oorlogsschip. Om 06.17 uur werd de afstand op 18000 meter geschat en opende de *Graf Spee* met haar 28-cm-kanonnen het vuur op de *Exeter*. De Britten splitsten zich op en de *Exeter* maakte een scherpe draai om de *Graf Spee* aan stuurboordzijde aan te vallen. De lichte kruisers vielen aan bakboordzijde aan en vanaf de *Ajax* steeg het Fairey Seafox watervliegtuig op om te kijken waar de salvo's terechtkwamen. Langsdorff was een voormalige torpedo-officier die donders goed wist welke risico's zijn schip liep. Net op het moment dat de *Exeter* haar torpedo's lanceerde, voerde hij een snelle koerswijziging door om te voorkomen dat hij van twee kanten tegelijk door torpedo's zou worden aangevallen.

ACHTERVOLGING

Het gevecht draaide uit op een achtervolging toen de *Graf Spee* probeerde in westelijke richting te vluchten. Met een serie zigzagbewegingen viel het schip afwisselend de lichte kruisers en de *Exeter* aan. Commodore Harwood gebood de *Ajax* en de *Achilles* op volle snelheid te blijven varen en hun torpedo's af te vuren zodra ze binnen een straal van 10.000 meter van de vijand waren. Langsdorff wist ze te ontwijken door van koers te veranderen en vuurde zelf vier torpedo's af op de *Exeter*. Na een strijd van een uur was de Britse zware kruiser ernstig beschadigd. De helft van de kanonnen was buiten werking gesteld en een voltreffer had iedereen op de brug gedood, met uitzondering van de kapitein. Ook Langsdorff was gewond. Hij had het gevecht aangevoerd vanaf de open voormarsgalerij van waaruit hij het beste zicht had op alle drie zijn tegenstanders. Door de inslagen van drie 203-mm-granaten en zeventien 152-mm-granaten waren 36 van zijn bemanningsleden gedood, zes ernstig en nog eens 53 anderen licht gewond. 60 procent van de munitie was verbruikt. De bakkerij, kombuis en oliezuiveringsinstallatie waren vernietigd. Een gat bij de boeg leverde nu geen direct gevaar op, maar kon problemen veroorzaken als men in minder goed weer de Atlantische Oceaan moest oversteken.

De *Graf Spee* maakte rook terwijl zij verder westwaarts voer naar Montevideo en van tijd tot tijd keerde om alles wat ze nog ter beschikking had, inclusief de 10,5-cm- luchtdoel-granaten, op de achtervolgende

Britse kruisers af te vuren. Langsdorff vroeg en kreeg toestemming van de SKL om asiel te vragen in Uruguay om de nodige reparaties uit te voeren. Even voor middernacht legde de *Graf Spee* daarom aan in neutrale wateren. Langsdorff begroef zijn doden op 15 december. Hij was de enige van de aanwezige officieren die de oude keizerlijke groet bracht in plaats van de nazi-groet. Tijdens de conventie over neutraliteit die in 1907 in Den Haag gehouden was, was er bepaald dat een oorlogsschip dat bij een slag

Vermomde koopvaarders

Hoewel de grote Duitse oorlogsschepen een constante bedreiging vormden voor de Britse handelsvaart, waren zij minder succesvol dan de acht omgebouwde koopvaarders van de Kriegsmarine die ver buiten de Europese wateren opereerden. Deze schepen werden Handels-Stor-Kreuzer of Hilfskreuzer genoemd. Het waren snelle, zwaar bewapende koopvaarders, die op jacht gingen naar losse Britse schepen die buiten de normale routes van de konvooien voeren. Nadat ze waren omgebouwd, kregen ze een HSK-nummer, maar ze bleven hun 'Schiff'-nummers gebruiken voor de communicatie. Van de Britten kregen ze de naam 'raiders'. De raiders zorgden voor heel wat problemen, niet alleen vanwege de schepen die zij vernietigden en de handelswaar die daardoor verloren ging, maar ook omdat ze de Royal Navy dwongen kostbare schepen in te zetten om hen op te sporen.

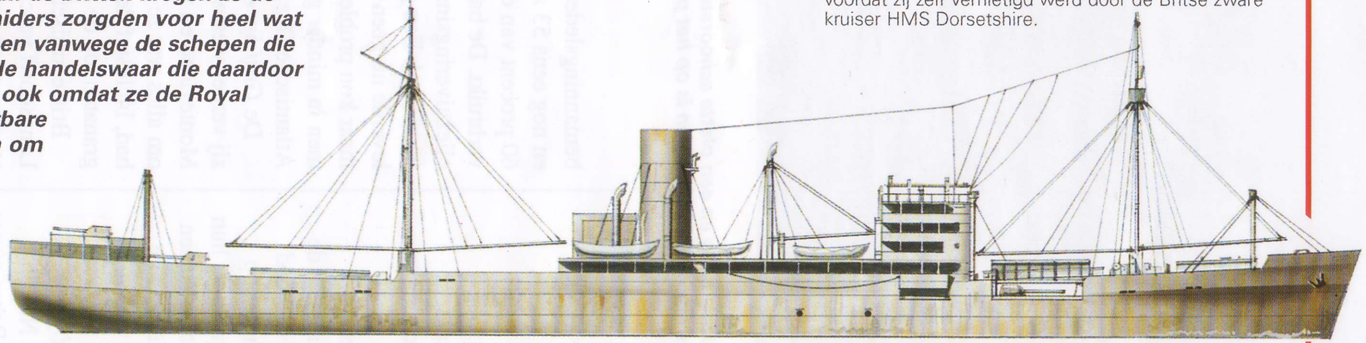

HSK 2 Atlantis (Schiff 16, Raider C)
Oorspronkelijk was dit de Goldenfels, een vrachtschip van de Hansa-lijn. De Atlantis was een van de succesvolste van alle Duitse 'Storkreuzer'. De Atlantis was bewapend met zes 15-cm-kanonnen die afkomstig waren van verouderde slagschepen van voor de Eerste Wereldoorlog en had twee Heinkel-watervliegtuigen aan boord. Het schip voer op 11 maart 1940 uit voor een reis van 622 dagen door het zuidelijke deel van de Atlantische Oceaan en de Indische Oceaan. De Atlantis bracht 22 schepen met een bruto scheepsruimte van 145.697 ton tot zinken voordat zij zelf vernietigd werd door de Britse zware kruiser HMS Dorsetshire.

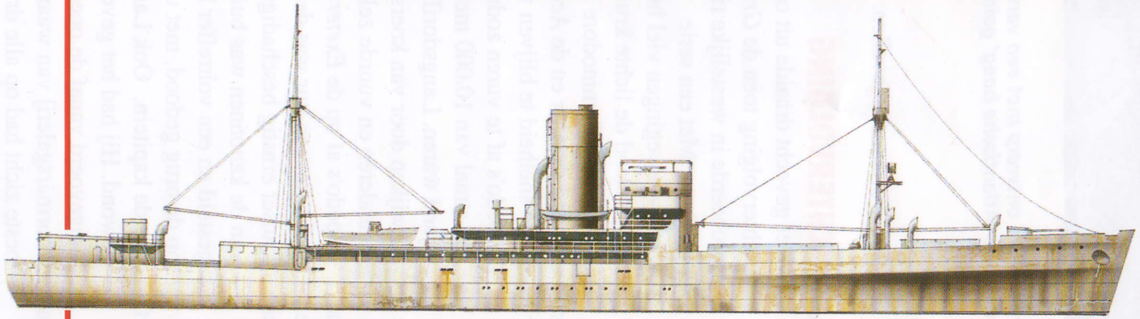

HSK 4 Thor (Schiff 10, Raider E)
Dit was eigenlijk het voormalige Oldenberg-Portuguesische stoomturbineschip Santa Cruz. De Thor maakte twee tochten, waarvan de eerste 329 dagen duurde en in juni 1940 begon. De Thor vocht drie keer tegen Britse Armed Merchant Cruisers en liep daarbij schade op, maar slaagde er toch nog in 12 schepen met een bruto scheepsruimte van 96.547 ton tot zinken te brengen. Na reparaties in Brest voer de Thor in november 1941 opnieuw uit. In een tocht van 324 dagen door het zuidelijke deel van de Atlantische Oceaan en de Indische Oceaan werden er nog eens tien schepen, goed voor 56.037 ton scheepsruimte, tot zinken gebracht, voordat de raider Yokohama in Japan bereikte. De Thor werd op 11 November 1942 vernietigd toen het bevoorradingsschip Uckermark (voorheen de Altmark) explodeerde terwijl het langszij lag om de tanks schoon te maken.

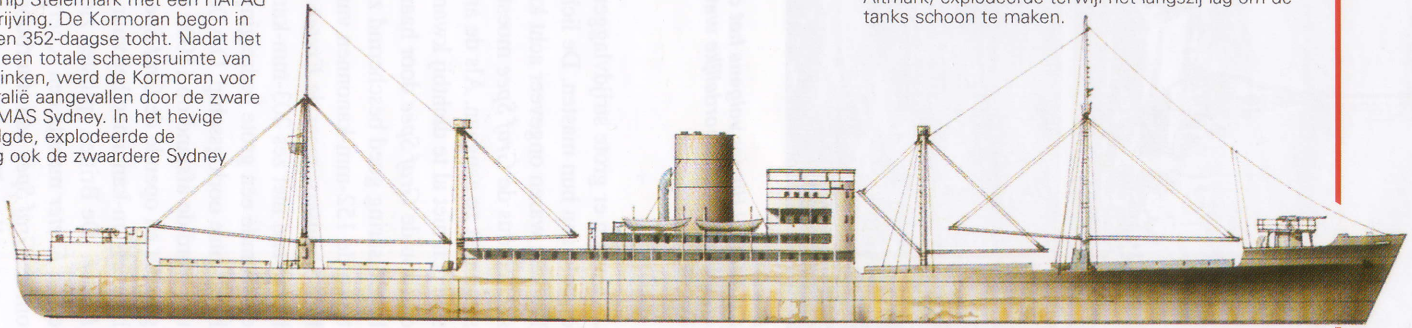

HSK 8 Kormoran (Schiff 41, Raider G)
Voorheen het vrachtschip Steiermark met een HAPAG dieselelektrische aandrijving. De Kormoran begon in december 1940 aan een 352-daagse tocht. Nadat het schip 11 schepen met een totale scheepsruimte van 68.289 ton had laten zinken, werd de Kormoran voor de westkust van Australië aangevallen door de zware Australische kruiser HMAS Sydney. In het hevige gevecht dat daarop volgde, explodeerde de Kormoran. Daarbij ging ook de zwaardere Sydney verloren.

Boven:
Noorwegen, april 1940. De aangeslagen Britse destroyer HMS Glowworm keert zich tegen de Hipper. Enkele momenten later ramt het Engelse schip de zware Duitse kruiser. Door de enorme schade die daarvan het gevolg is, moet het Duitse schip haar eerste acties tegen koopvaarders in de Atlantische Oceaan enige tijd uitstellen.

betrokken was maximaal 24 uur mocht blijven liggen, of totdat het weer zeewaardig was. In eerste instantie drongen de Britten erop aan dat Langsdorff binnen 24 uur moest vertrekken, maar ze veranderden van tactiek toen ze zich realiseerden hoe lang het zou duren voordat er extra Britse oorlogsschepen aankwamen. De slagkruiser *Renown* werd op 19 december voor de monding van de Rio de la Plata verwacht, samen met het vliegdekschip *Ark Royal* en de lichte kruiser *Neptune*. Er werden later nog twee zware kruisers verwacht. Om de Duitsers ervan te overtuigen dat ze zich beter gedeisd konden houden, verspreidde de Britse inlichtingendienst valse berichten over zware eenheden die al in de buurt zouden zijn. Hun list slaagde. Langsdorff geloofde dat hij beter niet kon uitvaren, omdat hij dan door de zwaardere schepen vernietigd zou worden. Hij was een ouderwetse zeeman en voor hem was het leven van zijn mannen belangrijker dan de glorie van een laatste heroïsche daad. Daarom voer hij de Rio de la Plata op en liet hij zijn bemanning het schip verlaten, dat hij vervolgens zelf tot ontploffing bracht. Een paar dagen later, toen hij wist dat zijn mannen in veiligheid waren, pleegde Langsdorff zelfmoord.

ANDERE PANTSERSCHEPEN

De vernietiging van de *Graf Spee* had geen effect op de plannen van de Kriegsmarine om de *Panzerschiffe* in te zetten tegen geallieerde koopvaarders. Na de actie van Langsdorff vond er een uitgebreid onderzoek plaats, waarbij de Duitse marine-attaché in Montevideo de officieren van de *Graf Spee* op instructie van de SKL ondervroeg. Men kwam tot het oordeel dat Langsdorff zich vergist had: de wapens en machines van het vestzakslagschip waren ongeschonden uit de strijd gekomen. Het schip had nog op volle snelheid kunnen varen en haar wapens functioneerden nog naar behoren. Als het schip verder de 100 mijl brede monding van de Rio de la Plata was opgevaren, had men kunnen proberen Duitsland te bereiken of zich te verbergen in de open wateren van het zuidelijke gedeelte van de oceaan totdat het kordon van geallieerde oorlogsschepen zich verspreid had.

De *Deutschland* (in november omgedoopt tot *Lützow* om de schande te voorkomen die het gevolg zou zijn van het verlies van een schip met de naam van het Rijk) zou als volgende uitvaren tegen Britse koopvaarders, maar werd tijdens de Noorse campagne in april 1940 door een Britse onderzeeër getorpedeerd en beschadigd. De *Admiral Scheer* onder commando van kapitein Krancke werd het volgende vestzakslagschip dat op strooptocht mocht.

Het schip vertrok op 27 oktober uit Kiel en bereikte de Atlantische Oceaan via de straat van Denemarken. Voor de kust van Groenland kwam de *Scheer* in een zware storm terecht. Toen deze storm eindelijk was gaan liggen, signaleerde de Arado Ar 196 van de *Scheer* op 5 november een

konvooi. Krancke probeerde het konvooi te onderscheppen, maar werd opgehouden doordat het escortevaartuig van het konvooi, de Armed Merchant Cruiser *Jervis Bay* zichzelf opofferde. Het ongepantserde vaartuig had alleen maar acht 152-mm-kanonnen en had geen schijn van kans een gevecht met de *Scheer* te overleven. Toch ging kapitein Fegen de strijd aan omdat hij ervan uit ging dat hij zo voldoende tijd kon winnen om de andere schepen in de invallende nacht te laten ontsnappen. Zijn offer was niet voor niets: de *Scheer* bracht de AMC weliswaar tot zinken, maar kreeg daarna nog maar vijf van de 37 schepen te pakken.

DE TOCHT VAN DE SCHEER

De *Scheer* voer verder naar het zuidelijke gedeelte van de Atlantische Oceaan en bracht onderweg een aantal onafhankelijke koopvaarders tot zinken, voordat de Kaap gerond werd op 28 januari. Op 6 februari bevond Krancke zich voor de kust van Madagascar op de scheepsroute van Perth naar Durban. Hij had al een ontmoeting gehad met een vermomde Duitse koopvaarder, de *Thor*, en maakte nu contact met de *Atlantis*. Krancke kreeg daar te horen dat hij op 21 februari het *Ritterkreuz* gekregen had.

Zijn blijdschap daarover werd de volgende dag de grond in geslagen toen zijn schip gesignaleerd werd door een Supermarine Walrus. Dit vliegtuig was afkomstig van de lichte kruiser *Glasgow* en bij analyse van het plaatselijke radioverkeer bleek dat er zich een onverwacht groot aantal Britse marine-eenheden in de Indische Oceaan bevond. Er was op dat moment namelijk een troepenkonvooi onderweg dat geëscorteerd werd door vijf kruisers en een vliegdekschip. Krancke veinsde tot de schemering inviel een bepaalde koers te volgen en trok zich daarna met hoge snelheid terug in de Atlantische Oceaan.

De *Scheer* kreeg opdracht huiswaarts te keren en na een laatste ontmoeting in afgelegen wateren – deze keer met het vermomde vrachtschip *Kormoran* en de onderzeeër U-124 – zette men koers naar de straat van Denemarken. Er was even een spannend moment toen de uitkijk een doel ter grootte van een slagschip waarnam: de *Scheer* had namelijk helemaal geen ruimte om uit te wijken, maar gelukkig bleek het geen schip maar een ijsberg te zijn. Krancke kwam op 1 april met zijn schip terug in Kiel voor een triomfantelijk onthaal: hij had in 161 dagen 16 schepen met een bruto scheepsruimte van 99.059 ton tot zinken gebracht of buitgemaakt.

Een week daarvoor hadden de *Scharnhorst* en de *Gneisenau* in Brest aangelegd na Operatie 'Berlin': een 59-daagse tocht onder commando van admiraal Gunther Lütjens die de twee slagkruisers van IJsland naar de kust van West-Afrika had gebracht. Lütjens mocht geen grote marine-eenheden aanvallen en het was daarom erg frustrerend voor hem dat hij diverse konvooien tegenkwam die geëscorteerd werden door slagschepen van de Royal Navy. Toch had hij 22 geallieerde schepen met een scheepsruimte van 115.622 ton tot zinken gebracht of buitgemaakt.

BASES IN FRANKRIJK

Brest was al eerder door de Kriegsmarine als basis gebruikt. De zware kruiser *Hipper* legde daar op 27 december 1940 aan nadat hij een maand lang in actie was geweest in het noordelijke deel van de Atlantische Oceaan. Het schip had vier dagen eerder contact gemaakt met een konvooi en geprobeerd een nachtelijke aanval uit te voeren met torpedo's, maar het konvooi bleek een troepenkonvooi te zijn en de *Hipper* werd door de Britse kruiser *Berwick* aangevallen en moest het contact verbreken. Onder het commando van kapitein Meisel voer de *Hipper* opnieuw uit op 1 februari om samen te gaan werken met het eskader van Lütjens. Het geluk lachte Meisel deze keer toe toen het ongeëscorteerde konvooi SL64 uit Freetown op 12 februari zijn pad kruiste. De actie kostte hem de helft van zijn munitie en vrijwel al zijn brandstof – de 'Hipper'-klasse stond bekend om zijn rijkelijke brandstofverbruik – dus Meisel kwam twee dagen later opnieuw in Brest aan. Hij vertelde dat hij 13 schepen tot zinken had gebracht met een totale scheepsruimte van 75.000 ton, maar in feite had hij maar zeven schepen vernietigd met een totale scheepsruimte van 32.000 ton. Door Brest als thuisbasis te gebruiken voor de zware schepen, werd hen de gevaarlijke route rond IJsland bespaard waar ze het risico liepen contact te maken met superieure eenheden die ze in deze wateren niet konden ontlopen. Het spaarde ook een heleboel tijd en brandstof uit: zelfs de *Hippers* die berucht waren om hun beperkte bereik konden zo tot diep in de Atlantische Oceaan opereren. Toch keerde de grote kruiser op 15 maart terug naar Duitsland. De machines moesten namelijk gerepareerd worden en dat was niet mogelijk in Brest. Bovendien bleken de bommenwerpers van de RAF wel erg geïnteresseerd in de Franse havenstad. zIn mei 1941 begeleidde het zusterschip van de *Hipper*, de *Prinz Eugen*, het slagschip *Bismarck* op wat later de zwanenzang van de Atlantische campagnes van de Kriegsmarine bleek te zijn. De twee schepen kregen geen enkele kans zich tussen de konvooien te begeven; nadat de *Hood*, de trots van de Royal Navy, tot zinken was gebracht, werd het Duitse slagschip door de Britten achtervolgd en uiteindelijk vernietigd. De Prinz Eugen had eerder kunnen ontkomen en kwam veilig in Brest aan. De acties tegen geallieerde konvooien in de Atlantische Oceaan door de grote Duitse oorlogsschepen kosten heel veel geld en manschappen. De zware Duitse schepen waren enorm overbemand in vergelijking tot de Britse oorlogsschepen en bij gebrek aan goede bases konden ze alleen maar uitvaren als ze ondersteund werden door voldoende escortevaartuigen. De resultaten wogen nooit op tegen de kosten. De acties van de slagschepen deden het weliswaar goed in de krantenkoppen, maar het waren toch vooral de U-Boote die een bedreiging vormden voor de aanvoer van goederen naar Groot-Brittannië.

PANZERKAMPFWAGEN VI TIGER

VOOR DE leek lijken de twee Duitse tanks die naar het dorpje Malinava optrekken blindelings in de val te lopen. Malinava, ten noorden van Dunaberg (tegenwoordig Daugavpils) in Letland, was bezet door naar voren geschoven onderdelen van het Russische 4e leger: een bataljon T-34/85 tanks aangevoerd door één splinternieuwe, zware Josef Stalin of JS-1 tank, die met zijn 122-mm-kanon een van de zwaarst bewapende oorlogsvoertuigen ter wereld was. Het grote zomeroffensief van 1944 had de Duitsers volledig verrast en complete Duitse legers waren hierdoor al vernietigd. Hier in het noorden waren bepantserde colonnes van het 2e Baltische front op weg naar de haven van Riga om de divisies van de noordelijke groep van het Duitse leger de pas af te snijden.De bemanningen van de tanks die op weg waren naar Malinava wisten echter exact waar ze mee bezig waren. Als dit een val was, dan zouden de Russen merken dat een tijger in het nauw rare sprongen kan maken. Of beter gezegd twee tijgers: twee zware tanks van het type Panzerkampfwagen VI Tiger. De Tiger was het krachtigste en meest effectieve pantservoertuig tijdens de Tweede Wereldoorlog en deze twee Tigers werden bovendien bestuurd door een ervaren bemanning onder leiding van de geduchte commandanten Carius en Kirschner. De

Toen hij in 1942 op het strijdtoneel verscheen, was de Tiger de machtigste tank ter wereld. Tot aan het eind van de Tweede Wereldoorlog zou hij een rol van betekenis spelen op het slagveld.

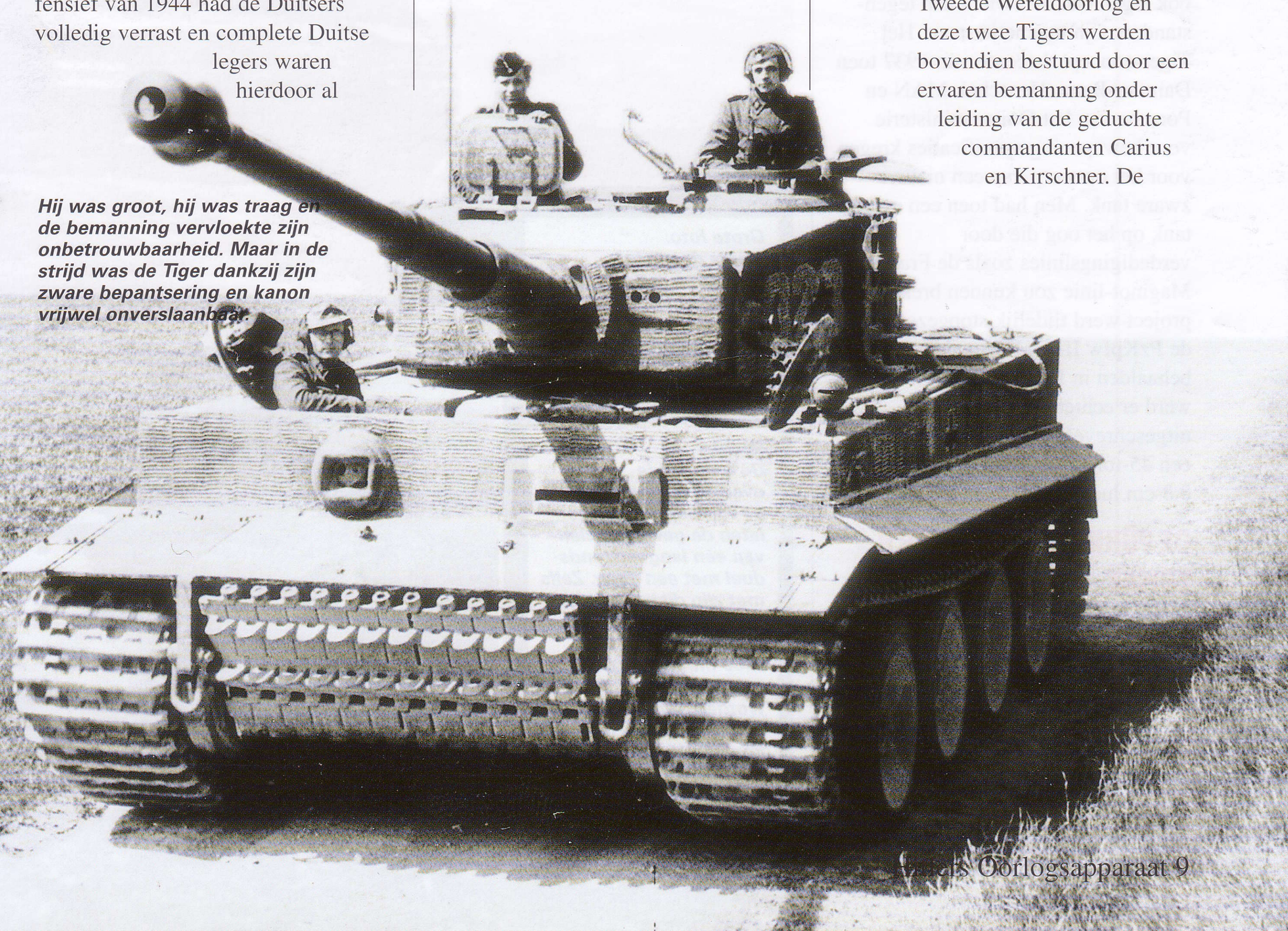

Hij was groot, hij was traag en de bemanning vervloekte zijn onbetrouwbaarheid. Maar in de strijd was de Tiger dankzij zijn zware bepantsering en kanon vrijwel onverslaanbaar.

lange lopen van de 88-mm-kanonnen van de Tigers braakten al vlammen uit voordat de T-34's hun torens konden draaien, waardoor er al meteen twee Russische tanks buiten werking gesteld werden. Alleen de JS-1 kon eventueel tegenstand bieden tegen de Duitsers, maar door het aanhoudende kanonvuur van de Tigers stond hij al in brand voordat hij zelf kon aanvallen. In een kort maar hevig gevecht temidden van de wrakken vernielden de twee Duitse pantser-voertuigen 17 Russische tanks in minder dan 20 minuten. Door deze actie van de twee Tigers werd de hoofdaanval van de Russen enkele dagen opgehouden. De Tigers waren onderdeel van *schwere Panzer Abteilung* 502 van de Wehrmacht. Dit bataljon had deze zware tanks twee jaar daarvoor als eerste in gebruik genomen. Het gevecht bij Dunaberg toonde perfect aan waarom de Tiger alom zo gevreesd werd.

SLAGRECHT

Dankzij de ongekende bepantsering en superieure slagkracht was de Tiger in de juiste omstandigheden en in handen van een ervaren bemanning vrijwel onoverwinnelijk en kon hij ook tegen een overwicht aan tegenstanders zijn mannetje staan. Het Tiger-concept dateerde van 1937 toen Daimler-Benz, Henschel, MAN en Porsche van het Duitse ministerie voor bewapening specificaties kregen voor het ontwerp van een nieuwe zware tank. Men had toen een zware tank op het oog die door verdedigingslinies zoals de Franse Maginot-linie zou kunnen breken. Het project werd tijdelijk stopgezet toen de PzKpfw III en IV goede resultaten behaalden in Europa. In mei 1941 werd er echter een opdracht uitgeschreven voor het ontwerp van een 45-tons tank met een aangepast 8.8-cm lucht- en afweer-kanon.

DE FÜHRER BEMOEIT ZICH ERMEE

Hitler was onder de indruk van de zware bepantsering van de Britse Matilda I en de Franse Char Bl bis, die in 1940 op het strijdtoneel actief waren. Nu hij plannen had voor de invasie van Rusland, had hij behoefte aan een zware tank met de zwaarst

Rechts:
Porsche bouwde 90 complexe Tiger-onderstellen, voordat de Wehrmacht besloot alleen nog maar gebruik te maken van het eenvoudigere Henschel-ontwerp. De Porsche Tigers werden daarna omgebouwd tot zelf aangedreven kanonnen, die bekend stonden als Ferdinands (naar de ontwerper Doktor Ferdinand Porsche).

"Onze Tiger zal ons de overwinning bezorgen!"

Adolf Hitler,
Voor de slag
bij Koersk

Grote foto:
Tigers doen stof opwaaien in de Russische steppes voor de slag bij Koersk. De bemanningen in de torens speuren naar vijandelijke tanks.

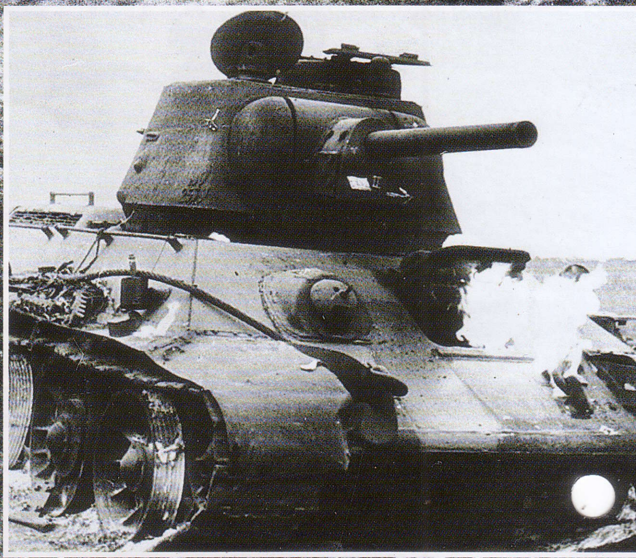

Rechts:
De brandende overblijfselen van een T-34 van het Rode Leger laten de gevolgen zien van een langeafstandsduel met een Tiger. Zelfs met zijn dikke, schuine frontbepantsering kon de Russische tank op 1400 meter nog door een Tiger uitgeschakeld worden, terwijl hij zelf de grote Duitse tank pas kon vernietigen als hij er vlakbij was.

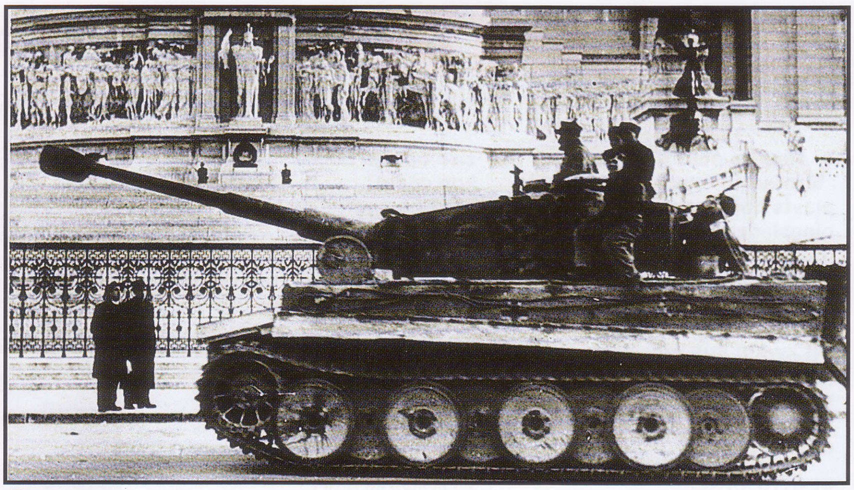

Boven:
Een Tiger van het Duitse leger trekt in het najaar van 1943 langs het Victor Emmanuel-monument in Rome. Duitsland had Italië bezet nadat Mussolini was afgezet en Italië een wapenstilstand had gesloten met de geallieerden.

mogelijke bepantsering. De eerste prototypes van de PzKpfw VI waren al binnen een jaar klaar voor een demonstratie in Rastenburg in Oost-Pruisen tijdens de verjaardag van de Führer op 20 april. Henschel en Porsche hadden ieder een model vervaardigd. De Porsche werd aangedreven door een gecompliceerde diesel-/elektrische aandrijving, maar de Henschel kwam als de meest praktische en economische tank uit de bus. De 90 door Porsche gebouwde onderstellen werden daarop omgebouwd tot antitankvoertuigen. Deze werden bekend onder de naam 'Elefant' of 'Ferdinand'.

De Tigers waren alles bij elkaar nog geen drie jaar operationeel. De eerste werden in augustus 1942 bij Leningrad in kleine aantallen ingezet door *sPzAbt* 502. Het begin was niet erg veelbelovend: er werden er verschillende vernietigd tijdens hun tocht door de moerassen toen ze zich niet snel genoeg konden weren op het moment dat ze in de flank werden aangevallen door de Russische artillerie.

Later dat jaar werden er Tigers naar het Afrika Korps verscheept. Deze werden in december in Tunesië ingezet. Met zijn dikke frontbepantsering waartegen de kanonnen van de geallieerde tanks weinig konden uitrichten en zijn krachtige kanon waarmee elke geallieerde tank op een afstand van twee kilometer of meer uitgeschakeld kon worden, werd de Tiger al snel de schrik van de Britse en Amerikaanse troepen. Toen het tij keerde en de Asmogendheden de slag in Noord-Afrika dreigden te verliezen, werden er 17 Tigers van *sPzAbt* 504 op Sicilië achtergehouden, waar zij aan de pantserdivisie Hermann Goering werden toegewezen. Zij vielen het bruggenhoofd van de Amerikanen aan toen de geallieerden in juli 1943 landden, maar werden verdreven door zwaar kanonvuur van de slagschepen die vlak voor de kust lagen. Zestien van de 17 tanks werden in de dagen daarop vernield, vaak door hun eigen

Boven:
Een Tiger van de 508e schwere Heeres Panzer Abteilung op weg naar Anzio in het begin van 1944. De lange tocht naar het front bij Anzio, bijna 200 kilometer vanaf waar de tanks van de treinen gelost waren, eiste een zware tol: slechts 15 van de 45 Tigers bereikten het slagveld intact.

Links:
De zware pantsercompagnie van SS Panzer Regiment Das Reich kreeg zijn eerste 10 Tigers in januari 1943 en was intensief betrokken bij het tegenoffensief bij Kharkhov in maart van dat jaar. De laatste tank op deze foto, tank S13, is in de zijkant geraakt: de plaat boven de rupsbanden is kapot en verbogen en op de romp zijn provisorische reparaties uitgevoerd waardoor het Balkenkreuz gedeeltelijk niet meer te zien is.

bemanningen om te voorkomen dat ze in handen van de geallieerden zouden vallen.

ACTIES IN ITALIË

De Tigers hadden ook een belangrijk aandeel in de gevechten in Italië, waar de gehergroepeerde 504e driekwart van haar tanks verloor in de gevechten na de slag bij Monte Cassino in juni 1944. De 508e *Abteilung* werd ongeveer tegelijkertijd naar Italië gestuurd met de opdracht het geallieerde bruggenhoofd bij Anzio te vernietigen. De tanks werden echter op zo'n 200 km van het doel gelost, en de tocht door het grillige, bergachtige terrein kostte de eenheid bijna 30 Tigers als gevolg van mechanische gebreken. De overgebleven Tigers werden samen met PzKpfw V Panthers en zwaar 'Ferdinand' aanvalsgeschut ingezet, maar ze werden teruggeslagen door het kanonvuur van de geallieerde marineonderdelen.

Het merendeel van de Duitse Tigers werd ingezet aan het Oostfront, maar tot 1944 waren er zelden meer dan 150 tanks beschikbaar, waarvan minder dan 50 procent op hetzelfde moment inzetbaar was. Tijdens de slag bij Koersk werden er 147 Tigers gebouwd, waarvan er dankzij bijna onmenselijke inspanningen meer dan 120 ook daadwerkelijk inzetbaar

BINNENIN DE TIGER

Succes door teamwork

Vóór de oorlog hadden de meeste tanks een toren die plaats bood aan twee bemanningsleden, waarbij de commandant en de boordschutter vaak beiden verantwoordelijk waren voor het laden en bemannen van de mitrailleurs. Dit kwam hun efficiëntie niet ten goede. De Tiger volgde de trend die gezet was door de Duitse Panzer III. Hij had een driemanstoren, waarin ieder zich op zijn belangrijkste taak kon concentreren. De commandant bestuurde de tank en zocht de doelen, de boordschutter richtte het kanon en de lader zorgde ervoor dat de juiste munitie – pantserdoorborend of hoogexplosief – geladen werd voor het doel in kwestie. Hoe beter de bemanning getraind was, hoe geduchter de Tiger werd als vechtmachine.

BESTUURDER
Onder:
Zat linksvoor in de romp, naast de radiotelegrafist. Hij moest ervoor zorgen dat de zware tank zo probleemloos mogelijk reed. Was vaak het oudste en meest volwassen bemanningslid.

COMMANDANT
Rechtsboven:
Het belangrijkste bemanningslid. Hij bepaalde de koers tijdens acties en lokaliseerde de doelen. Hij zat linksachter op de toren in een draaiende koepel en kon van daaruit volledig in het rond kijken, zelfs als de tank helemaal 'dicht' was.

RADIOTELEGRAFIST
Rechts:
Zat rechtsvoor in de romp van de Tiger en bediende ook de mitrailleur die in de voorplaat van de romp bevestigd was. Dit wapen werd vooral tegen infanterie gebruikt.

BOORDSCHUTTER
Rechts:
Zat links in de toren, net voor en onder de commandant. Hij bediende de toren en richtte het kanon met een Turmzielfernrohr 9B- of 9C-vizier.

LADER
Rechts:
Zat rechts van de toren en was verantwoordelijk voor het selecteren en laden van het type munitie dat de boordschutter opgaf.

Doden op afstand

Het superieure 8,8-cm-kanon van de Tiger was veel krachtiger dan de kanonnen van andere tanks, met uitzondering van de Engels/Amerikaanse Sherman Firefly.

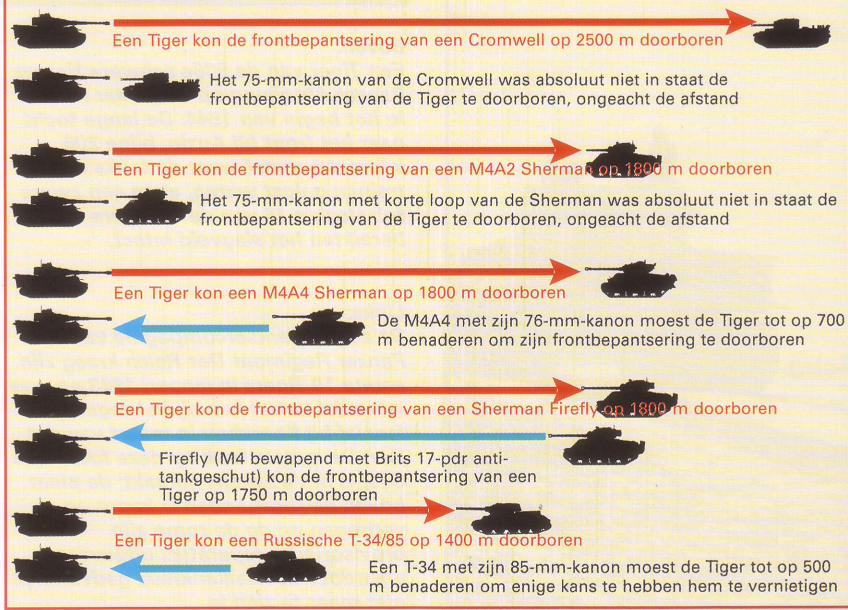

SUPER TIGER

De schok die de Wehrmacht kreeg tijdens hun eerste ervaringen met de Russische T-34 zette de Duitse ontwerpers aan tot het bouwen van krachtigere, effectievere tanks. De eerste tank waarin deze praktijkervaringen verwerkt werden, was de middelzware PzKpfw V Panther, die een goede, schuine bepantsering had en een kanon met een lange loop en een hoge mondingssnelheid.

De zwaardere Tiger II verscheen in 1944 en leek op een verbeterde Panther. Hij stond bekend als de König Tiger en was qua mechanica gelijk aan de originele PzKpfw VI. Dankzij zijn dikkere bepantsering was hij echter nog moeilijker uit te schakelen, hoewel hij door zijn gewicht van ongeveer 70 ton minder mobiel was.

Het 8,8-cm-kanon had een langere loop dan het kanon van de oorspronkelijke Tiger. Dankzij dit kanon was het bereik van de Tiger II veel groter dan dat van alle andere tanks die indertijd gebruikt werden.

De König Tiger werd voor het eerst ingezet aan het Oostfront en was later ook actief in Frankrijk en België (tijdens het Ardennen-offensief) in de laatste futiele poging het Reich te verdedigen. Al bij al werden er 485 gebouwd.

HIERONDER:
Een Tiger II van de 503e sPzAbt rijdt in het voorjaar van 1945 door de buitenwijken van Boedapest, terwijl Duitse leger- en SS-eenheden proberen het 9e SS Korps dat in de stad vastzit te ontzetten: de König Tigers braken bijna door de omcirkeling van het Rode Leger, maar door de onverzettelijke weerstand van de Russen werden ze teruggeslagen. Uiteindelijk ontsnapten er slechts 785 van de 45.000 Duitse soldaten uit de Hongaarse hoofdstad.

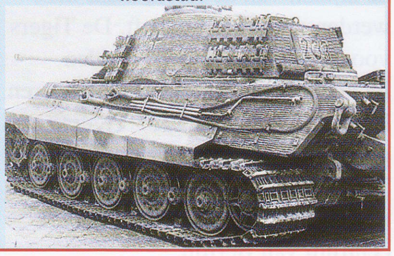

waren. Ze weerden zich kranig tijdens de strijd: er gingen er slechts 18 verloren. Volgens verslagen uit de zomer van 1943 werden er per Tiger die verloren ging tenminste 20 vijandelijke tanks, 15 stuks antitankgeschut en vier stuks artilleriegeschut vernietigd.

BEPERKT BEREIK

Door de gecompliceerde constructie van deze grote tank en zijn slechte betrouwbaarheid was hij niet erg geschikt voor de lange afstanden door open terrein in Rusland. Maar in situaties die beter bij zijn kwaliteiten pasten, was hij bijna onverslaanbaar. Bovendien had hij een erg groot aanvalsbereik: in juli 1944 vernietigde een tank die werd aangevoerd door de commandant van *sPzAbt* 506 een Russische T-34 op een afstand van bijna vier kilometer. De Tiger-commandanten hadden vaak een zeer goede staat van dienst. Vooral Michael Wittmann van de SS was erg succesvol. Samen met zijn bemanning vernietigde hij in het oosten meer dan 100 vijandelijke tanks. Hij werd op de hielen gevolgd door Wehrmacht-experts zoals Oberleutnant Otto Carius.

De grootste kracht van de Tiger schuilde in de bescherming die hij aan zijn bemanning bood en de enorme slagkracht van zijn kanon. De dikke bepantsering had nog niet zo'n ideale ballistische vorm als zijn tijdgenoten, zoals de Panther en de Russische T-34, maar met een dikte van tussen de 63 en 102 mm op de romp en tussen de 82 en 100 mm op de toren van de Ausf H, (verhoogd tot 110 mm op de Ausf E) was dat ook nauwelijks nodig.

'ACHTENTACHTIG'

De belangrijkste bewapening werd gevormd door de 8,8-cm KwK 36 L156, die was afgeleid van de antitankversie van het uitstekende 88-mm-luchtdoelkanon. Indertijd was dit het krachtigste antitankwapen dat er beschikbaar was: het kon een bepantsering van 112 mm op een afstand van 1400 meter doorboren.

De Tiger had 92 granaten voor zijn hoofdkanon. Deze lagen opgeslagen in kisten in de vloer van de toren en op allerlei andere plekken in de tank.

De bemanning had twee MG34 7,92-mm-mitrailleurs om zich tegen infanterieaanvallen te verdedigen. Een daarvan was coaxiaal aan het hoofdkanon gemonteerd, de andere was voorin de romp bevestigd en kon vrij bewegen.

Ondanks zijn geweldige vermogen had de Tiger enkele ernstige tekortkomingen. De toren bewoog zich erg langzaam, waardoor een snelle (en erg moedige) vijandelijke tankbemanning zich in de juiste positie kon manoeuvreren voor een schot vanaf de zijkant of de achterkant. De Tigers waren langzaam en door het beperkte bereik van de grote tank was hij in een veldslag waarin de strijd zich steeds verplaatste duidelijk in het nadeel.

De Tigers waren gecompliceerde voertuigen die alleen maar door een ervaren bemanning en ervaren onderhoudsmensen operationeel gehouden konden worden. Het gebeurde regelmatig dat vastgelopen Tigers vernietigd moesten worden omdat ze te zwaar waren voor de standaard sleepvoertuigen van de Wehrmacht.

BREDE RUPSBANDEN

Om het gewicht te verdelen reed de Tiger op 72,5 cm brede rupsbanden. Dit was te breed voor de conventionele platte treinwagons waarop ze vervoerd werden. Daarom moesten de buitenste rijwielen verwijderd worden voor transport en moest er een smallere rupsband van 52 cm gemonteerd worden. Het kostte behoorlijk veel moeite om de buitenwielen en de brede banden weer te monteren voordat de tank in de strijd ingezet kon worden.

Het rijcomfort was goed. Door de wielconstructie werd het gewicht gelijkelijk verdeeld en dankzij de torsieveerophanging was ook een rit over ongelijk terrein niet echt

Links:
Ondanks zijn gewicht van ongeveer 60 ton, kon de Tiger zich dankzij zijn brede rupsbanden ook verplaatsen in de Russische modder en sneeuw.

onprettig. Als een van de binnenwielen echter beschadigd werd door een mijn, was het lastig om dit ter plekke te repareren. In het oosten kon modder tussen de wielen vastvriezen, waardoor de tank vastliep. In de zomer van 1944 was het aantal ingezette Tigers het hoogst: 300 in het oosten (waarvan er zo'n 250 operationeel waren) en nog eens 98 in Frankrijk en 76 in Italië. Tijdens de talloze veldslagen tegen een overweldigende overmacht werden er veel Tigers vernietigd (alleen al aan het Oostfront meer dan 240 in drie maanden). Het aantal Tigers dat geproduceerd werd, was nooit erg hoog. Aanvankelijk werden er per maand 12 stuks gebouwd, maar in november 1942 waren dat er inmiddels 25 geworden. Tijdens de twee jaar dat hij in productie was, werden er allerlei veranderingen aan doorgevoerd; de eerste modellen hadden rookuitlaten en schietgaten in de zijkant van de toren, maar deze werden al snel afgeschaft. De Tigers voor Afrika en Rusland hadden luchtfilters om stof en zand te weren. In totaal werden er 1355 Tigers gebouwd. De laatste operationele Tigers werden in april 1945 ingezet tijdens de verdediging van het centrum van Berlijn.

Er waren niet veel varianten van de Tiger: er werden er zo'n 80 gebouwd als *Befehlswagen* met extra radio's waarmee de commandant zijn eenheden beter kon sturen. Uit noodzaak werden er ook een paar Tigers omgebouwd om andere Tigers op te slepen. Standaard gebruikte de Wehrmacht daarvoor de 18-tons SdKfz 9, maar daarvan waren er twee of zelfs drie nodig om een Tiger op te kunnen slepen. In de praktijk was het meestal zo dat een Tiger I die in het veld kwam vast te zitten of beschadigd raakte, meestal gewoon door twee andere Tigers losgetrokken werd.

Ontsnappingsluik: De eerste Tigers hadden een schietgat rechtsachter in de toren, maar vanaf de 46e toren werd dit vervangen door het ontsnappingsluik dat hier is afgebeeld.

Luchtfilters: De vier grote flesvormige constructies achterop de romp zijn Feifel luchtfilters die gebruikt werden in de tropen of in de woestijn.

Koepel: De koepels op de eerste Tigers waren niet meer dan een klein torentje voor de commandant bovenop de grote toren met gleufjes waar de commandant doorheen moest kijken. Latere modellen hadden een roterend luik en periscopen, zodat de commandant een beter uitzicht had.

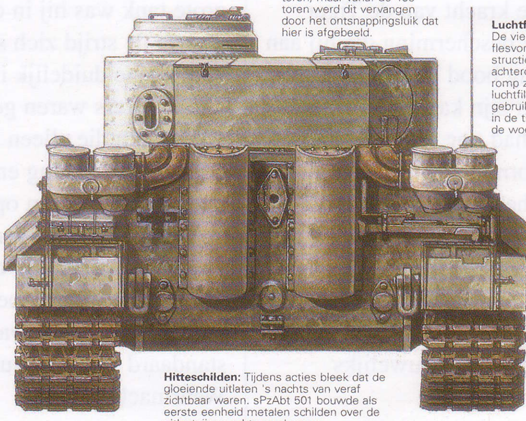

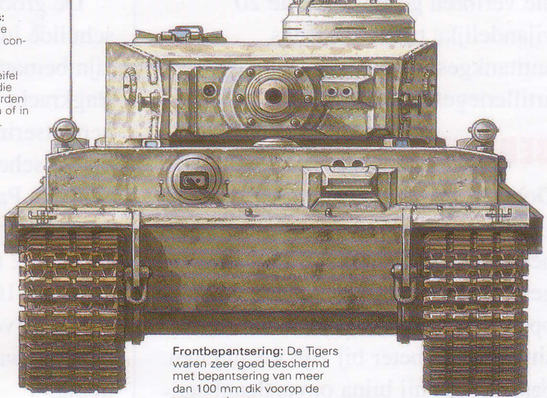

Hitteschilden: Tijdens acties bleek dat de gloeiende uitlaten 's nachts van veraf zichtbaar waren. sPzAbt 501 bouwde als eerste eenheid metalen schilden over de uitlaatpijpen achterop de romp.

Frontbepantsering: De Tigers waren zeer goed beschermd met bepantsering van meer dan 100 mm dik voorop de toren en de romp.

PzKpfw VI Tiger I Ausf E
Schwere Heeres Panzer Abteilung 501
Tunesië, december 1942

Schietgat: Door de MP Klappe (schietgat voor een mitrailleur) naast de opbergkist kon de commandant een lichte mitrailleur afvuren om zich tegen infanterie te verdedigen.

Opslagkist: Vanaf de 56e Tiger werden alle Tigers uitgerust met een grote kist achterop de toren.

Tracks: De Geländeketten (rupsbanden voor onverhard terrein) van de Tiger waren 72,5 cm breed en verdeelden de 58 ton van de Tiger gelijkelijk over het oppervlak zodat de druk op de ondergrond ca. 0,73 kg per cm2 was.

Motor: De eerste Tigers werden aangedreven door een 12-cilinder, 23-liter Maybach HL 210 P45-motor, met een vermogen van 522 kW (700 pk) via een Maybach-overbrenging met acht versnellingen vooruit en vier achteruit.

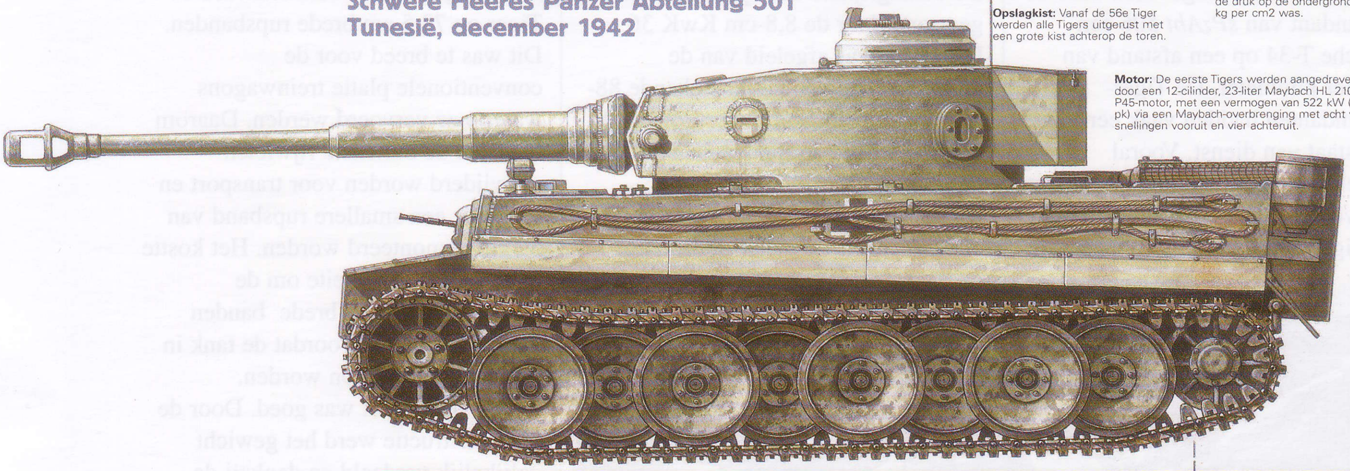

TECHNISCHE SPECIFICATIES
PzKpfw VI Tiger Ausf E

Bemanning: Vijf man

Gewicht: 55000 kg

Afmetingen: Lengte (inclusief bewapening) 8,24 m; lengte (romp) 6,20 m; breedte 3,73 m;hoogte 2,86 m; breedte gevechtsrupsbanden 72,5 cm; breedte rupsbanden voor gewone verplaatsingen 51,5 cm

Pantserdikte: 100 mm voorkant romp en toren; 80 mm torenwanden; 60-80 mm zijkanten en achterkant romp; 25 mm boven- en onderkant

Generator: Een Maybach HL 230 P 45 12-cilinder benzinemotor, vermogen 700 pk (522 kW)

Prestaties: Maximum snelheid op verharde wegen 45 km/u; normale maximum snelheid 38 km/u; maximum snelheid op onverhard terrein 18 km/u; maximaal bereik op verharde wegen 195 km maar in de praktijk zelden meer dan 100 km; doorwaaddiepte 1,2 m; helling 60 procent; Verticale obstakelhoogte 0,79 m, max. greppelbreedte 1,80 m

Hoofdgeschut: Een KwK 36 L/56 88-mm-kanon met 92 stuks munitie

Munitie: Pantserdoorborend, pantserdoorborend met wolfram kern en hoog-explosieve antitankgranaten

Mondingssnelheid: 600m/sec (HE); 773 m/sec (pantserdoorborend); 930 m/sec (pantserdoorborend/wolfram kern)

Effectief bereik: 3000 m met pantserdoorborende en 5000 m met hoogexplosieve granaten

Pantserdoorboring: 171 mm op korte afstand en 110 mm op 2000 m bij het gebruik van pantserdoorborende granaten met een wolfram kern

Secundaire wapens: Een coaxiaal gemonteerde 7,92-mm MG 34 en een flexibel gemonteerde MG 34 in de voorkant van de romp

Topcommandant

Michael Wittmann

De succesvolste tankcommandant uit de Tweede Wereldoorlog maakte optimaal gebruik van de slagkracht van zijn Tiger tank.

Boven:
Michael Wittmann poseert op zijn Tiger met zijn onderscheidingen waaronder de Orde van het Eikenblad en het Ritterkreuz.

Als onderofficier had Michael Wittmann het bevel gevoerd over pantserwagens en aanvalsgeschut in Polen, Frankrijk en Griekenland. Hij diende toen bij de *Leibstandarte-SS*, die zich van Hitlers persoonlijke lijfwacht tot een volwaardige pantserdivisie ontwikkeld had. Hij werd naar de *SS-Junkerschule* in Bad Tolz in Beieren gestuurd en keerde in 1943 bij de divisie terug als officier. Daar werd hij sectiecommandant bij de *schwere SS-Panzer Abteilung* 13 die met Tigers werkte. Al snel vormde hij met zijn vaste bemanning – Woll, Berger, Kirschner en Pollmann – een dodelijk team dat tijdens de slag bij Koersk 30 Russische tanks, 28 antitankkanonnen en twee artilleriebatterijen uitschakelde.

Toen Wittmann op 9 januari 1944 onderscheiden werd met het Ritterkreuz, stond zijn score op 66 tanks. Daarna schakelde hij nog 19 T-34's en drie zware stuks geschut uit, alsof hij zijn onderscheiding wilde vieren. Op de 20e werd hij bevorderd tot *SS-Obersturmführer* en tien dagen later kreeg hij de Orde van het Eikenblad opgespeld. Toen hij werd overgeplaatst naar Frankrijk, stond Wittmanns score op 117 stuks aanvalsgeschut en tanks.

In de ochtend van 13 juni 1944 viel hij met vier Tigers van *sSSPzAbt 101*, (de eenheid met zware tanks van het 1e SS Panzerkorps) en een enkele Panzer IV een colonne van de Britse 7e Pantserdivisie in de flank aan vlakbij heuvel 213 bij Villers-Bocage op de weg naar Caen.

Wittmann bracht zijn eigen tank naar voren en slaagde erin 25 Britse tanks, 14 halftracks en 14 stuks gemotoriseerd Bren-geschut te vernietigen. Wittmann ging daarna het dorp in en schakelde daar drie Cromwell Cruiser tanks uit, waarbij een vierde Cromwell buiten het bereik van de Tiger wist te komen door achteruit een zijweg in te rijden. Hij reed verder de heuvel af tot hij na een bocht in de weg midden in het dorp oog in oog stond met een eskader Cromwells met tenminste een

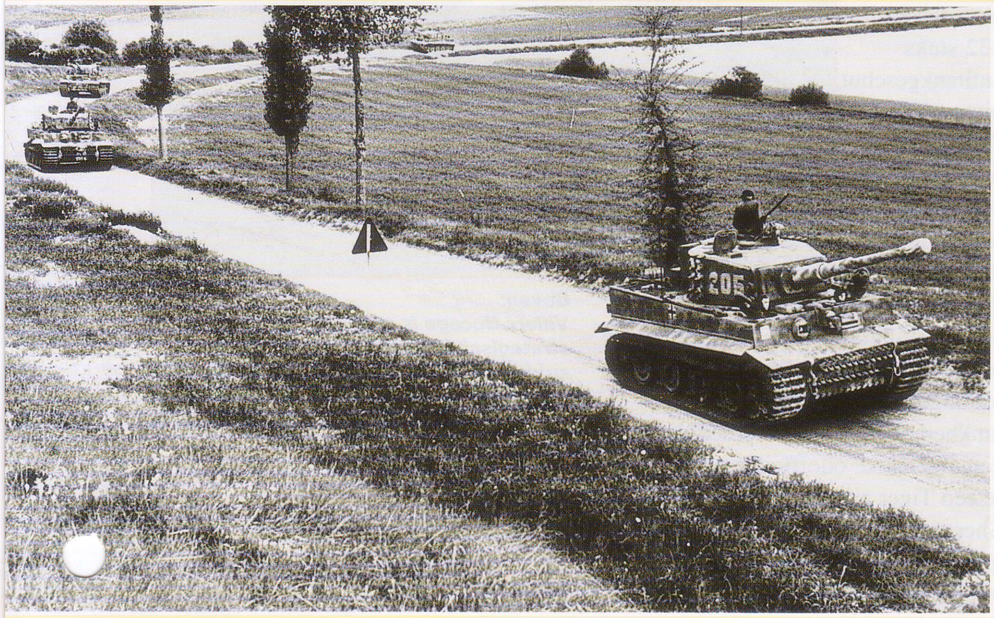

Links:
Tigers van het 101e SS schwer Panzer Battalion trekken door het Franse landschap bij Rouen op weg naar Normandië om de invasie af te slaan. Wittmann was de commandant van een van de Tiger compagnieën van het bataljon.

ALLEEN TEGEN EEN HEEL LEGER

De slag bij Villers-Bocage

De Britten wilden door Villers-Bocage trekken, zodat de 7e Pantserdivisie rond de flanken van de Duitse Panzer Lehr- en 12e SS pantserdivisies kon trekken. Toen de voorhoede van de Britse tanks heuvel 213 achter de Duitse linies bereikte, stopten de tanks en de begeleidende infanterie-eenheden kop aan staart op de weg om de mannen de gelegenheid te geven een kopje thee te zetten en hun benen te strekken.

Michael Wittmanns Tiger kwam uit een bosje ten zuiden van de weg. Hij vernietigde de achterste tanks van de voorste Britse eenheid, (A Squadron, 4th County of London Yeomanry) en reed daarna op een afstand van 80 meter langs de colonne af en schakelde de halftracks en Brens van het 1e bataljon, de Rifle Brigade, uit. De voorste Britse tanks zaten vast in de laaggelegen wegen die zo typisch zijn voor dit deel van Frankrijk. Ze konden zich niet keren en konden ook niet tegen het talud aan de zijkant van de weg omhoog rijden.

Wittmann reed daarna het dorp in en schakelde de verkenners en het commando van de 4th County of London Yeomanry uit. Terwijl hij hiermee bezig was, hadden drie andere Tigers de Britse tanks op heuvel 213 aangevallen en hen tot overgave gedwongen. Wittmann zat echter in de problemen nu hij zich zonder steun van de infanterie in de bebouwde kom bevond en steeds meer tegenstand kreeg. Een Brits antitankkanon slaagde erin de Tiger te verwonden en Wittmann en zijn bemanning moesten vluchten.

Door Wittmanns actie werd de volledige Britse 7e pantserdivisie afgestopt tijdens de poging om de Duitse verdedigers van Caen heen te trekken. Waarschijnlijk heeft de campagne in Normandië daardoor een paar weken langer geduurd.

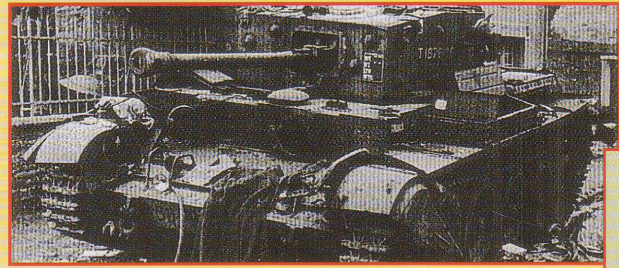

Links:
Een van de vier Cromwells van de County of London Yeomanry's Headquarters Troop die door Wittmann verslagen werd in het dorp Villers Bocage.

Boven:
Een Tiger van het 101e passeert een Schwimmwagen – een amfibievoertuig van Volkswagen – in een dorpje in Normandië.

Sherman Firefly. Wittmanns Tiger werd door de 17-ponder van de Sherman geraakt en moest zich in het dorp terugtrekken. Daar kwam hij de Cromwell weer tegen die tijdens de eerdere ontmoeting ontkomen was. De Cromwell wist de Duitser twee keer te raken, maar moest alsnog het onderspit delven. Tijdens de gevechten in het dorp werd Wittmanns Tiger beschadigd en verloor hij een rupsband, waardoor de bemanning de strijd moest staken. Negen dagen later kreeg Wittman de Zwaarden bij zijn Ritterkreuz. Michael Wittmann kwam op 8 augustus 1944 om het leven tijdens een gevecht ten zuiden van Caen. Oorspronkelijk werd zijn dood toegeschreven aan vijf Shermans en Sherman Firefly tanks die de Tiger omsingeld hadden en werd Wittmanns scalp opgeëist door Poolse, Canadese en Britse pantserdivisies. De bewijzen lijken er echter op te duiden dat de tank vernietigd werd door een raket van een Typhoon jachtbommenwerper. In minder dan twee jaar tijd had Wittmann als commandant van een Tiger 138 stuks aanvalsgeschut en tanks en 132 stuks antitankgeschut uitgeschakeld. Daarmee was hij de meest succesvolle tankcommandant van de Tweede Wereldoorlog. Na Wittmanns actie in Villers-Bocage steeg het diepe respect van de Britten voor de Tiger tot ongekende hoogte. De Britse tankbemanningen hanteerden daarna een algemene, onofficiële regel: "Als je een Tiger ziet, stuur er dan vier Shermans of vier Churchills op af en ga ervan uit dat je er drie verliest voordat je hem hebt uitgeschakeld!".

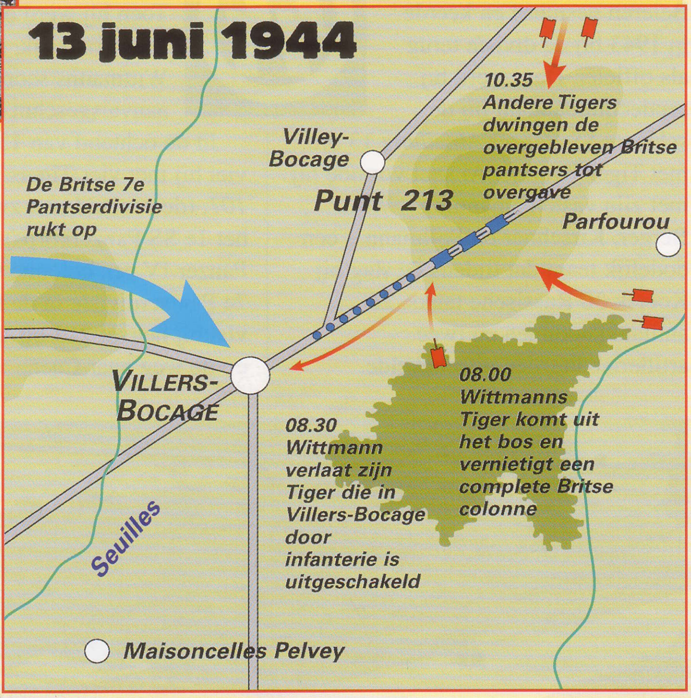

Boven:
Villers-Bocage is een klein, maar strategisch belangrijk dorpje ten zuidwesten van Caen. De heuvel die aangeduid wordt als Punt 213 domineert het vlakke landschap en is van kilometers afstand zichtbaar.

SA-MANNEN

De bruin-geüniformeerde leden van de *Sturmabteilung*, of SA, vormden de knokploegen van de NSDAP. Het was hun taak de vijanden van de partij aan te pakken, desnoods met geweld.

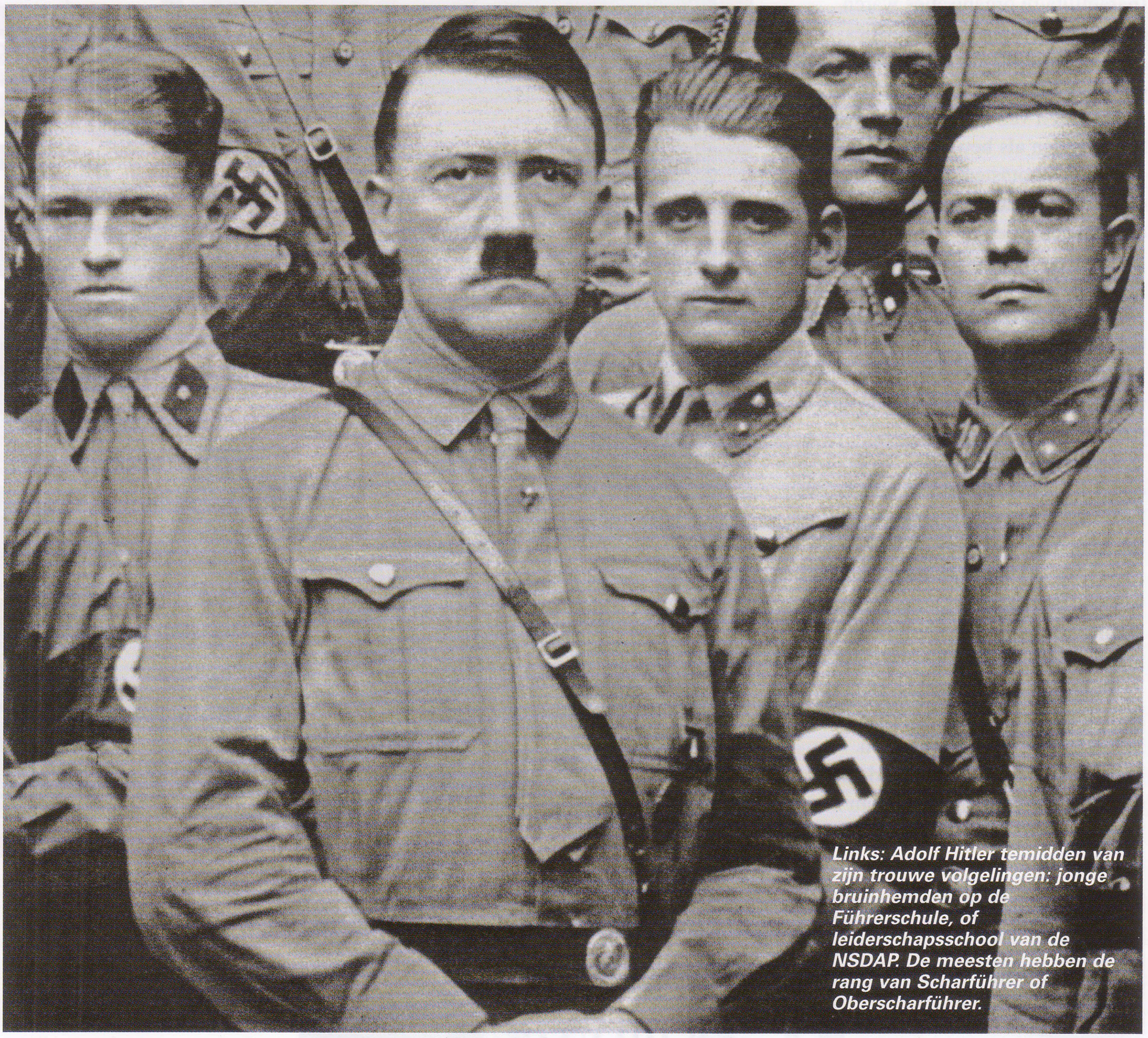

Links: Adolf Hitler temidden van zijn trouwe volgelingen: jonge bruinhemden op de Führerschule, of leiderschapsschool van de NSDAP. De meesten hebben de rang van Scharführer of Oberscharführer.

De SA was de paramilitaire vleugel van de nazipartij. De SA of *Sturmabteilung* was oorspronkelijk opgezet om een flinke tik te kunnen uitdelen aan politieke tegenstanders in het roerige Beierse wereldje in de jaren na de Eerste Wereldoorlog.

Naarmate de nazi-partij groeide, groeide ook de SA. Tegen de tijd dat Hitler in 1933 aan de macht kwam, telde de SA meer dan twee miljoen leden (20 keer zoveel als het reguliere leger) en onder het krachtige bevel van Ernst Röhm vormde de SA zelfs een potentiële bedreiging voor de Führer persoonlijk. Maar de dagen van de SA als invloedrijke factor waren al snel geteld: tijdens de bloederige 'Nacht van de lange messen' in 1934 werden de leiders van de organisatie door de SS afgeslacht. De SA bleef tijdens de oorlog nog wel bestaan, maar werd nooit meer zo machtig als voorheen.

DE BEGINDAGEN

Het ontstaan van de SA is terug te voeren tot 1921. De meeste partijleden waren oud-soldaten. De meesten van hen waren lid geweest van het rechtse *Freikorps* dat in de

straten van München tegen de communisten om de macht gevochten had. Hun enige uniform was een *Kampfbinde,* een swastika-armband, die om de linkermouw gedragen werd.

Hitler bracht structuur aan in deze knokploegen door ze samen te brengen in één organisatie.
De oorspronkelijke naam ervan was 'Sport- en Gymnastiekdivisie' (paramilitaire organisaties waren onder het Verdrag van Versailles immers verboden in Duitsland), maar deze werd als snel veranderd in SA.

De taken van de SA bestonden uit het optreden als bewaking tijdens partijbijeenkomsten, het verstoren van de bijeenkomsten van andere partijen en verder werden ze geacht tijdens de partijdagen met veel machtsvertoon te marcheren. Na de mislukte Putsch van 1923 werd de SA verboden, maar aan het eind van de jaren 20 was de SA al weer uitgegroeid tot een belangrijke factor voor de expansie van de nazi-partij.

De toenemende macht van de SA onder Ernst Röhm verontrustte zowel het leger als de tegenstanders van de SA binnen de nazi-partij. Tijdens de zuivering in 1934 werden de leiders van de SA vermoord. De SS onder leiding van Himmler nam daarna de macht over.

Door de herbewapening van Duitsland werden talloze SA-mannen in het Duitse leger opgenomen.
De rol van de SA werd beperkt tot het opleiden van jonge Duitsers om ze voor te bereiden op hun deelname aan het leger.

SA-emblemen met de klok mee, te beginnen in de linker bovenhoek: een SA-kepie, een SA-liederenboek, een dolk model 1933, een medisch kraagembleem van de 7e Jägerstandarte, een SA-riem, een herdenkingsembleem van de SA-bijeenkomst in Braunschweig in 1931, een SA-Kampfbinde (armband), een embleem van een bijeenkomst in Neurenberg in 1929 en een Westfaals SA-sportembleem (dat gedragen werd op de voorkant van een sporthemd).

Links:
In het begin was er niet één standaard SA-uniform, maar droegen de leden vaak hun oude militaire uniformen, zonder emblemen, maar met een rood-wit-zwarte Swastika-armband.

Boven:
SA Stabschef Ernst Röhm aan het werk in zijn kantoor. Röhm was een voormalige legerofficier die de SA in 10 jaar tijd had uitgebouwd van een straatbende tot een paramilitaire organisatie met twee miljoen leden en die de ambitie had het officiële Duitse leger te annexeren.

Boven:
Hoge SA-officieren marcheren door de straten van Neurenberg op weg naar een bijeenkomst. In de jaren dertig was er al een volledige lijn uniformen voor alle gelegenheden afgeleid van het oorspronkelijke, eenvoudige, bruine SA-hemd.

Rechts:
Toen de nazi's eenmaal aan de macht kwamen, werd de SA losgelaten op hun vijanden. Hier bewaakt een SA-man een aantal communisten die tijdens een nachtelijke inval gearresteerd zijn. De meesten van hen wacht een onzeker lot in de concentratiekampen.

Links:
SA- en SS-dienstdolken werden in 1933 geïntroduceerd door SA Obergruppenführer von Krausser. De SA-dolken waren gebaseerd op een Zwitsers-Duitse dolkenstijl uit de 15e eeuw. Er werden er heel veel van uitgegeven. De speciale versies daarvan werden in een veel kleinere oplage verspreid. Dit is een zeldzame Röhm-dolk die in februari 1934 aan de hoogste SS-mannen gegeven werd door SA Stabschef Ernst Röhm. Het lemmet is voorzien van de inscriptie In Herzlicher Kameradschaft, Ernst Röhm (In oprechte kameraadschap, Ernst Röhm). Vijf maanden later waren Röhm en de hoogste SA-leiders dood, ten slachtoffer gevallen aan de SS tijdens de 'Nacht van de lange messen'. Heel veel ontvangers van deze dolk lieten de inscriptie er toen uithalen. (Info SA-uniformen z.oz.)

BRUINE HEMDEN

Boven:
Dit bruine hemd werd gedragen door een Scharführer (onderofficier) van Jägerstandarte 3 Dietrich Eckart. De metalen plaat werd gedragen door vaandeldragers. Deze eenheid werd in 1937 door Hitler naar een van de oprichters van de nazi-beweging vernoemd.

Het uniform met het bruine hemd ontstond in 1924. Hitler, die altijd openstond voor propaganda en voor visuele effecten, was zich sterk bewust van de voordelen van een duidelijk herkenbaar uiterlijk. Hij had ook gezien hoe effectief de fascistische zwarthemden van Mussolini in Italië waren geweest.

De keus voor bruine hemden was echter meer toeval dan opzet. Gerhard Rossbach, een voormalig Freikorps-aanvoerder, was een van de meest invloedrijke leiders in de begindagen van de SA. In 1924 ontdekte hij een grote partij tropenhemden die eigenlijk voor het Keizerlijke Leger bestemd waren geweest, en hij kocht ze voor de SA-beweging. Nadat Hitler uit de gevangenis in Landsberg ontslagen was, besloot hij dat deze hemden de basis moesten vormen voor het nieuwe SA-uniform. Daarnaast bestelde hij kepies, dassen en broeken om het ensemble te completeren. In november 1926 begon de SA Kragenspiegel of kraagemblemen te gebruiken om de rang (linkerkraag) en de eenheid (rechterkraag) aan te duiden. Deze emblemen werden uitgevoerd in de kleuren van de regio waar de eenheid vandaan kwam: zwart-wit voor Berlijn, rood-wit voor Hamburg, blauw-wit voor München etc. Op de kraagemblemen werden ook de specialisaties aangeduid, zoals luchtmacht, Jäger (lichte infanterie), medisch, verkenning en marine.

Soms werd er een aanduiding op de manchetten aangebracht als een eenheid vernoemd was naar een nazi-martelaar.

Hieronder:
Emblemen van SA Standarten 137, gelegerd in Westfalen. De eenheid was vernoemd naar Ludwig Knickmann, een van de eerste nazi-voorvechters. Hij verdronk in 1923 toen hij tijdens de geallieerde bezetting van de Ruhr een rivier wilde overzwemmen om aan een Belgische patrouille te ontkomen.

Hieronder:
Deze tuniek behoorde toe aan SA Obergruppenführer (generaal) Wilhelm Helfer. Hij was een veteraan uit de Eerste Wereldoorlog, nam deel aan de Putsch in 1923, en was de 14e houder van de 'Bloedorde', die hier op de rechter borstzak gespeld is. Op de linkerzak zitten een zwarte onderscheiding voor verwondingen (links), zilveren kruis van verdienste (oorlogsonderscheiding, onder), embleem van de bijeenkomst in Braunschweig in 1931 (rechts) en de gouden ere-onderscheiding van de NSDAP (bovenaan).

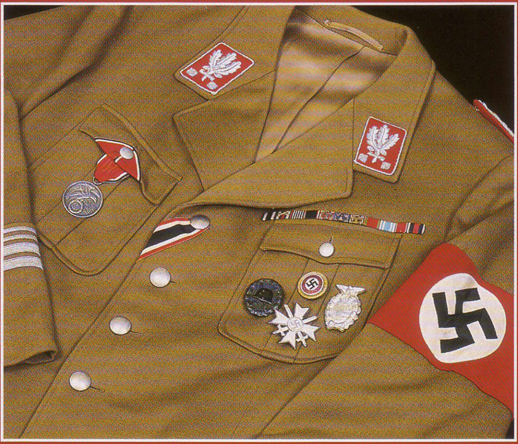

Hieronder:
Voor de SA was sport een belangrijk onderdeel van de training. Leden van de SA en de NSDAP streden tijdens officiële bijeenkomsten om het Sportembleem van de SA.

Autarkie

Zelfs nadat het grootste deel van Europa was ingelijfd, was er in het Groot-Duitse Rijk een tekort aan bepaalde strategische materialen. Als gevolg daarvan ontstond er een streven naar economische onafhankelijkheid, bekend onder de naam *Autarkie*. Onder aanvoering van Wilhelm Keppel, Hitlers speciale adviseur voor economische zaken, werden er *ersatz* (vervangende) producten voor burger- en militair gebruik gemaakt. Het belangrijkste daarvan was waarschijnlijk Buna, of synthetisch rubber, dat geproduceerd werd door IG Farben. De eerste fabriek daarvoor stond in Auschwitz en werkte met slavenarbeiders. IG Farben ontwikkelde ook nog een techniek om olie te winnen uit steenkool. Het meest beruchte product van het streven naar autarkie was de bittere ersatz-koffie, die gemaakt werd uit eikels.

Autobahn

De Autobahnen waren de eerste meerbaanssnelwegen in Europa. Ze werden gezien als een van de grootste vooroorlogse wapenfeiten van nazi-Duitsland, hoewel het plan daarvoor al tijdens de Weimar Republiek ontstond en de eerste Autobahn (van Keulen naar Bonn) voltooid werd in 1932, het jaar voordat de nazi's aan de macht kwamen.

Toen Hitler aan de macht kwam, besefte hij wat de politieke en militaire waarde was van een modern wegennetwerk en liet hij onmiddellijk nog eens 11.000 km snelweg bouwen. Hiervoor werden 30.000 mannen gereserveerd. De Autobahnen waren voornamelijk gebouwd met het oogpunt op snelle troepenverplaatsingen en hadden daarom altijd vier rijbanen van acht meter breed.

De grootschalige wegenbouw vormde een belangrijke stimulans voor de Duitse economie en was de trots van de meeste arbeiders. Toen de oorlog in september 1939 uitbrak, waren er echter nog geen 3000 km voltooid.

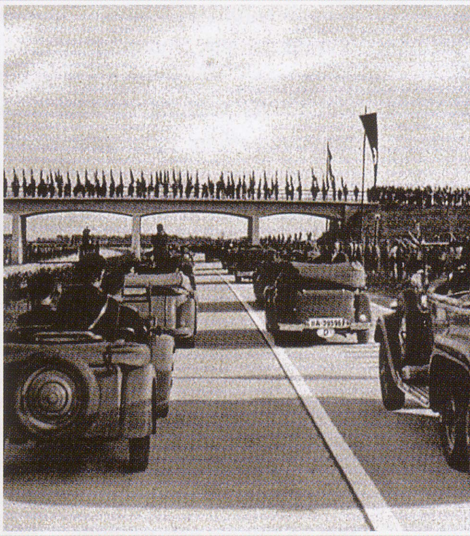

Onder grote publieke belangstelling nemen Hitler en zijn volgelingen de* Strassen des Führers *tussen Frankfurt-am-Main en Darmstadt in gebruik. Deze Autobahn werd in 1935 opgeleverd.

Barbarossa

Door Hitler gekozen als code-naam voor de invasie van de Sovjet-Unie in 1941 ter vervan-ging van het eenvoudige 'Opera-tion Fritz' dat door de planners van het leger gekozen was. Genoemd naar de heilige Romeinse keizer Frederick I Barbarossa (1123-1190) die deze naam te danken had aan zijn rode baard en die oorlogen gevoerd had in Klein-Azië. Operatie Barbarossa was de grootste invasie uit de geschiedenis, waarbij de Duitse troepen alleen al 3.200.000 manschappen telden. Zeventien pantserdivisies en 12 gemotoriseerde divisies met 3350 tanks vormden de voorhoede, gevolgd door 91 infanteriedivisies . Er werden nog eens 31 divisies achtergehouden als reserve.Verder namen er ook 18 Finse, 14 Roemeense en 2 Hongaarse divisies aan deel. De invasie werd ondersteund door meer dan 7.000 stukken artillerie en bijna 2.000 oorlogsvliegtuigen. Volgens het plan moesten de troepen langs vier lijnen in het Russische gebied oprukken: in het zuiden door de Oekraïne heen in de richting van de Krim en de Kaukasus, in het noorden in de richting van Leningrad, en onder aanvoering van twee machtige pantsergroepen moesten er twee groepen als de armen van een krachtige tang toeslaan in het midden, richting Kiew en door Minsk naar Moskou. Het doel was de Russische legers in het westen te verslaan, de belangrijkste Russische steden in te nemen en een linie te vormen vanaf Archangelsk in het noorden tot Astrakhan in het zuiden.

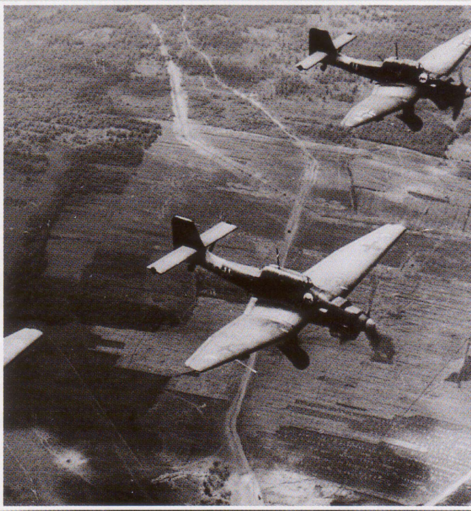

Rechts:
Duitse infanterie trekt ten strijde aan het Russische front. Het leger werd ondersteund door meer dan 2000 vliegtuigen, waaronder grote aantallen Stuka duikbommenwerpers.

Zie ook Hitlers veldslagen
Nummer 11: Barbarossa
Nummer 14: Stalingrad
Nummer 27: Climax in het oosten

Bayreuth

Een jaarlijks terugkerend muziekfestival gewijd aan de werken van Richard Wagner. Vanwege zijn goed gedocumenteerde antisemitische denkbeelden en zijn romantische behandeling van Duitse mythes en het nationalisme was Wagner de favoriete componist van de Führer. Hitler was lang voordat hij aan de macht kwam al een graag geziene gast in Haus Wahnfried, de familieresidentie van Wagner. Het festival werd gehouden in Bayreuth, Beieren en was oorspronkelijk opgezet door de Wagner-familie. Onder de regering van Hitler kreeg het een aanzienlijke subsidie en werd het volledig vrijgesteld van belastingheffing. Tijdens het Derde Rijk werd het een jaarlijks terugkerend nationaal-socialistisch evenement. Ondanks de oorlog werd het festival tot 1944 in stand gehouden. In de nazi-propaganda werd veel aandacht besteed aan het feit dat het publiek nu grotendeels bestond uit herstellende soldaten en gewone arbeiders. Het festival werd na de oorlog nieuw leven ingeblazen.

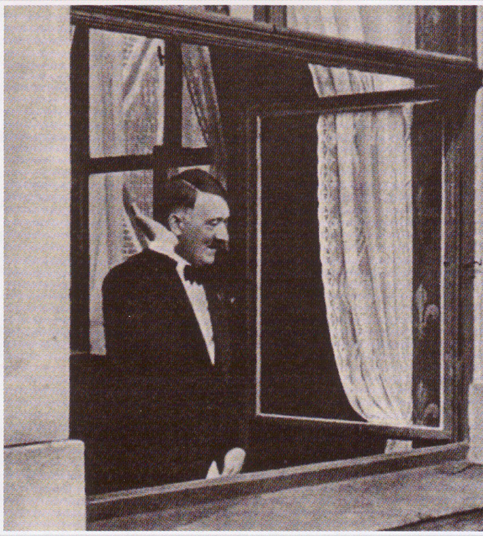

Rechts:
Gekleed in smoking begroet Adolf Hitler de operagangers vanuit een raam van het Wagnerhuis in Bayreuth. Hitler was al lang een vriend van de familie.

Beck, Ludwig (1880-1944)

Duitse generaal en een van de belangrijkste samenzweerders tijdens de aanslag van 20 juli. Hij werd geboren in Biebricht bij Wiesbaden en maakte tussen 1935 en 1938 carrière bij de Reichswehr waar hij uiteindelijk Hoofd van de Generale Staf werd. Hij nam zijn ontslag toen Tsjechoslowakije werd ingenomen - niet uit morele overwegingen, maar omdat hij vond dat het leger niet voldoende voorbereid was op de oorlog die er zou volgen. Beck werd beschouwd als een mogelijke opvolger van Hitler. Na de mislukte aanslag probeerde hij twee keer tevergeefs zelfmoord te plegen, waarna een sergeant hem op zijn verzoek het genadeschot gaf.

Zie ook In het Derde Rijk
Nummer 7: Hitlers tegenstanders
Zie ook Nazi verschrikkingen
Nummer 26: 20 juli: dag van de wraak

Rechts:
Ludwig Beck, generaal in het Duitse leger, zou leider van Duitsland geworden zijn als de bomaanslag op Hitler geslaagd was.

Bierhalle Putsch

In de jaren na de Eerste Wereldoorlog was Beieren een politiek wespennest, waar de dreiging van een revolutie door linkse of rechtse partijen steeds aanwezig was. De putsch in München op 8 november 1923 was een voortijdige poging van de nazi's om de macht te grijpen. De putsch begon toen Hitler met een kleine groep andere nazi's een politieke bijeenkomst in de Burgerbrau Keller overnam. Hij eindigde op 9 november met een mars tegen de centrale regering. De polite zette grof geweld in om de mars te beëindigen. Daarbij werden 16 nazi's gedood. Verschillende prominente nazi's, zoals Hitler en Goering, raakten gewond. Hitler probeerde onder te duiken, maar werd uiteindelijk toch gearresteerd, veroordeeld en gevangen gezet. De met bloed bevlekte vlag met het hakenkruis die tijdens de putsch werd meegedragen werd later bekend als de Blutfahne of 'bloedvlag', en werd een van de grootste relikwieën voor de nazi-beweging.

Rechts:
Diverse nazi's die deelnamen aan de putsch in München waren Freikorps-leden. Deze rechtse groepering van ex-militairen werd na de Eerste Wereldoorlog opgericht om tegen de socialisten te vechten

Bekenntnisskirche

De protestante theologen verzetten zich tegen Hitler. Ondanks de sterk antichristelijke denkbeelden waarvan hun ideologie doordrongen was, wilden de nazi's steun van de kerk toen ze aan de macht waren gekomen. De Duitse christelijke beweging benoemde een 'nationale bisschop' om de protestante kerken in noord-Duitsland om te vormen naar het model van de nazi-partij. De Bekenntniskirche was in eerste instantie een verzetsbeweging met als voornaamste doel te voorkomen dat de integriteit en onafhankelijkheid van de kerk onderworpen zou worden aan staatsinterventie. Enkele prominente leden van de Bekenntniskirche waren onder andere Martin Niemöller en Dietrich Bonhoeffer.

Rechts:
Dietrich Bonhoeffer werd in 1943 gearresteerd en in 1945 geëxecuteerd. Martin Niemöller (uiterst rechts), kapitein op een U-boot tijdens WO I, overleefde zeven jaar in concentratiekampen vanwege oppositie tegen Hitler.

Belsen (Bergen-Belsen)

Rechts:
Toen de Britten Bergen-Belsen bevrijdden, troffen ze zoveel lijken aan dat ze bulldozers moesten gebruiken om de massa lijken te begraven.

Dit kamp, ten zuiden van de kleine plaatsen Bergen en Belsen en zo'n 16 km ten noordwesten van Celle, was oorspronkelijk een gevangeniskamp voor Russische krijgsgevangenen. De meesten van hen werden vermoord of overleden aan een ziekte. Bergen-Belsen werd in 1943 een interneringskamp waar duizenden prominente joden vastgehouden werden om ze eventueel te kunnen ruilen op Duitse soldaten die door de geallieerden gevangen werden gehouden. Het werd in december 1944 omgevormd tot een volwaardig concentratiekamp, onder het commando van Joseph Kramer, het 'Beest van Belsen'. Kramer had voorheen in Auschwitz-Birkenau en in Natzweiler gewerkt. Belsen was geen vernietigingskamp, maar door het zware regime dat Kramer aan de gevangenen oplegde, overleden er duizenden aan ziektes en honger. De omstandigheden werden nog slechter toen Belsen een verzamelkamp werd voor zieke gevangenen uit andere kampen. Tegen het eind van de oorlog zat het kamp vol met gevangenen die geëvacueerd waren uit de kampen dichterbij het front en die de dodenmars naar Belsen overleefd hadden. Door de overbevolking en de slechte sanitaire voorzieningen ontstond er een tyfusepidemie en overleden er naar schatting 35.000 gevangenen in de eerste twee maanden van 1945. Belsen werd in april 1945 door de Britten ontzet. Ze troffen ongeveer 60.000, vaak ernstige zieke, gevangenen aan en duizenden nog niet begraven lijken. Van de overlevenden waren er 10.000 zo ziek dat ze na de bevrijding alsnog stierven. Kramer werd in november 1945 geëxecuteerd.

Boven:
De Britten waren zo geschokt door wat ze in Belsen zagen, dat ze de SS-bewakers dwongen te helpen het kamp op te ruimen. Tyfus tierde er welig en om te voorkomen dat het zich verder zou verspreiden, werd het hele kamp platgebrand.

Zie ook Nazi verschrikkingen
Nummer 1: Medische experimenten
Nummer 4: Concentratiekampen
Nummer 9: Bergen-Belsen

Belzec (Beltzec)

Een van de drie vernietigingskampen die werden opgezet in het district Lublin in Polen.Dit was oorspronkelijk een werkkamp voor joodse dwangarbeiders die versterkingen moesten bouwen langs de grens tussen de door de Duitsers en de Russen bezette delen van Polen. In 1941 werd het tegelijk met Sobibor en Majdanek een vernietigingskamp. Het vergassen begon in maart 1942 met de start van Aktion Reinhard - het plan om de voltallige joodse bevolking van Polen uit te roeien. In eerste instantie werden de joden vergast in een afgesloten ruimte waar ze stikten in de uitlaatgassen van een dieselmotor die bediend werd door Unterscharführer Heckenboldt. Toen Zyklon-B (blauwzuurgas) in augustus 1942 geïntroduceerd werd, werd het moordproces sneller en effectiever.De meeste van de 600.000 slachtoffers van dit kamp waren joden uit Polen, hoewel er ook joden vanuit Duitsland, Oostenrijk, Bohemen en Moravië naar Belzec gestuurd werden, evenals een paar honderd Roma (zigeuners). Het moorden stopte in december 1942 en het kamp werd in juli 1943 ontmanteld.

Rechts:
Belzec was een van de zes kampen die in Polen werden opgezet om de Europese joden uit te roeien.

Benes, Eduard (1884-1948)

Een Tsjechische staatsman die samen met Thomas Masaryk na het uiteenvallen van het Oostenrijks/Hongaarse rijk in 1918 verantwoordelijk was voor het uitroepen van de staat Tsjechoslowakije. Benes vocht er hard voor om zijn land te behoeden voor overheersing door de nazi's. In 1938 ontmoette hij Hitler in München, die hem beschuldigde van de vermeende slechte behandeling van Sudeten-Duitsers, de reden waarom Duitsland dit gebied uiteindelijk annexeerde en later de rest van Tsjechoslowakije opslokte. Benes trad af als president van Tsjechoslowakije nadat Frankijk, Engeland en Duitsland het verdrag van München ondertekenden in oktober 1938.Tijdens de oorlog was hij de president van de Tsjechische regering in ballingschap. Na de oorlog ging hij opnieuw in de politiek, maar onder druk van de communisten beëindigde hij uiteindelijk zijn politieke loopbaan.

Rechts:
Eduard Benes was een Tsjechische nationalist die medeverantwoordelijk was voor het uitroepen van de staat Tsjechoslowakije. Ondanks zijn niet-aflatende oppositie tegen Hitler en de nazi's, slaagde hij er niet in te voorkomen dat Tsjechoslowakije in de jaren voor het begin van de Tweede Wereldoorlog geannexeerd werd.

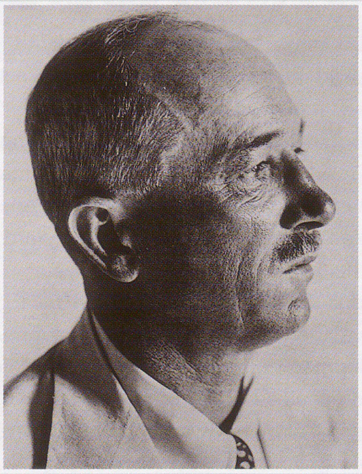

Berchtesgaden

Duits plaatsje in de bergen in zuidoost Beieren, vlakbij de grens met Oostenrijk. In Berchtesgaden lag de Berghof, het chalet dat voor Hitler gebouwd was. Het originele gebouw, Haus Wachenfeld, werd door Hitler gehuurd in de jaren 20. Later kocht hij het huis met de opbrengsten van de verkoop van *Mein Kampf*. Het huis werd uitgebreid tot een enorm complex, waarbij er o.a. een spectaculair 'adelaarsnest' gebouwd werd op een bergtop die hoog boven de vallei uitrees. Op het laatst werd het complex omgeven door vijf concentrische beveiligingsringen en werd het bewaakt door een garnizoen bestaande uit 20.000 Waffen-SS'ers, die als enige taak hadden Hitler en zijn belangrijke nazi-gasten te bewaken. Het leven op de Berghof was 's zomers een typisch voorbeeld van het gegoede burgermansleven, met theepartijtjes, films, huisdieren en wandelingen in de omgeving. Een uitnodiging om op de Berghof te komen was een goede indicatie van iemands status binnen nazi-hierarchie. Berchtesgaden werd aan het eind van de oorlog zwaar gebombardeerd door de RAF en de USAAF.

Onder:
Hitler kijkt uit over de Obersalzberg vanuit zijn chalet dat hij sinds de jaren 20 had aangehouden in Berchtesgaden.